

Nr 163.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.; given Stockholms slott den 1 mars 1935.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Gustav Möller.

Utdrag ur protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 1 mars 1935.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Departementschefen, statsrådet Möller anför:

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t *dels* bland utgifter för kapitalökning, bilaga 2, under rubriken »Statens allmänna fastighetsfond», punkt 2, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus för budgetåret 1935/1936 beräkna ett reservationsanslag av 4,525,000 kronor, vilket anslag förutsattes skola täckas av lånemedel, *dels ock* under femte huvudtiteln, punkt 89, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till inlösen av vårdplatser vid sinnessjukhusen m. m. för samma budgetår beräkna ett reservationsanslag av 81,000 kronor.

Jag anhåller nu att få upptaga dessa frågor till förnyad behandling.

Bihang till riksdagens protokoll 1935. 1 saml. Nr 163.

Inledning.

I proposition nr 165 till 1928 års riksdag framlades en plan för anskaffande av nya platser för den statliga sinnessjukvården, enligt vilken plan den rådande bristen på vårdplatser å de statliga sinnessjukanstalterna skulle fyllas medelst genomförande av ett i planen ingående byggnadsprogram. Enligt detta program skulle genom uppförande av nya sinnessjukhus samt vissa omändrings- och utvidgningsarbeten vid äldre hospital antalet vårdplatser ökas med omkring 4,800 för sinnessjuka och omkring 1,000 för sinnesslöa. Byggnadsarbetena skulle utföras under en tid av tio år och medföra en totalkostnad av i runt tal 39,500,000 kronor.

Den sålunda framlagda planen blev i sina huvuddrag godkänd av riksdagen (skrivelse nr 287).

I proposition nr 150 till 1930 års riksdag föreslogos vissa ändringar i planen. Ändringarna, som närmare framgingo av en vid propositionen fogad översikt över beräknade kostnader för nyanskaffning av hospitalsplatser m. m. under budgetåren 1928/1929—1937/1938, inneburo framförallt en ökning av antalet vårdplatser för sinnesslöa till omkring 1,900 samt en höjning av totala kostnaderna till i runt tal 48,200,000 kronor.

Mot de föreslagna ändringarna i 1928 års plan gjorde riksdagen icke någon erinran. Ej heller föranledde den vid propositionen fogade översikten annan anmärkning än den, som följde av riksdagens beslut att den i översikten upptagna sinnesslöanstalten i Lund skulle påbörjas tidigare än i propositionen avsetts (skrivelse nr 361).

Alltsedan budgetåret 1928/1929 har riksdagen för fullföljande i huvudsak av omförmälda plan årligen beviljat betydande anslag. De anslagsbelopp, som sålunda anvisats, framgå av följande tablå.

1928/1929.....	3,500,000	1932/1933.....	6,250,000
1929/1930.....	4,100,000	1933/1934.....	7,187,800
1930/1931.....	4,700,000	1934/1935.....	2,905,500
1931/1932.....	6,400,000		

De för budgetåren 1928/1929—1932/1933 anvisade beloppen hava beviljats under femte huvudtiteln såsom extra reservationsanslag till hospitalsbyggnader.

Av de för budgetåren 1933/1934 och 1934/1935 anvisade beloppen, 7,187,800 kronor respektive 2,905,500 kronor, har större delen eller 6,592,800 kronor respektive 2,660,500 kronor beviljats såsom ett reservationsanslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus, medan en mindre del eller 595,000 kronor respektive 245,000 kronor anvisats såsom extra reservationsanslag till inlösen av vårdplatser vid sinnessjukhusen m. m. Det förra av dessa anslag har uppförts bland utgifter för kapitalökning under rubrik »Fonden för förlag till statsverket», att täckas av lånemedel. Det senare av anslagen har däremot uppförts under femte huvudtiteln.

Efter denna inledning anhåller jag att få övergå till behandling av de olika frågor rörande byggnadsarbeten vid sinnessjukhusen m. m., vilka äro av beskaffenhet att nu böra underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Ny- och ombyggnader vid S:t Sigfrids sjukhus vid Växjö.

Frågan har senast behandlats i propositionen nr 170/1934 s. 3—6, statsutskottets utlåtande nr 147/1934 s. 18 och riksdagens skrivelse nr 419/1934.

Den 27 juni 1930 uppdrog Kungl. Maj:t åt byggnadsstyrelsen att låta i huvudsaklig överensstämmelse med ett i propositionen nr 150 till 1930 års riksdag förordat förslag för en beräknad kostnad av högst 3,807,600 kronor utföra vissa ny- och ombyggnadsarbeten vid S:t Sigfrids sjukhus vid Växjö, omfattande bland annat om- och tillbyggnad av den vid sjukhuset befintliga köksbyggnaden samt nyinredning av de sålunda utvidgade kökslokalerna ävensom utvidgning av tvättinrättningens lokaler.

Kungl. Maj:t föreskrev vidare den 30 juni 1933 att nyssnämnda köksbyggnad skulle i huvudsaklig överensstämmelse med ett av byggnadsstyrelsen i skrivelse den 4 maj 1933 framlagt, av riksdagen godkänt förslag förses med elektriska spisar och stekapparater, i stället för, såsom ursprungligen avsetts, koleldade sådana. Samtidigt anbefalldes Kungl. Maj:t byggnadsstyrelsen att tillse att, därest även med sträng sparsamhet ifrågavarande köksbyggnads förseende med elektrisk utrustning icke skulle kunna genomföras inom ramen för de ursprungligen beräknade totalkostnaderna för samtliga år 1930 beslutade arbeten vid sjukhuset, den uppkommande merkostnaden i varje fall komme att hållas så låg, som förhållandena medgäve. Enligt sedermera av byggnadsstyrelsen gjord anmälan komme köksbyggnadens elektriska utrustning att medföra en merkostnad av 18,650 kronor.

Den 30 juni 1934 föreskrev Kungl. Maj:t, att sjukhusets tvättinrättning m. m. skulle anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med ett av byggnadsstyrelsen i skrivelse den 7 september 1933 framlagt, av mig tillstyrkt ändringsförslag, varemot riksdagen icke haft något att erinra. Förslaget genomförande beräknades medföra en merkostnad av 45,000 kronor.

För utförande av arbetena har Kungl. Maj:t genom särskilda beslut ställt till byggnadsstyrelsens förfogande ett belopp av högst 3,672,000 kronor.

I skrivelse den 30 augusti 1934 har *byggnadsstyrelsen* gjort framställning om beredande av medel för nästa budgetår för byggnadsarbetenas slutförande. Byggnadsstyrelsen har däri till en början behandlat frågan om utförande av vägar och stängsel för den nyuppförda byggnadsgruppen m. m. Härom har styrelsen anfört följande.

I det byggnadsstyrelsen den 27 juni 1930 lämnade uppdraget att låta utföra ny- och ombyggnadsarbeten vid S:t Sigfrids sjukhus inginge icke utförandet av vägar och stängsel för den nyuppförda byggnadsgruppen. De vägar till och inom byggnadsplatsen, vilka skulle särskilt underberedas och hårdgöras, syntes lämpligen böra utföras i samband med de nu pågående byggnadsarbetena. Liknande vore förhållandet med vissa gårdsplaner invid

byggnaderna. Däremot syntes planerings- och planteringsarbeten, anläggandet av gångvägar och dylikt inom området böra utföras genom medicinalstyrelsens försorg med användande av vid sjukhuset tillgänglig arbetskraft. Kostnaderna för de vägar och gårdsplaner samt stängsel, vilka byggnadsstyrelsen avsåge att utföra, beräknades sålunda:

Vägar och gårdsplaner	kronor 38,500
Stängsel kring byggnadsgruppen	» 12,000
Stängsel vid och inom reningsverket	» 5,000
	Summa kronor 55,500

Byggnadsstyrelsen uppskattar totalkostnaderna för ny- och ombyggnadsarbetena vid sjukhuset till (3,807,600 + 18,650 + 45,000 + 55,500) 3,926,750. Då för arbetena hittills anvisats sammanlagt 3,672,000 kronor, hemställer styrelsen alltså för arbetenas fullbordande under nästa budgetår om ett belopp av 254,750 kronor.

Medicinalstyrelsen har förklarat sig icke hava något att erinra mot vad byggnadsstyrelsen i sin skrivelse anfört.

För att undvika avskedande av ett flertal grovarbetare vid byggnadsföretaget och med hänsyn till att i Växjö med omnejd rådde icke obetydlig arbetslöshet inom grovarbetarfacket har *byggnadsstyrelsen* sedermera i skrivelser den 27 september och den 6 december 1934 gjort framställningar hos Kungl. Maj:t i fråga om omedelbart utförande av arbetena med anordnande av vägar och gårdsplaner vid sjukhuset.

Med anledning härav har *Kungl. Maj:t* den 21 december 1934 bemyndigat styrelsen dels att omedelbart låta utföra nämnda arbeten dels ock att för bestridande av kostnaderna för desamma taga i anspråk ett belopp av högst 38,500 kronor av de medel, som för budgetåret 1934/1935 ställts till byggnadsstyrelsens förfogande för verkställande av ny- och ombyggnadsarbeten vid sjukhuset.

Departements-
chefen.

Bemyndigandet för byggnadsstyrelsen att för tillgängliga medel anordna vägar och gårdsplaner vid sjukhuset har lämnats under förutsättning, att arbeten av mindre trängande natur i motsvarande utsträckning fingo anstå, och inverkar således icke på det totala medelsbehovet.

Det av byggnadsstyrelsen framlagda förslaget beträffande utförande av stängsel för den nyuppförda byggnadsgruppen m. m. tillstyrker jag.

Med hänsyn härtill torde de totala kostnaderna för byggnadsarbetena i överensstämmelse med byggnadsstyrelsens uppskattning för närvarande böra beräknas till 3,926,750 kronor. Det för nästa budgetår erforderliga beloppet för arbetenas slutförande skulle alltså utgöra (3,926,750 — 3,672,000) 254,750 kronor.

Vipeholms sjukhus i Lund.

Frågan har senast behandlats i propositionen nr 170/1934 s. 6—7, statsutskottets utlåtande nr 147/1934 s. 18 och riksdagens skrivelse nr 419/1934.

Den 26 juni 1931 uppdrog Kungl. Maj:t åt byggnadsstyrelsen att låta i huvudsaklig överensstämmelse med ett i proposition nr 140 till 1931 års riksdag framlagt förslag för en beräknad kostnad av högst 4,140,000 kronor anordna en anstalt för 600 svårskötta obildbara sinnesslöa av mankön i det för södra skånska infanteriregementet påbörjade men ofullbordade kasern-etablissemnet i Lund, Vipeholms sjukhus.

Den 30 juni 1933 föreskrev Kungl. Maj:t — med ändring av vad därutinnan bestämts den 26 juni 1931 — att vid sjukhuset skulle i stället för den tidigare beslutade köks- och tvättbyggnaden uppföras en köks- och matsalsbyggnad i huvudsaklig överensstämmelse med ett av byggnadsstyrelsen i skrivelse den 24 oktober 1932 framlagt och i proposition nr 156 år 1933 förordadt förslag. Den sålunda beslutade ändringen beräknades medföra en minskning av totalkostnaderna för byggnadsföretaget med 110,000 kronor eller alltså till 4,030,000 kronor.

För utförande av byggnadsarbetena har hittills anvisats ett belopp av högst 3,680,000 kronor.

I skrivelse den 30 augusti 1934 har *byggnadsstyrelsen* hemställt, att för byggnadsföretagets fullbordande under nästa budgetår måtte anvisas (4,030,000 — 3,680,000) 350,000 kronor.

Medicinalstyrelsen har förklarat sig icke hava något att erinra häremot.

För byggnadsföretagets slutförande under nästa budgetår torde beräknas 350,000 kronor. Departements-
chefen.

S:t Olofs sjukhus i Visby.

Frågan har senast behandlats i propositionen nr 170/1934 s. 7, statsutskottets utlåtande nr 147/1934 s. 16 och riksdagens skrivelse nr 419/1934.

Den 17 juni 1932 föreskrev Kungl. Maj:t, att ett för 216 vårdplatser avsett nytt sinnessjukhus skulle uppföras i Visby.

Den 24 februari 1933 uppdrog därefter Kungl. Maj:t åt byggnadsstyrelsen att låta i huvudsaklig överensstämmelse med ett av medicinalstyrelsen med skrivelse den 3 februari 1933 överlämnat förslag uppföra sjukhuset för en kostnad av högst 2,380,000 kronor.

För uppförande av sjukhuset har Kungl. Maj:t ställt till byggnadsstyrelsens förfogande sammanlagt högst 1,000,000 kronor.

I skrivelse den 30 augusti 1934 har *byggnadsstyrelsen* anfört, att byggnadsföretaget numera vore igångsatt och att vissa grundläggningsarbeten m. m. vore verkställda. Såsom skäligen byggnadstid beräknade styrelsen en tidrymd av två och ett halvt år. Byggnadsföretaget skulle alltså kunna fullbordas under senare delen av år 1936. Med dessa utgångspunkter har styrelsen beräknat återstående medelsbehov för företaget till 950,000 kronor för budgetåret 1935/1936 och 430,000 kronor för budgetåret 1936/1937. I enlighet härmed har styrelsen hemställt, att för fortsättande av sjukhusbygget måtte för nästa budgetår anvisas ett belopp av 950,000 kronor.

Medicinalstyrelsen har förklarat sig icke hava något att erinra häremot.

Departements-
chefen.

För arbetets fortsättande under budgetåret 1935/1936 torde beräknas 950,000 kronor.

Vissa omändringsarbeten vid S:t Lars sjukhus i Lund.

Frågan har senast behandlats i propositionen nr 170/1934 s. 8, statsutskottets utlåtande nr 147/1934 s. 16 och riksdagens skrivelse nr 419/1934.

Den 30 juni 1933 uppdrog Kungl. Maj:t åt byggnadsstyrelsen att låta i huvudsaklig överensstämmelse med ett i propositionen nr 156 till 1933 års riksdag förordat förslag verkställa vissa omändringsarbeten vid S:t Lars sjukhus i Lund för en beräknad kostnad av högst 1,010,000 kronor, därvid det *dels* skulle åligga byggnadsstyrelsen att, i samråd med medicinalstyrelsen, planlägga och bedriva arbetena på sådant sätt att — i den mån så kunde ske utan väsentlig ökning av byggnadskostnaderna — vården och driften vid anstalten under byggnadstiden så litet som möjligt försvårades, *dels ock* skulle tillkomma byggnadsstyrelsen att, efter samråd med medicinalstyrelsen, vidtaga de smärre omläggningar och ändringar i förslaget, som kunde visa sig behövliga eller lämpliga och vilka av medicinalstyrelsen godkändes samt icke medförde ökning i kostnaden för arbetena. Kungl. Maj:t anbefalldes vidare byggnadsstyrelsen att tillse, att alla möjligheter till sådana beskränningar i kostnaderna, som läte sig förena med upprätthållande av kravet på anordningarnas lämplighet och ändamålsenlighet, bleve tillvaratagna.

För utförande av arbetena har Kungl. Maj:t ställt till byggnadsstyrelsens förfogande sammanlagt högst 800,000 kronor.

Innan jag går in på frågan om medelsbehovet för nästa budgetår ber jag att här få redogöra för en under 1934 uppkommen fråga angående uppförande av ny köksbyggnad vid sjukhuset ävensom för i samband därmed stående spörsmål.

I skrivelse den 12 juni 1934 erinrade *byggnadsstyrelsen*, att i omändringsarbetena vid sjukhuset inginge ombyggnad av köksbyggnaden för en beräknad kostnad av 585,000 kronor. Byggnadsstyrelsen meddelade, att styrelsen i samråd med medicinalstyrelsen till förnyad prövning upptagit frågan om det ändamålsenligaste sättet för den nya köksavdelningens planläggning. Av i ämnet verkställda utredningar hade framgått, att en ombyggnad av köksbyggnaden icke skulle bli ekonomiskt fördelaktig, utan att en nybyggnad för köksavdelningen skulle kunna utföras för en kostnad, som i varje fall icke överstege kostnaden för den gamla köksbyggnadens ombyggnad. Kostnaden för nybyggnaden hade inom byggnadsstyrelsen beräknats till 540,000 kronor. Å det för köksbyggnadens ombyggnad beräknade beloppet av 585,000 kronor skulle alltså uppstå en besparing av 45,000 kronor. Kostnadsberäkningen förutsatte emellertid, att grundförhållandena vore fullt gynnsamma över hela den ifrågasatta byggnadsplatsen. Viss risk kunde förefinnas, att för någon del av byggnaden en vidlyftigare grundläggning behövdes, dock icke i sådan utsträckning, att ej de tillgängliga medlen av 585,000 kronor

väl försloge till byggnadens färdigställande. Byggnadsstyrelsen hemställde om bemyndigande att, i stället för att verkställa ombyggnaden av den befintliga köksbyggnaden, låta i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten S. Markelius i juni 1934 uppgjort förslag uppföra en ny köksbyggnad vid sjukhuset. Vidare anhöll styrelsen om bemyndigande att använda den del av det för ombyggnad av den gamla köksbyggnaden avsedda beloppet, som ej åtginge till den nya köksbyggnadens uppförande, till förändringsarbeten inom den nuvarande köksbyggnaden i syfte att sistnämnda byggnad kunde tagas i bruk för vissa sjukhusets, för styrelsen under hand uppgivna allmänna lokalbehov, såsom laboratorier, centralapotek, lokaler för tandvård samt biblioteks- och förrådsutrymmen m. m.

Medicinalstyrelsen meddelade, att styrelsen anslöte sig till förslaget om uppförande av en helt ny köksbyggnad och att styrelsen godkände detsamma med avseende på dess allmänna planlösning.

Kungl. Maj:t bemyndigade den 3 augusti 1934 byggnadsstyrelsen att låta uppföra en ny köksbyggnad vid sjukhuset i huvudsaklig överensstämmelse med nyssnämnda förslag, dock under villkor, att kostnaderna för byggnadens uppförande icke överstege 585,000 kronor. Beträffande byggnadsstyrelsens framställning om användande av den del av nämnda belopp å 585,000 kronor, som ej åtginge till den nya köksbyggnadens uppförande, till omändringsarbeten inom den nuvarande köksbyggnaden förklarade sig *Kungl. Maj:t* vilja framdeles meddela beslut.

I skrivelse den 30 augusti 1934 har *byggnadsstyrelsen* gjort framställning om beredande av medel för nästa budgetår för byggnadsarbetenas fortsättande. Styrelsen har därvid meddelat, att omändringsarbetena beräknades bli slutförda under loppet av innevarande budgetår. Den nya köksbyggnaden beräknades kunna färdigställas under budgetåret 1935/1936. Byggnadsstyrelsen hemställde alltså att för nästa budgetår måtte anvisas återstoden av de beräknade totalkostnaderna eller (1,010,000 — 800,000) 210,000 kronor.

Medicinalstyrelsen har förklarat sig icke hava något att erinra häremot.

Frågan om hur den nuvarande köksbyggnaden lämpligen bör utnyttjas, sedan den nya köksbyggnaden färdigställts och kan tagas i anspråk, torde tarva närmare utredning. Byggnadsstyrelsens framställning om utförande av ändringsarbeten inom den förstnämnda byggnaden för dess iordningställande för nya ändamål lär därför icke för närvarande påkalla någon åtgärd.

Enligt vad jag inhämtat hava grundundersökningarna för den nya köksbyggnaden ännu icke slutförts och frågan om eventuell kostnadsbesparing står således fortfarande öppen. Under sådana förhållanden torde, i enlighet med byggnadsstyrelsens hemställan, för de beslutade arbetena för budgetåret 1935/1936 böra beräknas 210,000 kronor.

Departements-
chefen.

Reningsverk för avloppsvatten och w. c.-anläggning vid Sätters sjukhus.

Frågorna hava behandlats i propositionen nr 170/1934 s. 20—25, 28—29, statsutskottets utlåtande nr 147/1934 s. 17—18 och riksdagens skrivelse nr 419/1934.

Den 30 juni 1934 uppdrog Kungl. Maj:t åt byggnadsstyrelsen *dels* att — sedan mellan medicinalstyrelsen och Sätters stad träffats sådan överenskommelse som förutsattes i proposition nr 170 till 1934 års riksdag — låta vid Sätters sjukhus i huvudsaklig överensstämmelse med i nämnda proposition förordat förslag anlägga ett reningsverk för avloppsvatten för en beräknad kostnad av högst 380,000 kronor, *dels ock* vid sjukhuset låta i huvudsaklig överensstämmelse med i samma proposition förordat förslag inrätta vattenklosetter för en beräknad kostnad av högst 175,000 kronor. Tillika meddelade Kungl. Maj:t enahanda föreskrifter rörande arbetenas planläggning och bedrivande samt vidtagande av ändringar i förslagen som beträffande S:t Lars sjukhus i Lund.

Samtidigt ställde Kungl. Maj:t för verkställande av respektive arbeten till byggnadsstyrelsens förfogande 200,000 kronor och 55,000 kronor.

I skrivelse den 30 augusti 1934 har *byggnadsstyrelsen* anmält, att arbetena beräknades komma att avslutas under budgetåret 1935/1936. På grund härav har styrelsen hemställt, att för nästa budgetår måtte anvisas återstoderna av de uppskattade totalkostnaderna för arbetena respektive (380,000 — 200,000) 180,000 kronor och (175,000 — 55,000) 120,000 kronor.

Medicinalstyrelsen har förklarat sig icke hava något att erinra häremot.

Departements-
chefen.

För arbetenas slutförande under budgetåret 1935/1936 torde beräknas respektive 180,000 kronor och 120,000 kronor.

Renoveringsarbeten vid S:t Sigfrids sjukhus vid Växjö.

Frågan har behandlats i propositionen nr 170/1934 s. 29—35, statsutskottets utlåtande nr 147/1934 s. 18 och riksdagens skrivelse nr 419/1934.

I propositionen nr 170 till 1934 års riksdag hemställde Kungl. Maj:t, att riksdagen måtte besluta, att vid S:t Sigfrids sjukhus vid Växjö skulle i huvudsaklig överensstämmelse med av mig förordat förslag verkställas vissa renoveringsarbeten för en beräknad kostnad av högst 1,077,000 kronor, varav för budgetåret 1934/1935 skulle anvisas 450,000 kronor.

Angående renoveringsförslaget och den därom förebragta utredningen innehöll propositionen följande.

I skrivelse den 15 januari 1934 hade *medicinalstyrelsen* med överlämnande av därtill hörande handlingar framlagt förslag till renoveringsarbeten vid S:t Sigfrids sjukhus vid Växjö, avsedda att utföras i samband med pågående ny- och ombyggnadsarbeten vid sjukhuset.

Styrelsen meddelade, att sjukhusets direktion, som på uppdrag av styrelsen låtit verkställa utredning rörande vid sjukhuset erforderliga renoveringsarbeten, med skrivelse den 21 november 1933 till styrelsen överlämnat förslag i ämnet. Förslaget hade utarbetats av arkitekten A. Wiman, i samråd med sjukhuschefen, överläkaren S. Jarl och efter upprepade överläggningar på platsen och inom styrelsen med chefen för styrelsens sinnessjukvårdsbyrå och med styrelsens dåvarande arkitekt C. Westman.

Förslaget omfattade av arkitekten Wiman uppgjorda ritningar och kostnadsberäkningar över byggnadsarbetena jämte utförlig redogörelse och motivering. Överläkaren Jarl hade i särskild skrivelse angivit huvudprinciperna för förslaget och plan för den tilltänkta patientbeläggningen m. m. Särskilda utredningar och kostnadsberäkningar hade utarbetats beträffande vatten- och avloppsledningar samt sanitära anordningar av ingenjören J. Bergström, beträffande värmeledningsanläggningen av ingenjören H. Theorell och beträffande den elektriska utrustningen av överingenjören T. Holmgren.

Medicinalstyrelsen, som beträffande förslagets detaljutformning hänvisade till omförmälda redogörelser m. m., anförde till motivering av förslaget och till belysande av dess väsentliga innebörd i huvudsak följande.

Enligt planen för pågående ny- och ombyggnadsarbeten vid sjukhuset (proposition nr 150 till 1930 års riksdag s. 36—56) skulle samtliga befintliga sjukvårdsbyggnader, i vilka för närvarande avdelningar för båda könen vore inrymda, efter sjukhusets utvidgning användas endast för män. För organisationen av den sålunda utökade manssidan med hänsyn till de olika avdelningarnas lämpligaste utnyttjande för skilda patientkategorier krävdes *vissa ändringar i dispositionen av lokalerna m. m.* Det hade därjämte under utredningen framstått som synnerligen önskvärt att i samband därmed kunna ernå mera genomgripande *omdaningar av åtskilliga avdelningar till avhjälpande av betydande olägenheter av olika slag*, som vidlåde avdelningarna i deras nuvarande skick, såsom otillfredsställande förbindelser mellan i sjukvården samhöriga lokaler, otillräckligt antal enkelrum, avsaknad av sköljrum, undersöknings- och expeditjonsrum, personalklosetter m. m.

Genomförandet utan uppskov av en mera omfattande renovering påkallades jämväl av vissa särskilda omständigheter.

I de år 1930 beslutade arbetena vid sjukhuset inginge bland annat inrättandet av ett reningsverk för avloppsvattnet från hela sjukhuset jämte framdragande av en huvudledning från det gamla sjukhusområdet, till vilken befintliga avloppsledningar från där belägna byggnader skulle anslutas. Genom dessa anordningar hade möjlighet skapats att förse sistnämnda byggnader med *w. c.-system*. Tidigare hade de i hög grad otillfredsställande avloppsförhållandena vid sjukhuset lagt hinder i vägen för en dylik förbättring, varav givetvis föreläge ett trängande behov. Dessutom behöfde *vattenledningarna* i stor utsträckning *förnyas* på grund av igenrostning.

De befintliga sjukvårdsbyggnaderna med undantag av den avlägset liggande »Brände Udde»-paviljongen uppvärmdes med varmluft från ångvärmda varmkamrar. Ångan erhöles från sjukhusets värmecentral. Denna uppvärmning vore mycket oekonomisk och föråldrad samt ledningar och apparater förslitna. De år 1930 beslutade nybyggnaderna vid sjukhuset komme att förseas med modern varmvattenvärmeledning. Huvudledningarna för denna vore dimensionerade för anslutning av ledningar till samtliga för närvarande ånguppvärmda byggnader. Anordnandet av *varmvattenuppvärmning* även i dessa

vore påkallat framför allt av ekonomiska skäl och borde med hänsyn till ångvärmeapparaturens förslitna skick komma till stånd utan längre tids uppskov.

Då de förut omförmälda ändringar inom avdelningarna, som funnits ändamålsenliga, till stor del hade avseende å nyanordnande eller ändrad förläggning av rum med vattenlednings- eller sanitär utrustning, såsom klosetter, sköljrum, toalettrum, badrum och kök, och då sagda ändringar jämväl vore av väsentlig betydelse för den nya värmeledningens anordnande, vore det givetvis angeläget, att ändringarna, i den mån de ansåges böra komma till utförande, komme till stånd i samband med de omfattande och kostbara ledningsarbetena.

Därvid hade det syntts lämpligt, att *jämväl en del övriga* för sjukhusets sättande i tidsenligt skick erforderliga *arbeten* samtidigt komme till utförande. Sålunda föreslagna arbeten avsåge dels i och för sig behövliga restaureringar — såsom insättandet av nya fönsterbågar eller tjockt glas i befintliga, inläggandet av linoleummattor, uppförandet av nya inhägnader vid en del promenadgårdar i stället för uppruttnade plank, uppförandet av nytt växthus till ersättning för det nuvarande, som vore förfallet, m. fl. — dels vissa nyanordningar, som visat sig synnerligen önskvärda.

Sålunda rådde vid sjukhuset *brist på arbetslokaler* för manliga patienter, vilken än mera komme att göra sig gällande efter sjukhusets utvidgning. För användning härtill lämpade sig synnerligen väl det nuvarande verkstads-huset. Då detta erbjöde otillfredsställande lokaler för *anstaltens centralverkstäder* för snickeri och måleri, föresloges uppförandet av en nybyggnad härför. — Maskinmästarens nuvarande bostad vore förlagd till ångpanne- och maskincentralen ovanför maskinsalen. Efter maskinsalens utvidgning och installerandet därstädes av flera maskiner med hög hastighet bleve denna förläggning mera än dittills störande för bostadens innehavare på grund av besvärande buller. Utrymmet i bostaden vore jämväl litet i jämförelse med vad fallet vore vid andra sinnessjukhus av motsvarande storlek, och rummen komme till god användning för den trångt inredda maskincentralen. Jämväl trädgårdsmästaren hade en otillfredsställande bostad i ett mycket gammalt hus, som svårigen kunde förbättras, och ytterligare bostäder för den manliga ekonomipersonalen vore väl behövliga. I förslaget hade därför upptagits *uppförandet av ett personalhus* med två lägenheter om tre rum och kök för maskinmästare och trädgårdsmästare (ett rum i sistnämnda lägenhet avsett för expedition och förvaring av frö), två lägenheter om två rum och kök samt två rum för ogift personal.

Även sedan anstalten numera erhållit anslutning till Växjö stads vattenverk, hade det ansetts förmånligt att dels av ekonomiska skäl dels såsom reserv fortfarande utnyttja anstaltens grundvattentillgång. Härför vore anläggning av ett *järnfilter* och insättande av *nya pumpar* erforderliga.

Förslaget upptoge vidare anordnande av *vatten- och avloppsledningar i en del* inom sjukhusområdet belägna *bostadshus*, vilka dittills saknat dylika ledningar.

Slutligen innebure förslaget *en mindre ändring i den för utvidgningen av sjukhuset tidigare godkända planen*, i det att den på något avstånd från det egentliga sjukhusområdet liggande *sjukvårdspaviljongen »Brände Udde»*, som enligt nämnda plan skulle tillhöra mansavdelningen, *föresloges inrättad till tuberkulospaviljong för båda könen*, med en avdelning om 13 platser för vardera. Fördelarna härav, med hänsyn till möjligheterna att därigenom kunna avskilja ett antal smittofarliga tuberkulösa från övriga patienter, vore påtagliga, och den av anordningen betingade ändringen i beläggningssiffrorna för de båda könsavdelningarna, 441 män och 443 kvinnor mot i planen upp-

tagna 454 män och 430 kvinnor, syntes icke böra lägga hinder i vägen för densamma, oaktat proportionen mellan mans- och kvinnoplatser genom ändringen skulle komma att något försämras. Vid bedömande av nämnda proportion vore nämligen att märka, att de 100 mansplatserna å sjukhusets kriminalavdelning i motsats till övriga platser å sjukhuset vore avsedda för riket i dess helhet och icke för sjukhusets upptagningsområde.

Beträffande de beräknade *kostnaderna* för förslaget genomförande hade medicinalstyrelsen gjort en sammanställning av i huvudsak följande utseende.

	Kronor	Kronor
<i>Byggnadsarbeten.</i>		
Stora Byggnaden	157,000	
Lilla »	95,000	
Kriminalbyggnaden	59,000	
Länspaviljongen	42,000	
Brände Udde-paviljongen	25,500	
Gamla verkstadshuset	3,500	
Nytt personalhus	66,000	
» verkstadshus	53,000	
» växthus	30,300	
Ändringsarbeten m. m. i 12 bostadshus	13,600	
Arvoden för ritningar, beskrivningar, arbetsledning och kontroll	60,000	604,900

Vatten, avlopp och sanitära anläggningar.

Anslutning av äldre byggnader till det nya avloppssystemet och i samband därmed ny- och omläggningar av vatten- och avloppsledningar för dessa byggnader	194,500	
In- och utvändiga ledningar för föreslagna nybyggnader ...	23,500	
Nya pumpar m. m. för vattenledningsverket ...	25,000	243,000

Värme- och ventilationsanläggningar.

I äldre byggnader	169,000	
I föreslagna nybyggnader	23,100	192,100

Elektrisk utrustning.

I äldre byggnader	16,600	
I föreslagna nybyggnader	14,400	
Tillägg för oförutsedda utgifter	6,000	37,000

Summa kronor 1,077,000

Direktionen för sjukhuset tillstyrkte i sin förenämnda skrivelse det av direktionen överlämnade förslaget.

Byggnadsstyrelsen, som yttrat sig över förslaget den 28 december 1933, anförde i huvudsak följande.

Styrelsen hade för sin del intet att erinra med avseende å de föreslagna om- och nybyggnadsarbetena eller de värme- och sanitetstekniska samt elektriska anläggningarna, fränsett vissa mindre väsentliga detaljer, vilka sedermera kunde bliva föremål för närmare omprövning i samband med arbetenas utförande.

Däremot hade styrelsen funnit, att åtskilliga utgiftsposter upptagits för

lågt och att kostnaderna för vissa oundgängliga arbeten icke medräknats. Så- lunda syntes kostnaderna för rivning av murverk, bjälklag och tak, igenmur- ning av dörröppningar o. dyl., bilning i murverk m. m., vissa murnings-, puts- nings-, håltagnings- och efterlagningsarbeten samt målningsarbeten böra höjas, varjämte kostnader för invändiga socklar och foder m. m., för skyddsanord- ningar vid pågående omändringsarbeten samt rengörings- och diverse arbeten borde medtagas i kostnadsberäkningen. Visserligen hade i denna upptagits rätt avsevärda poster för oförutsedda arbeten, men torde försiktigheten bjuda, att dessa poster helt och hållet reserverades för mötande av kostnader för de extra arbeten, som kunde bli erforderliga i samband med de nu före- slagna, ganska omfattande ingreppen i de äldre byggnaderna vid sjukhuset. Vidare borde enligt styrelsens mening posterna för byggnadsledning på platsen samt för övriga administrationskostnader något ökas. Med hänsyn till vad sålunda anförts torde, enligt vad en av styrelsen verkställd över- slagsberäkning givit vid handen, den angivna slutsumman av 1,077,000 kronor böra höjas med 88,000 kronor till 1,165,000 kronor.

Enligt styrelsens mening borde de här ifrågakomma arbetena igångsättas, så snart ske kunde, och samordnas med de nu under styrelsens egen arbets- ledning pågående om- och nybyggnadsarbetena vid sjukhuset, varigenom det bästa ekonomiska resultatet syntes vara att förvänta.

Med anledning av byggnadsstyrelsens utlåtande hade medicinalstyrelsen infortrat yttrande av *arkitekten Wiman*, som i skrivelse den 3 januari 1934 anförde följande.

Kostnadsberäkningarna vore upprättade med synnerlig stor noggrannhet, särskilt beträffande ombyggnadsarbetena, enär dylika arbeten alltid visat sig svåra att på förhand beräkna exakt. Prissättningar vore gjorda med stöd av erfarenheter från renoveringar och ombyggnader i Växjö samt å sjukhuset ifråga under de sista åren. Dessa hade dock i allmänhet utförts på entre- prenad, varvid konkurrensen möjligen kunnat inverka nedpressande på pri- serna. Emellertid hade vid ifrågavarande kostnadsberäkningar i allmänhet räknats med högre å-priser än dem, som plägade tillämpas av de lokala entreprenörerna. Beräkningarna hade dessutom granskats av en av Växjö stads vederhäftigaste byggmästare.

I de till sammanlagt cirka 90,000 kronor upptagna posterna för oförut- sedda arbeten inkluderades icke endast sådana, som kunde uppkomma under byggnadstiden, utan även sådana kostnader, som på detta tidiga stadium av byggnadsfrågan, innan detaljerade ritningar och arbetsbeskrivning upprättats, svårligen exakt läte sig bedöma. Kostnader för rengöringar, skyddsåtgärder o. dyl. låge fördelade i de olika posterna för de beräknade byggnadsarbetena, enligt gängse sätt vid dylika, för entreprenad beräknade arbeten.

Kostnaderna för arbetsledning hade beräknats till cirka 15,000 kronor, av- seende i huvudsak dagkontroll under byggnadstiden, under förutsättning av att arbetena utfördes på entreprenad.

Vid uppgörande av kalkylerna hade på vanligt sätt gjorts ett tillägg till byggnadskostnaderna av omkring 10 procent för s. k. byggmästarearvode.

För egen del uttalade sig *medicinalstyrelsen* på följande sätt:

Styrelsen hyste den uppfattningen, att anordnandet av ifrågavarande ar- beten, som vore avsedda att utföras under ständig hänsyn till att anstalts- driften och särskilt patientbeläggningen så litet som möjligt rubbades, lämp- ligast omhänderhades av medicinalstyrelsen och anstaltsledningen. Påbör- jandet av arbetena borde visserligen ske snarast möjligt, men en stor del ar-

beten inom sjukpaviljongerna kunde icke företagas utan att dessa evakuerades, vilket icke syntes kunna ske utan utnyttjande för sådant ändamål av utrymmen inom de nybyggda paviljongerna, sedan dessa i samband med det av byggnadsstyrelsen omhändertagda arbetet vid sjukhuset färdigställts.

Därest arbetena omhänderhades av medicinalstyrelsen och anstaltsledningen, delvis i egen regi, kunde även de möjligheter, som föreläge för utnyttjandet av anstaltens verkstadsdrift och särskilt av patienternas arbetskraft, bäst tillvaratagas, varigenom kostnadsbesparingar kunde vinnas.

Under sådana omständigheter ansåge sig styrelsen kunna förorda, att anslaget till arbetena begränsades till det i förslaget angivna beloppet. Därav syntes för budgetåret 1934/1935 erfordras ett belopp av 450,000 kronor.

Medicinalstyrelsen hemställde på grund av det anförda, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen dels medgiva, att renoveringsarbeten vid sjukhuset finge för en beräknad kostnad av högst 1,077,000 kronor utföras i huvudsaklig överensstämmelse med det av styrelsen överlämnade förslaget, dels ock för budgetåret 1934/1935 för ändamålet bevilja ett belopp av 450,000 kronor.

I en den 9 februari 1934 dagtecknad *promemoria* förklarades från *byggnadsstyrelsens* sida, att vad arkitekten Wiman anført i skrivelsen den 3 januari 1934 icke utgjorde anledning till förändring av styrelsens kostnadsberäkningar. I *promemorian* anfördes emellertid att, därest — såsom medicinalstyrelsen uppgåve — sjukhusets verkstadsdrift och patienternas arbetskraft kunde utnyttjas för ifrågavarande arbeten, icke oväsentliga besparingar syntes kunna vinnas. Vidare framhölls i *promemorian*, att en lösning av konflikten inom byggnadsfacket i överensstämmelse med det senast framlagda medlingsförslaget kunde beräknas medföra en besparing i arbetskostnaderna av i runt tal 45,000 kronor. Under angivna förutsättningar, vilka tidigare icke kunnat tagas i beräkning, kunde den av medicinalstyrelsen angivna totalkostnaden för arbetena tillsvidare godtagas.

Med skrivelse den 27 december 1933 överlämnade sjukhusdirektionen en av *sinnessjukvårdspersonalens förbundsavdelning vid sjukhuset* gjord framställning om ändring av viss detalj i förslaget. Enligt förslaget skulle en inom kriminalpaviljongen nu befintlig personalmatsal införlivas med därtill liggande sjukavdelnings lokaler. Framställningen avsåge matsalens bibehållande för sitt nuvarande ändamål. Till stöd härför anfördes, att den säkerhet för ordningen inom avdelningarna, som vunnes därigenom, att även under måltiderna hela personalen befunde sig inom paviljongen, genom den föreslagna förändringen skulle äventyras och att måltiderna, för att tillräcklig personal skulle finnas på avdelningarna, finge intagas i tre matlag i stället för, såsom för närvarande, i två med ty åtföljande inskränkning av patienternas arbetstid.

Direktionen ansåg sig icke för det dåvarande kunna taga ställning till frågan, enär det ännu icke kunde avgöras, huruvida för denna personal avsett matsalutrymme i centralkökets matsalsavdelning vid den förestående personalökningen kunde komma att visa sig otillräckligt. Skulle så bliva fallet, syntes framställningen vara värd allt beaktande.

Medicinalstyrelsen anförde med anledning av berörda framställning följande.

Syftet med förslaget i förevarande del hade väsentligen varit att kunna minska måltidsplatserna för personalen och att därigenom förenkla såväl mattransporten som serveringen. Matsalsutrymmet i centralköksbyggnaden vore tillräckligt för den personal, som för närvarande beräknades för den utvidgade anstalten.

Styrelsen hade utgått ifrån att personalen under sina måltidstimmar, som icke inräknades i den föreskrivna arbetstiden, borde vara fri från all såväl aktiv som passiv tjänstgöring. Styrelsen ansåge för övrigt, att den föreliggande frågan icke vore av större betydelse, än att den, i händelse av förslagets huvudsakliga godkännande, syntes kunna överlämnas till styrelsen för dess avgörande efter ytterligare omprövning, innan arbetet komme till utförande.

Vid min anmälan av förslaget till renoveringsarbeten anförde jag i huvudsak följande.

Den utredning, som i ärendet verkställdes, ådagalade tydligt, att de i bruk varande delarna av S:t Sigfrids sjukhus i åtskilliga hänseenden icke uppfyllde nutida krav på en sjukhusanläggning av förevarande slag, och en genomgripande modernisering av sjukhuset framstode fördensköll såsom i hög grad önskvärd. Det förslag till om- och nybyggnadsarbeten, som medicinalstyrelsen framlagt, kunde jag i allt väsentligt biträda. Till stor del avsåge förslaget att i samband med de ändringsarbeten inom den äldre delen av sjukhuset, vilka direkt påkallades av sjukhusets utvidgning, förse vissa sjukhusbyggnader med mera tidsenliga — i vissa avseenden även mera ekonomiska — anordningar än de nuvarande.

I fråga om förslagets detaljer påpekade jag, att jag funne mig böra förorda förslaget om inrättande av en särskild tuberkulosavdelning i paviljongen »Brände Udde», vilken paviljong med hänsyn till sitt fria och avskilda läge väl syntes lämpa sig för det avsedda ändamålet.

Beträffande totalkostnaderna för arbetena, anslöt jag mig till byggnadsstyrelsens beräkningar i ämnet. Med hänsyn till att byggnadskonflikten blivit löst på sätt som förutsatts i den tidigare omförmälda promemorian den 9 februari 1934, ansåg jag mig böra uppskatta ifrågavarande kostnader till 1,077,000 kronor.

I skrivelse den 16 juni 1934, nr 419, anmälde *riksdagen* sitt beslut. Riksdagen anförde däri bland annat följande.

Departementschefen hade framhållit, att de i bruk varande delarna av S:t Sigfrids sjukhus i åtskilliga hänseenden icke uppfyllde nutida krav på en sjukhusanläggning. Riksdagen delade den uppfattningen, att en modernisering av sjukhuset borde vidtagas. Emellertid hade riksdagen, med hänsyn till bland annat vad byggnadsstyrelsen anfört, funnit det framlagda förslaget till om- och nybyggnadsarbeten böra underkastas en överarbetning, därvid en omräkning av kostnaderna borde äga rum. Riksdagen erinrade, att medicinalstyrelsen i en den 13 februari 1933 framlagd fullständig plan rörande de renoveringsarbeten av större betydelse, som ansåges böra under tiden till

och med utgången av budgetåret 1937/1938 vidtagas vid statens sinnessjukhus, ifrågasatt utförandet av renoveringsarbeten vid S:t Sigfrids sjukhus för ett belopp av omkring 250,000 kronor. Riksdagen hade på grund härav ansett sig nu icke kunna taga slutgiltig ståndpunkt till förslaget ifråga, utan förväntade riksdagen, att nytt förslag förelades 1935 års riksdag. Då emellertid vissa arbeten syntes vara av beskaffenhet att böra utföras på ett tidigare stadium, hade riksdagen ansett sig böra för budgetåret 1934/1935 för vissa renoveringsarbeten anvisa ett belopp av 100,000 kronor.

Den 30 juni 1934 uppdrog Kungl. Maj:t åt medicinalstyrelsen att — med beaktande vad i omförmälda proposition och riksdagsskrivelse anförts — i samråd med byggnadsstyrelsen underkasta det av medicinalstyrelsen med skrivelse den 15 januari 1934 framlagda förslaget till renoveringsarbeten vid S:t Sigfrids sjukhus en överarbetning, därvid tillika en omräkning av kostnaderna för arbetena borde äga rum, ävensom att inkomma med nytt förslag i frågan.

Sådant förslag har — efter föreskrivet samråd med byggnadsstyrelsen — framlagts av medicinalstyrelsen med skrivelse den 28 november 1934.

I nämnda skrivelse upptager *medicinalstyrelsen* först till bemötande riksdagens erinran, att styrelsen i en den 13 februari 1933 framlagd fullständig plan rörande de renoveringsarbeten av större betydelse, som ansåges böra under tiden till och med utgången av budgetåret 1937/1938 vidtagas vid statens sinnessjukhus, ifrågasatt utförandet av renoveringsarbeten vid S:t Sigfrids sjukhus för ett belopp av omkring 250,000 kronor. Styrelsen hänvisar härvid till en början till följande av styrelsen gjorda uttalande vid framläggandet av omförmälda plan.

I anslutning till 1930 års riksdags beslut hade Kungl. Maj:t åt byggnadsstyrelsen uppdragit att låta utföra dels nybyggnader för utvidgning av anstalten dels ock anläggning av reningsverk för spillvatten jämte en huvudavloppsledning, båda avsedda jämväl för det nuvarande sjukhuset, vilket efter utvidgningen skulle i sin helhet beläggas med manliga sjuka.

För denna äldre del av sjukhuset komme vissa renoveringsarbeten att erfordras, i första hand avseende anslutning av dess avloppsledningar till den nya huvudledningen och reningsverket och i samband därmed införandet av w. c.-system. Därjämte syntes i propositionen angående utvidgningen (nr 150/1930) avhandlat avtal med Växjö stad om sjukhusets partiella förseende med vatten från stadens vattenledning inom kort komma till stånd, varigenom vissa ändrade anordningar beträffande sjukhusets eget vattenverk bleve erforderliga.

Utredning och förslag i nyssnämnda hänseenden vore att förvänta under år 1933. Kostnaderna för arbetena syntes, enligt tillsvidare mycket ungefärliga beräkningar, belöpa sig till omkring 250,000 kronor. Arbetena borde lämpligen komma till utförande i samband med beläggningen av nybyggnaderna vid sjukhuset, vilken beräknades kunna ske under år 1936.

Härav framginge, påpekar medicinalstyrelsen, att styrelsen tidigare haft för avsikt att begränsa sitt förslag att omfatta allenast anslutning av det äldre sjukhusets avloppsledningar till den nya huvudledningen, w. c.-anläggning samt vissa anordningar vid sjukhusets vattenverk. Till belysning av

orsakerna till det framlagda renoveringsförslagets starkt ökade omfattning i jämförelse med vad sålunda i 1933 års plan angivits anför medicinalstyrelsen följande.

Styrelsen hade ursprungligen tänkt sig att de förändringar inom sjukvårdsbyggnaderna, som vore erforderliga för den avsedda beläggningen av de äldre sjukvårdsbyggnaderna med enbart manliga patienter, skulle kunna tillsviðare inskränkas till det oundgängligen nödvändiga och bestridas ur ordinarie förslagsanslaget till statens sinnessjukhus. Vid utredningen visade det sig emellertid synnerligen önskvårt att mera genomgripande anordningar vidtoges för avhjälpande av en del i styrelsens skrivelse den 15 januari 1934 närmare angivna olägenheter, som vidlådde sjukavdelningarna i dess nuvarande skick.

Vidare befunnos ledningarna för vatten i stor utsträckning på grund av igenrostning vara så bristfälliga att en förnyelse av desamma var nödvändig.

Inrättandet av pumpvarmvattenuppvärmning i stället för det befintliga föråldrade och oekonomiska ånguppvärmningssystemet var redan förut planerat, och den i samband med anstaltens utvidgning inrättade centralen för nybyggnadernas uppvärmning medelst pumpvarmvatten dimensionerades jämväl för de äldre byggnadernas anslutning, vilket dock vid uppgörande av förslaget till utvidgningen ansågs kunna uppskjutas.

Då nu omfattande ledningsarbeten för vatten och sanitär utrustning i allt fall skulle utföras och därtill kom, att ett genomförande av ovannämnda önskvärda ändringar inom sjukavdelningarna skulle betinga omläggningar i lokaldispositionerna, av vilka anordningarna för både vatten- och värmeledningar vore beroende, ansågs det riktigast att på en gång utföra såväl byggnadsändringar som ledningsarbeten på sådant sätt att en fullständig och ändamålsenlig modernisering av de gamla sjukvårdsbyggnaderna ernådades.

I sådant syfte upptogs jämväl i förslaget dels reparationsarbeten, såsom inläggning av linoleummattor, uppförandet av nytt växthus, och nya promenadgårdssinhägnader m. m., arbeten som eljest kommit att belasta underhållsanslaget, dels tvenne nybyggnader, ett verkstadshus och ett bostadshus för personal, för vilkas behövlighet styrelsen i berörda skrivelse närmare redogjort.

I en del bostadshus inom sjukhusområdet, vilka saknade vatten- och avloppsledningar, föreslogs införandet härav jämte anordnandet av vattenklosetter, då detta numera, sedan sjukhusets huvudledningar iordningställt, utan större kostnad kunde ske.

Slutligen medtogs i förslaget inrättandet av en befintlig paviljong för enbart manliga patienter till tuberkulospaviljong för båda könen med en avdelning för vartdera.

Vad angår renoveringsförslagets överarbetning meddelar medicinalstyrelsen, att styrelsen och byggnadsstyrelsen med anledning av det givna uppdraget ånyo genomgått förslaget såväl med avseende å dess planlagda omfattning som beträffande dess detaljer och icke funnit sig böra förorda några inskränkningar eller väsentliga ändringar i detsamma. En omarbetning i vissa avseenden beträffande arbetena inom den s. k. Lilla Byggnaden hade dock ansetts påkallad och ändrad ritning i enlighet härmed av arkitekten uppgjorts. Därjämte hade en omarbetning av förslaget till växthus, efter ytterligare undersökningar framdeles på platsen, ifrågasatts, var-

igenom i allt fall ramen för de beräknade kostnaderna icke skulle behöva överskridas.

I fråga om kostnaderna för förslagets genomförande hade, anför medicinalstyrelsen vidare, inom byggnadsstyrelsen en kontrollräkning ägt rum, varvid beaktats de betydande prisstegringarna å materialier, vilka visat sig högre än den sänkning av arbetspriserna, som ägt rum, sedan de tidigare kostnadsberäkningarna verkställdes. Byggnadsstyrelsen hade därför ansett, att de egentliga byggnadskostnaderna alltjämt betingade den av styrelsen i skrivelse den 28 december 1933 föreslagna ökningen med 88,000 kronor utöver det av medicinalstyrelsen härför beräknade beloppet samt att de beräknade kostnaderna för ledningar av olika slag, där även prishöjningar inträffat, icke kunde sänkas.

Med anledning av sjukhuspersonalens framställning om bibehållande inom kriminalavdelningen av den därstädes befintliga personalmatsalen framhåller medicinalstyrelsen, att behovet av matsalen syntes bero på i vad mån en ifrågasatt ökning av personalantalet komme till stånd. Då ändringsarbetena inom denna byggnad utan olägenhet kunde uppskjutas till ett sista skede i föreslagna renoveringsarbetens genomförande, ansåge styrelsen ett avgörande i matsalsfrågan icke heller erforderligt för närvarande.

Medicinalstyrelsen har under återopande av det nu anförda hemställt, att styrelsens den 15 januari 1934 överlämnade förslag till ifrågavarande renoveringsarbeten, med de ändringar, som föranleddes av det omarbetade förslaget rörande Lilla Byggnaden, måtte föreläggas riksdagen till förnyad prövning, samt att av de till (1,077,000 + 88,000) 1,165,000 kronor för ändamålet beräknade kostnaderna ett belopp av 350,000 kronor måtte äskas beviljat för budgetåret 1935/1936.

I särskild skrivelse den 28 november 1934 anhöll *medicinalstyrelsen* — under hänvisning till omförmälda förnyade förslag — att det av 1934 års riksdag för renoveringsarbeten vid S:t Sigfrids sjukhus anvisade beloppet av 100,000 kronor måtte få disponeras för de arbeten, som enligt det omarbetade förslaget skulle komma till utförande vid den s. k. Lilla Byggnaden.

Med anledning härav uppdrog *Kungl. Maj:t* den 25 januari 1935 åt byggnadsstyrelsen att låta i huvudsaklig överensstämmelse med det av medicinalstyrelsen senast ingivna förslaget verkställa ombyggnad av ifrågavarande byggnad samt ställde för ändamålet till byggnadsstyrelsens förfogande högst 100,000 kronor.

Vid den föreliggande frågans behandling förlidet år uttalade jag, att den verkställda utredningen tydligt ådagalagt, att de i bruk varande delarna av S:t Sigfrids sjukhus i åtskilliga hänseenden icke uppfylla rimliga krav på en sjukhusanläggning av förevarande slag. En genomgripande modernisering av sjukhuset framstår fördensskull — yttrade jag vidare — såsom i hög grad önskvärd. Denna min uppfattning delades jämväl av riksdagen, ehuru riksdagen fann det framlagda förslaget böra underkastas en överarbetning, därvid en omräkning av kostnaderna borde äga rum.

Departements-
chefen.

På grund av denna riksdagens ståndpunkt till frågan om renoveringsarbetenas omfattning har jag ansett mig genom besök å ort och ställe böra skaffa mig säkrare hållpunkter för ett bedömande av de föreliggande planerna.

Såsom av medicinalstyrelsens utlåtande inhämtas, avsågs från början att med särskilt anslag av riksdagen utföra allenast vissa oundgängliga arbeten, hänförliga väsentligen till ledningar och sanitetsanordningar, medan istandsättandet av byggnader och promenadgårdar m. m. tänktes försiggå successivt med anlåtande av underhållsanslaget. En mera ingående prövning ådagalade emellertid, att med en dylik planläggning kostnaderna för sjukhusets istandsättande skulle ökas, och avgörande skäl funnos därför tala för att arbetena kommo till utförande i ett sammanhang. Uppenbarligen måste det också innebära en fördel, att renoveringsarbetena kunna verkställas i omedelbar anslutning till de nybyggnadsarbeten, som i byggnadsstyrelsens regi bedrivs vid sjukhuset.

Dessa omständigheter hava övertygat mig om det ändamålsenliga uti att renoveringsarbetena i den utsträckning, som befinnes av förhållandena oundgängligen påkallad, utan dröjsmål och i ett sammanhang komma till utförande. De medel, som av 1934 års riksdag ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande för arbetenas påbörjande, ha disponerats för den ur olika synpunkter mest trängande uppgiften att sätta i stånd den s. k. Lilla Byggnaden, vilken befinner sig i ett synnerligen otillfredsställande skick. För moderniseringsarbetena inom byggnaden i fråga torde nämnda belopp vara tillräckligt, ehuru det icke lär medgiva bestridande av kostnaderna för jämväl promenadgårdens istandsättande. Beträffande övriga föreslagna arbeten har jag funnit, att anstånd med upprustningen utan stora olägenheter kan tänkas ske endast vad angår länsparvilljungen och byggnaden å Brände Udde. Den kostnadsminskning, som genom uteslutande av dessa arbeten skulle kunna uppnås, är emellertid så ringa — det beräknade beloppet understiger 100,000 kronor — att jag icke kan finna välbetänkt att till en senare tidpunkt uppskjuta ifrågavarande ändringsarbeten, vilka ändock äro att anse såsom ofrånkomliga inom en näraliggande framtid.

Med anledning av den av personalen vid sjukhuset gjorda framställningen om bibehållande inom kriminalavdelningen av den därstädes befintliga personalmatsalen, får jag upprepa vad jag förlidet år i enahanda sammanhang uttalade, att jag anser frågan om behovet av denna matsal böra tagas under övervägande, innan de definitiva byggnadsritningarna fastställas, samt att jag utgår ifrån att, därest personalens önskemål i ämnet befinnas befogade, desamma komma att på lämpligt sätt tillgodoses.

Då sjukhusets bekymmersamma lokalfråga efter min mening snarast möjligt måste erhålla en tillfredsställande lösning, nödgas jag sålunda efter förnyat övervägande vidhålla den uppfattning, åt vilken jag i fjol gav uttryck, rörande moderniseringsarbetenas omfattning. Jag har icke heller någon erinran att framställa mot de beräknade kostnaderna. För budgetåret 1935/1936 torde i enlighet med medicinalstyrelsens hemställan få beräknas 350,000 kronor.

Vid uppskattningen av kostnaderna har jag i likhet med byggnadsstyrelsen utgått från att de möjligheter till besparingar genom anlåtande av sjukhusets verkstadsdrift och patienternas arbetskraft, varmed medicinalstyrelsen kalkylerat, i den utsträckning förhållandena medgiva, skola tillvaratagas.

Paviljong för svårskötta obildbara sinnesslöa kvinnor vid Vipeholms sjukhus i Lund m. m.

I skrivelse den 16 februari 1935 har medicinalstyrelsen efter samråd med byggnadsstyrelsen avgivit förslag rörande anordnande vid Vipeholms sjukhus i Lund av en ny paviljong för svårskötta obildbara sinnesslöa kvinnor.

Innan jag ingår på detta förslag, vill jag beträffande de utredningar och förslag, som tidigare framlagts i fråga om beredande av anstaltsvård genom statens försorg åt förevarande kategori sinnesslöa, hänvisa till propositionen nr 170 till 1934 års riksdag. Här må blott i korthet erinras om huvudragen av denna frågas behandling.

Med skrivelse den 27 februari 1929 framlade *kasernkommittén* förslag till omändring av ett kasernetablissemang å Vaxön till anstalt för kvinnliga sinnesslöa, tillhörande de svårskötta obildbaras kategori. Anstalten skulle enligt förslaget erhålla omkring 300 vårdplatser, vilket ungefär motsvarade det av medicinalstyrelsen år 1928 till minst 329 beräknade behovet för hela riket.

Häröver avgav *medicinalstyrelsen* utlåtande den 29 november 1929. Däri riktade styrelsen åtskilliga anmärkningar mot förslaget. Styrelsen framhöll även, att uppförandet för det nämnda ändamålet av särskilda paviljonger, förslagsvis en paviljong om ett 100-tal platser vid tre av statens sinnessjukhus, syntes erbjuda en i flera avseenden lämpligare lösning av vårdfrågan än den av *kasernkommittén* föreslagna.

På därom av medicinalstyrelsen sedermera gjord framställning uppdrog *Kungl. Maj:t* den 30 januari 1931 åt styrelsen att verkställa utredning rörande uppförande av särskilda paviljonger för vård av kvinnliga vuxna obildbara sinnesslöa vid vissa av statens sinnessjukhus samt att till *Kungl. Maj:t* inkomma med det förslag och de kostnadsberäkningar, som kunde därav föranledas.

Sedan *kasernkommittén* i infortrat yttrande angående ifrågasatt kasernetablissemangs användning den 31 maj 1931 vidhållit sitt tidigare förslag, avgav *medicinalstyrelsen* förnyat utlåtande i ärendet den 19 januari 1932, i vilket styrelsen bemötte av *kasernkommittén* framförda erinringar mot den av styrelsen ifrågasatta lösningen av vårdspörsmålet och på grund av en jämförande utredning framhöll denna lösnings företrädaren även ur ekonomisk synpunkt. Styrelsen bifogade ritningar och kostnadsberäkningar till en av de ifrågasatta paviljongerna, avsedd att förläggas till S:ta Maria sjukhus i Hälsingborg. Styrelsen hade tänkt sig dels att en andra paviljong skulle

förläggas antingen till Sundby sjukhus i Strängnäs eller till Västra Marks sjukhus i Örebro, dels ock att en tredje paviljong skulle förläggas till det planerade sinnessjukhuset i Gävleborgs län. Enligt de uppgjorda ritningarna skulle paviljongen vid S:ta Maria sjukhus erhålla 105 vårdplatser, och styrelsen räknade med att de övriga paviljongerna skulle bliva av samma storlek.

Föreliggande frågor blevo föremål för behandling i *propositionen nr 129 till 1932 års riksdag*. Föredragande departementschefen anförde därvid, att han icke kunde tillstyrka kasernkommitténs förslag om anordnande av en sinnesslöanstalt i Vaxöetablissemnet. Departementschefen uttalade vidare sin principiella anslutning till det av medicinalstyrelsen framlagda förslaget om anordnande vid sinnessjukhus av särskilda paviljonger för svårskötta obildbara sinnesslöa av kvinnkön men ansåg, att i frågans dåvarande läge slutlig ståndpunkt icke borde tagas till spörsmålet, vid vilka sjukhus och efter vilken plan paviljonger för kvinnliga obildbara sinnesslöa borde uppföras eller vilket belopp, som för anordnande av dylika paviljonger borde beräknas. För ställningstagande därutinnan syntes — yttrade departementschefen — böra avvaktas den närmare utredning, som medicinalstyrelsen på grund av Kungl. Maj:ts uppdrag den 30 januari 1931 torde komma att framlägga.

Departementschefen framhöll ytterligare bland annat följande.

Medicinalstyrelsen hade räknat med att en paviljong för obildbara sinnesslöa kvinnor skulle anordnas vid S:ta Maria sjukhus i Hälsingborg, vilken anstalt ursprungligen planlagts att omfatta två paviljonger å vardera 100 platser för sinnesslöa. I 1928 års hospitalsbyggnadsplan hade emellertid förutsatts, att de paviljonger om tillhoppa 200 platser vid denna anstalt, som sålunda ursprungligen planerats men ej blivit uppförda, skulle anordnas för sinnessjuka, vilket man ansett kunna ske, eftersom ett stort antal vårdplatser för sinnesslöa beräknats kunna vinnas genom användande av lediga kasernetablissemnet. Om i enlighet med styrelsens senaste förslag en av dessa paviljonger toges i anspråk för obildbara sinnesslöa, måste detta medföra jämkning i hospitalsbyggnadsplanen såtillvida, som ersättning för de härigenom förlorade platserna för sinnessjuka finge beredas på annat sätt. Enligt vad från styrelsens sida under hand upplysts, hade styrelsen tänkt sig, att detta skulle ske genom beredande av 100 platser i en upptagningspaviljong vid ett annat sinnessjukhus; även de 100 sinnessjukplatser, som fortfarande skulle kunna beredas vid Hälsingborgsanstalten, skulle anordnas i en upptagningspaviljong. Denna tanke anslöte sig till vad styrelsen i skrivelse den 28 november 1930 angående vissa omständigheter, som borde beaktas vid beräkningen av platsantalet för en blivande sinnessjukanstalt i Gävleborgs län, ifrågasatt beträffande anordnande vid de större sinnessjukhusen av upptagningspaviljonger för lugna och ömtåliga akut sjuka och överensstämde jämväl med den princip, som kommit till uttryck i statsmakternas beslut om anordnande av dylika paviljonger vid de då under uppförande varande sinnessjukhusen vid Umeå och i Jönköping samt vid sinnessjukhuset i Växjö i samband med den pågående utvidgningen av denna anstalt.

Riksdagen yttrade sig beträffande ifrågavarande spörsmål i *skrivelse den 7 juni 1932, nr 284*. Riksdagen anförde däri i huvudsak följande.

Riksdagen hade, utan att vilja bestrida, att vissa skäl talade för det av kasernkommittén framlagda förslaget, kommit till den uppfattningen, att anordnandet av anstaltsplatser för ifrågavarande vårdbehövande i enlighet med

medicinalstyrelsens, av departementschefen förordade förslag måste anses medföra sådana fördelar, att planen på användande av Vaxöetablissemnet för detta ändamål borde övergivas. Riksdagen ville särskilt framhålla, att vid genomförande av sistnämnda förslag driftkostnaderna syntes, såsom i propositionen antytts, komma att ställa sig lägre än vid en enda för ändamålet inrättad specialanstalt, bland annat med hänsyn därtill, att kontorspersonal och viss ekonomipersonal vid vederbörande sjukvårdsanstalter icke torde behöva utökas vid förläggning dit av paviljonger, varom fråga vore. Lika med departementschefen ansåge riksdagen emellertid, att slutlig ståndpunkt nu icke borde tagas till frågan, vid vilka sjukvårdsanstalter och efter vilken plan paviljonger för svårskötta obildbara sinnesslöa av kvinnön borde uppföras. Riksdagen ville dock ifrågasätta, huruvida icke det större antalet eller omkring 200 vårdplatser lämpligen borde förläggas till Västra Marks sjukhus i Örebro, och syntes fördens skull möjligheterna därutinnan bära i första hand undersökas. Sedan definitiv ståndpunkt tagits därtill, torde frågan om platsen för beredande av ytterligare utrymme åt dessa vårdbehövande bära tagas under omprövning.

Den 17 juni 1932 anbefalldes Kungl. Maj:t därefter medicinalstyrelsen att vid fullgörande av det styrelsen den 30 januari 1931 lämnade uppdraget att verkställa utredning rörande uppförande av särskilda paviljonger för vård av kvinnliga vuxna obildbara sinnesslöa vid vissa statens sinnessjukhus beakta, vad som i förevarande fråga anförts ej mindre av föredragande departementschefen i omförmälda proposition nr 129 än även av riksdagen i dess skrivelse nr 284.

I skrivelse den 2 februari 1934 meddelade medicinalstyrelsen, att styrelsen ännu icke varit i tillfälle att fullgöra det styrelsen den 30 januari 1931 lämnade uppdraget. Med anledning av den av riksdagen ifrågasatta förläggningen till Västra Marks sjukhus av en paviljong för 200 sinnesslöa kvinnor uttalade emellertid styrelsen, att redan då vissa omständigheter kunde återopas, som försvårade en så omfattande utvidgning av sjukhuset. Styrelsen anförde härom närmare följande.

Det av sjukhuset disponerade området vore, såsom framginge av en skrivelsen bifogad karta, rektangulärt med längdriktning i öster och väster. Östra kortsidan begränsades av gata, från vilken gator vore planerade och delvis utlagda jämväl längs båda långsidorna. Västra kortsidan vette mot obebyggd mark. Områdets bredd vore allenast 247 meter. Dess östra del vore till en längd av 270 meter upptagen av anstaltsbyggnaderna. Marken väster om denna del, nu använd för trädgårdsodling, vore den enda plats, som torde kunna ifrågakomma för ifrågavarande nya paviljong. Dess storlek vore i norr-söder, motsvarande områdets bredd, 247 meter och i öster-väster 110 meter. Den för S:ta Maria sjukhus planerade två-våningspaviljongen för omkring 100 vårdplatser upptog med promenadgårdar en yta av 82×50 meter. Då byggnad och promenadgårdar — med hänsyn till att ifrågavarande patienter ofta vore genom skrik och ljud störande för omgivningen — måste erhålla ett avskilt läge icke blott från gatorna i norr och söder utan även från sjukhusbyggnaderna i öster, syntes det disponibla byggnadsområdet något så när tillräckligt för en paviljong med omkring 100 vårdplatser men alltför litet för en byggnad med dubbla platsantalet. Att uppföra ett för denna vård avsett hus i flera än två våningar för att därigenom minska byggytan syntes icke vara att tillråda.

För en utvidgning av Västra Marks sjukhus även för 100 vårdplatser erfordrades enligt en utredning, som omnämns i propositionen nr 129 år 1932, utökning av anstaltens economicentraler. Sannolikt skulle sådan utökning för

dubbla antalet vårdplatser, särskilt vad anginge tvättrinrättningen, vars kapacitet genom vården av dessa till stor del osnygga patienter komme att tagas starkt i anspråk, stöta på betydande svårigheter och draga avsevärda kostnader.

På grund av det anförda och under hänvisning till att under inga omständigheter hela behovet av vårdplatser för här ifrågavarande kategori kunde bliva tillgodosett vid sjukhuset i Örebro framlade styrelsen icke förslag om uppförande vid nämnda sjukhus av paviljong för svårskötta obildbara sinnesslöa kvinnor. I stället hade styrelsen beslutit att — med framhållande av att det syntes angeläget att, därest statsfinansiella skäl ej lade hinder i vägen, inrättandet av åtminstone en mindre del av de behöfliga platserna snarast möjligt komme till stånd — underställa Kungl. Maj:ts prövning förut nämnda förslag till paviljong för sinnesslöa kvinnor vid S:ta Maria sjukhus i Hälsingborg, vilket på uppdrag av styrelsen utarbetats år 1931 och för vilket styrelsen nu närmare redogjorde.

I yttrande över förslaget åberopade *sjukhusdirektionen* ett av överläkaren vid sjukhuset *F. G. H. Velander* den 20 december 1933 avgivet yttrande i ärendet.

Överläkaren Velander framhöll vikten av en gynnsam miljö för behandlingen av nyinsjuknade känsliga sinnessjuka, samt uttalade, att störande inflytande från oroliga patienter borde i möjligaste mån minskas. På grund därav hade han ansett ett förläggande till sjukhuset av de ifrågavarande sinnesslöa mindre lämpligt. Han ifrågasatte, huruvida icke den av medicinalstyrelsen föreslagna paviljongen för sinnesslöa kvinnor kunde förläggas till det för sinnesslöa av mankön avsedda, under byggnad varande *Vipeholms sjukhus* vid Lund.

Byggnadsstyrelsen, som yttrade sig i ärendet den 25 januari 1934, förklarade sig icke hava något att erinra mot det av medicinalstyrelsen framlagda förslaget. Styrelsen hade emellertid funnit de beräknade byggnadskostnaderna väl höga och ansett, att desamma borde kunna nedbringas till 560,000 kronor.

Medicinalstyrelsen anförde med anledning av överläkaren *Velanders* och sjukhusdirektionens yttranden bland annat, att den föreslagna avlägset belägna paviljongen för sinnesslöa kvinnor icke syntes böra tillmätas större betydelse för anstaltsmiljön, enär det under alla förhållanden vore oundgängligt, att oroliga sinnessjuka till stort antal måste beredas vård å anstalten. Styrelsen framhöll, att en utvidgning av *Vipeholms sjukhus* för ifrågavarande ändamål icke syntes erbjuda en lämpligare lösning av föreliggande vårdproblem.

Med anledning av vad byggnadsstyrelsen anført förklarade medicinalstyrelsen, att styrelsen icke ville ifrågasätta hållbarheten av de kalkyler, som föranlett byggnadsstyrelsen att föreslå nedsättning av kostnadsbeloppet, samt att medicinalstyrelsen därför anslöte sig till byggnadsstyrelsens beräkning. Av det erforderliga beloppet hade medicinalstyrelsen ansett 300,000 kronor böra anvisas för budgetåret 1934/1935.

I enlighet härmed hemställde medicinalstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen dels medgiva, att en paviljong för 105 svårskötta obildbara sinnesslöa av kvinnkön finge uppföras vid sjukhuset i huvudsaklig överensstämmelse med det av styrelsen framlagda förslaget för en beräknad kostnad av

560,000 kronor, dels ock för sådant ändamål för budgetåret 1934/1935 bevilja ett anslag av 300,000 kronor.

Vid anmälan av denna fråga i propositionen nr 170 till 1934 års riksdag erinrade jag till en början, att statsmakterna år 1932 i princip uttalat sig för att anstaltsvården för svårskötta obildbara sinnesslöa kvinnor borde tillgodoses icke genom uppförande av en specialanstalt utan genom anordnande av paviljonger vid sinnessjukhus. Däremot hade statsmakterna icke tagit ställning till spörsmålet, vid vilka sinnessjukhus och efter vilken plan dylika paviljonger borde uppföras. Riksdagen hade emellertid ifrågasatt, huruvida icke det större antalet erforderliga vårdplatser eller omkring 200 lämpligen borde förläggas till Västra Marks sjukhus.

Vad anginge förläggningen av en dylik paviljong, påpekade jag, framginge av medicinalstyrelsens utredning, att ur olika synpunkter svårigheter mötte mot ett realiserande av projektet att uppföra en paviljong för 200 sjuka vid Västra Marks sjukhus. Med hänsyn härtill syntes frågan, huruvida en paviljong av här avsett slag borde uppföras vid nämnda sjukhus samt, därest så befunes ändamålsenligt, vilken storlek en dylik paviljong borde erhålla, kräva ytterligare övervägande. Däremot syntes medicinalstyrelsens förslag att förlägga en paviljong om 105 vårdplatser till S:ta Maria sjukhus, framhöll jag, vara av beskaffenhet att kunna tillstyrkas. Förhållandena vid nämnda sjukhus syntes väl lämpade för en dylik förläggning, och ett beslut om uppförande av en paviljong av denna storleksordning skulle lämna statsmakterna tillräcklig handlingsfrihet med avseende å det framtida ordnandet av förevarande vårdfråga.

Slutligen förklarade jag mig icke ha någon anmärkning att framställa mot den utformning, som det framlagda förslaget erhållit. Kostnaderna för byggnadsföretaget ansåge jag böra i överensstämmelse med byggnadsstyrelsens kalkyler uppskattas till 560,000 kronor. För arbetenas påbörjande syntes härav för budgetåret 1934/1935 böra beräknas ett belopp av 300,000 kronor.

Riksdagen anmälde i *skrivelse den 16 juni 1934, nr 419*, att riksdagen lämnat förslaget utan bifall. Riksdagen anförde därvid i huvudsak följande.

Riksdagen ville till en början erinra, att Kungl. Maj:t den 30 januari 1931 uppdragit åt medicinalstyrelsen att verkställa utredning rörande uppförande av särskilda paviljonger för vård av kvinnliga vuxna obildbara sinnesslöa vid vissa av statens sinnessjukhus. Kungl. Maj:t hade vidare den 17 juni 1932 anbefallt medicinalstyrelsen att vid fullgörande av nyssnämnda uppdrag beakta bland annat vad som anförts av riksdagen i dess skrivelse nr 284 år 1932. I nämnda skrivelse hade riksdagen ifrågasatt, huruvida icke omkring 200 vårdplatser lämpligen borde förläggas till Västra Marks sjukhus i Örebro. För denskull syntes möjligheterna därutinnan böra i första hand undersökas. Sedan definitiv ståndpunkt tagits därtill, syntes frågan om platser för beredande av ytterligare utrymme åt dessa vårdbehövande böra tagas under omprövning.

De medicinalstyrelsen sålunda lämnade uppdragen hade ännu icke fullgjorts. Föreliggande förslag om uppförande av en paviljong vid S:ta Maria sjukhus hade därför framlagts såsom en partiell lösning av frågan om ordnandet av anstaltsvården för här ifrågavarande sjuka.

Av statsrådsprotokollet framginge, att medicinalstyrelsen ur olika synpunkter ansett svårigheter möta mot ett realiserande av projektet att uppföra en paviljong för 200 sjuka vid Västra Marks sjukhus. Med hänsyn härtill syntes enligt departementschefens mening frågan, huruvida en paviljong av här avsett slag borde uppföras vid nämnda sjukhus samt, därest så befunnas ändamålsenligt, vilken storlek en dylik paviljong borde erhålla, kräva ytterligare utredning.

Riksdagen delade departementschefens sålunda uttalade uppfattning. Dock ansåge riksdagen, att uppförandet av den föreslagna paviljongen vid S:ta Maria sjukhus icke borde beslutas, förrän resultatet av nämnda utredning föreläge, därvid riksdagen förutsatte, att utredningen komme att bedrivas med all skyndsamt. Det syntes i samband därmed böra undersökas, huruvida icke en av paviljongerna vid det under byggnad varande Vipeholms sjukhus vid Lund skulle kunna i första hand såsom ett provisorium disponeras för här avsedda kvinnliga klientel.

Den 30 juni 1934 anbefalldes Kungl. Maj:t medicinalstyrelsen att, under beaktande jämväl av vad riksdagen i dess skrivelse nr 419 anført, skyndsamt fullfölja uppdraget att verkställa utredning rörande uppförande av särskilda paviljonger för vård av kvinnliga vuxna obildbara sinnesslöa vid vissa av statens sinnessjukhus samt att i samband därmed undersöka, huruvida icke en av paviljongerna vid det under byggnad varande Vipeholms sjukhus i Lund kunde i första hand såsom ett provisorium disponeras för här avsedda kvinnliga klientel.

Med anledning härav har medicinalstyrelsen i skrivelse den 14 december 1934 framlagt utredning och förslag i förevarande ämne.

Medicinalstyrelsen behandlar i sin skrivelse först frågan om inrättande av vårdplatser för svårskötta obildbara sinnesslöa kvinnor vid Västra Marks sjukhus i Örebro. Styrelsen anför härom i huvudsak följande.

Då styrelsen i sitt förenämnda utlåtande den 19 januari 1932 ifrågasatte, att en av de tre i utlåtandet avsedda paviljongerna om ett hundratal platser vardera förlades till Västra Marks sjukhus, inrättat för vård av asociala imbecilla kvinnor, tog styrelsen i betraktande dels att sjukhusområdet syntes tillräckligt för en nytillkommen paviljong av denna storlek, dels att en sådan utvidgning av sjukhuset icke skulle göra ökning av dess läkar- och kontorspersonal behöfelig, dels ock att utvidgningsmöjligheten icke lämpligen kunde utnyttjas för den egentliga sinnessjukvårdens behov.

De skäl mot en av 1932 års riksdag ifrågasatt förläggning av större delen eller omkring 200 av de erforderliga vårdplatserna till nämnda sjukhus, vilka av styrelsen i dess förut omförmälda skrivelse den 2 februari 1934 framförts, ville styrelsen ånyo åberopa, i främsta rummet sjukhusområdets otillräcklighet för en så omfattande nybyggnad.

Men även mot förläggandet av ett hundratal vårdplatser till sjukhuset i fråga hade de erfarenheter, som numera föreläge beträffande den allenast sedan år 1931 fungerande specialanstaltsvården av asociala imbecilla, givit anledning till tungt vägande betänkligheter.

Detta klientel, särskilt de mera svårskötta fallen, hade visat sig kräva en behandling, som i viss mån skilde sig från den vid de egentliga sinnessjukhusen tillämpade, varför det syntes ändamålsenligt, att ett ytterligare behov av vårdplatser för ifrågavarande klientel tillgodosåges genom utvidgning av specialanstalt.

Den utvidgningsmöjlighet, som beträffande Västra Marks sjukhus föreläge, syntes därför böra hållas öppen för sådant ändamål, i det att nyssnämnda behov i själva verket gjorde sig alltmera gällande. Exspektantsiffran vid sjukhuset hade sedan juli månad 1934 stigit från ett 20-tal till dubbla antalet.

Önskvärdheten av flera anstaltsplatser för de asociala imbecilla hade med styrka framhållits av inspektören för sinnesslövarden, professorn A. Petrén i skrivelse till medicinalstyrelsen den 18 september 1934. I denna uttalade Petrén vidare bland annat, att det torde bli nödvändigt, att tillbygga Västra Marks sjukhus med ny paviljong för asociala imbecilla av kvinnokön. Med hänsyn till det begränsade område denna anstalt hade, måste givetvis, ansåge Petrén, tanken på att dit förlägga även paviljonger för svårskötta obildbara sinnesslöa av kvinnokön helt uppgivas.

Med hänsyn till lämpligheten av att reservera Västra Marks sjukhusområde för en utvidgning av sjukhuset med nya platser för dess nuvarande vårdklientel, hade styrelsen sålunda funnit sig böra avråda från uppförandet vid detta sjukhus av någon av de paviljonger för sinnesslöa, som den styrelsen anbefallda utredningen avsåge.

Styrelsen upptager härefter till prövning frågan om Sundby sjukhus vid Strängnäs såsom förläggningsplats för en av paviljongerna. Härom yttrar styrelsen i huvudsak följande.

I sitt utlåtande den 19 januari 1932 omnämnde styrelsen, såsom alternativt påfänt förläggningsplats för en av paviljongerna, Sundby sjukhus, där såväl sjukhusområdets storlek som ekonomicalternativen skulle medgiva förläggningen.

Styrelsen erinrade emellertid nu om önskvärdheten av vissa jämkningar i hospitalsbyggnadsplanen, avseende förläggandet av en del av de planerade sinnessjukhusplatserna till upptagningspaviljonger för lugna och ömtåliga akut sjuka vid de större sinnessjukhusen. Styrelsen komme framdeles i samband med anbefalld utredning beträffande ny sinnessjukanstalt i sydöstra Norrland att upptaga denna fråga till närmare behandling. Redan nu kunde emellertid sägas, att Sundby sjukhus i första hand torde böra ifrågakomma för utvidgning medelst en upptagningspaviljong av ifrågavarande slag.

På grund av det sålunda anförda, yttrar medicinalstyrelsen, kunde styrelsen, innan frågan om ett fortsatt uppförande av upptagningspaviljonger för lugna och ömtåliga akut sjuka blivit föremål för statsmakternas avgörande, icke förorda att den möjlighet, som föreläge för förläggningen av en sådan paviljong till Sundby sjukhus, avskures genom uppförandet därstädes av en av paviljongerna för sinnesslöa.

Medicinalstyrelsen understryker sambandet mellan utredningen om paviljonger för ifrågavarande sinnesslöa och utredningen angående en sinnessjukanstalt i sydöstra Norrland. Styrelsen framhåller härvid följande.

Utredningen beträffande sinnessjukanstalten i sydöstra Norrland hade, såsom av medicinalstyrelsen vid upprepade tillfällen framhållits, icke kunnat slutföras, bland annat därför att anstaltens lämpliga storlek vore beroende på flera ännu icke klargjorda förhållanden. I sådant avseende kunde erinras om ifrågasatt nedläggande av Gådeå sjukhus i Härnösand i samband med anordnandet av den nya anstalten. Vidare hade de sista årens erfarenheter givit anledning att förmoda, att i och med det förestående beläggandet av Umedalens sjuk-

hus behöfligt antal statsanstaltsplatser i Norrland för sinnessjuka av kvinnokön komme att bliva fyllt. Att jämväl upprättandet av upptagningspaviljonger vid befintliga sinnessjukhus skulle få inflytande på bestämmandet av den nya anstaltens platsantal vore påtagligt.

Det låge därför nära tillhands att taga sikte på möjligheten av att för erhållande av en driftsekonomiskt lämplig storlek av den nya anstalten dit förlägga en större eller mindre del av de erforderliga platserna för ifrågavarande sinnesslöa av kvinnokön.

Närmast av geografiska skäl hade medicinalstyrelsen redan tidigare ifrågasatt uppförandet därstädes av en paviljong med ett hundratal platser för ändamålet, men en fördubbling av detta antal syntes styrelsen väl kunna ifrågakomma, därest det med hänsyn till eljest önskvärda ändringar i den allenast principiellt beslutade hospitalsbyggnadsplanen skulle finnas ändamålsenligt.

Rörande den av riksdagen ifrågasatta åtgärden att i första hand såsom ett provisorium disponera en av paviljongerna vid Vipeholms sjukhus för ifrågavarande kvinnliga klientel anför styrelsen i huvudsak följande.

Professorn Petréen hade i sin förut omförmälda skrivelse till medicinalstyrelsen den 18 september 1934 under hänvisning till det trängande behovet av vårdplatser uttalat sig för att den ena av paviljongerna vid Vipeholms sjukhus åtminstone provisoriskt måtte tagas i anspråk för svårskötta obildbara sinnesslöa av kvinnokön. Med hänsyn till paviljongernas läge borde detta enligt Petréns uppfattning icke möta några som helst svårigheter. Vid besök å Vipeholms sjukhus hade Petréen nämligen funnit, att den östligaste av de tre nya paviljongerna väl skulle lämpa sig härför, då promenadgårdarna till denna byggnad bleve anordnade bakom desamma på områdets östligaste del och de sinnesslöa, som här komme att vistas, sålunda icke bleve synliga från de övriga paviljongerna.

Medicinalstyrelsen ansåge sig böra framhålla, att Vipeholms sjukhus vore organiserat med fyra ungefär lika stora vårdpaviljonger, av vilka en vore avsedd för de lugnare patienterna, en för de oroligaste och två för de medelsvåra. Med hänsyn härtill vore paviljongerna planlagda och utrustade. Den av professorn Petréen åsyftade östligaste belägna paviljongen vore den, vilken vore avsedd för de oroligaste. Genom eliminerandet av denna paviljong bleve anstalten berövad sina för en nöjaktig funktion oundgängligaste avdelningar. Paviljongen för de lugnare skulle provisoriskt kunna avstås, men den vore så inrättad — exempelvis försedd med endast ett fåtal enkelrum — att den icke vore användbar för annat än de lugnare även med kvinnlig beläggning, och därmed vore föga vunnet. Även en av paviljongerna för de mellansvåra fallen kunde möjligen undvaras, men dessa båda paviljonger låge mitt i komplexet, med promenadgårdarna vettande mot och nära intill andra paviljonger, samt kunde därför icke lämpligen användas för patienter av olika kön, ens för en kortare tid.

Inläggandet av kvinnliga patienter i en av de befintliga paviljongerna kunde på anförda grunder icke av styrelsen förordas. Vad angår uppförandet av en ny för kvinnor avsedd paviljong vid anstalten, anför styrelsen, syntes visserligen såväl områdets storlek som ekonomicalternans kapacitet vara tillräckliga, men den förhandenvarande möjligheten till utvidgning av anstalten syntes vida lämpligare kunna utnyttjas för av professorn Petréen i skrivelsen den 18 september 1934 ifrågasatt utökande av statens vårdplatser för asociala imbecilla av mankön, vilket däremot icke vore att förorda, därest jämväl kvinnor skulle vårdas å anstalten.

Medicinalstyrelsen framhåller, att, ehuru det sålunda, såsom av det anförda framginge, icke varit styrelsen möjligt att framlägga ett fullständigt förslag beträffande anordnandet av de ifrågavarande paviljongerna, styrelsen hyste den bestämda uppfattningen, att en partiell lösning av frågan genom uppförande av en paviljong om ett hundratal platser i södra delen av landet vore ägnad att icke föregripa förläggningsspörsmålets lämpliga lösning i dess helhet och måste, oavsett de övriga platsernas förläggning, anses stå i överensstämmelse med de riktlinjer, som genom statsmakternas principiellt intagna ståndpunkt i ärendet vore angivna. Sitt tidigare förslag om uppförande snarast möjligt av en paviljong vid S:ta Maria sjukhus ansågo sig styrelsen hava all anledning att vidhålla. Styrelsen hade under förevarande förhållanden ansett sig icke böra underlåta att ånyo framlägga nämnda förslag.

Rörande förslagets utformning hänvisade styrelsen till sin den 2 februari 1934 avgivna, i propositionen nr 170 till 1934 års riksdag refererade redogörelse. Den i nämnda proposition förordade beräkningen av kostnaderna för byggnaden, 560,000 kronor, ansågo sig styrelsen nu böra upptaga till oförändrat belopp.

På grund av vad sålunda anförts har medicinalstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte dels medgiva, att med fullständigt förslag till anordnande av vårdplatser för svårskötta obildbara sinnesslöa av kvinnokön finge tillsvidare anstå, att framläggas i samband med förslag till uppförandet av den planerade nya anstalten för sinnessjuka i sydöstra Norrland, dels föreslå riksdagen besluta, att en paviljong för 105 svårskötta obildbara sinnesslöa av kvinnokön finge uppföras vid S:ta Maria sjukhus i Hälsingborg i huvudsaklig överensstämmelse med i propositionen nr 170 till 1934 års riksdag förordat förslag för en beräknad kostnad av 560,000 kronor samt att för sådant ändamål för budgetåret 1935/1936 bevilja ett anslag av 300,000 kronor.

Den 25 januari 1935 föreskrev Kungl. Maj:t med anledning av medicinalstyrelsens förevarande framställning, att fullständigt förslag till anordnande av vårdplatser för svårskötta obildbara kvinnor skulle av styrelsen framläggas i samband med avgivande av förslag rörande nytt sinnessjukhus i Norrland. Därjämte anbefalldes Kungl. Maj:t medicinalstyrelsen att i samråd med byggnadsstyrelsen skyndsamt verkställa utredning rörande lämpligaste sättet för anordnande vid Vipeholms sjukhus i Lund av en ny paviljong för vård av obildbara sinnesslöa kvinnor.

Med skrivelse den 16 februari 1935 har medicinalstyrelsen, såsom inledningsvis framhållits, efter samråd med byggnadsstyrelsen avgivit förslag i ämnet.

Medicinalstyrelsen anför, att lämplig förläggningsplats för en paviljong för obildbara sinnesslöa kvinnor funnes å sjukhusets område öster om köks- och ångpannebyggnaderna samt lik- och obduktionsbyggnaden. På närmare utredning framdeles finge bero, om byggnaden borde förläggas längre åt öster — med hänsyn till närbelägenheten av lik- och obduktionsbyggnaden — oaktat ledningarna för värme, vatten och avlopp därigenom bleve något dyrare. En

flyttning av lik- och obduktionshuset till annan plats syntes jämväl kunna ifrågasättas.

Styrelsen meddelar, att arkitekten C. Westman uppgjort ritningar till den ifrågasatta paviljongen. I plan anslöte sig desamma nära till det av Westman uppgjorda, av styrelsen överlämnade förslaget till paviljong för samma ändamål med 105 vårdplatser vid S:ta Maria sjukhus.

Genom utökning medelst en sjuksal med tillhörande enkelrum till en var av de fyra vårdavdelningarna hade, yttrar styrelsen vidare, den förevarande byggnaden anordnats för 150 vårdplatser. Från sjukvårdssynpunkt syntes härmed inga olägenheter uppstå och kapaciteten hos sjukhusets ekonomicalentraler syntes utan avsevärd utvidgning räcka till för en byggnad av denna storlek. Ett förbilligande för vårdplats räknat i anläggning och drift skulle genom det högre platsantalet otvivelaktigt vinnas, i synnerhet som en ökning av antalet vårdpersonal utöver det för den mindre paviljongen beräknade sannolikt icke skulle därav föranledas.

Styrelsen framhåller emellertid, att anordnandet av det större vårdplatsantalet kunde innebära olägenheter för en lämplig disposition av det planerade nya sinnessjukhuset i nedre Norrland, varom styrelsen hade att verkställa utredning, till vilken styrelsen skulle anknyta jämväl fullständigt förslag till anordnande av vårdplatser för här ifrågavarande sinnesslöa kvinnor.

I förslaget till paviljongen vid S:ta Maria sjukhus hade, erinrar styrelsen, icke upptagits inrättandet av bostadsrum för sköterskor utöver de till paviljongen förlagda. Man hade ansett sig kunna avvakta närmare erfarenheter om behövligheten av nytt utrymme för ändamålet och taga upp frågan i samband med planerad nybyggnad vid sjukhuset för ytterligare ett hundratal vårdplatser. Vid förläggning av paviljongen till Vipeholms sjukhus däremot måste ovillkorligen ett bostadshus för sköterskor uppföras med, förutom en dubblett för en förestånderska, ett 10-tal rum för 1 å 2 sköterskor. Det hade icke ansetts erforderligt att låta utarbeta ritning till denna byggnad, då kostnaderna för densamma, inrättad efter vid de nyare sinnessjukhusen övlig typ, ändock kunde approximativt beräknas.

En fullständig kostnadsberäkning beträffande sjukvårdspaviljongen hade ej medhunnits, meddelar medicinalstyrelsen. Vid en summarisk utredning, som utförts inom byggnadsstyrelsen, hade *kostnaderna* för paviljongen, erforderlig utökning av anstaltens kök m. m. samt förutnämnda personalbostad beräknats uppgå till följande belopp.

<i>Paviljongen:</i>	Kronor
Grundförstärkningsarbeten	30,000
Byggnadskostnad	425,000
Kulvert, soltält och stängsel	25,000
Värmeledning	45,000
Vatten och avlopp	79,000
Elektrisk anläggning	21,000
Ritningar, administration och kontrollantarvoden, planering och oförutsett	70,000
<i>Utökning av köket m. m.</i>	15,000
<i>Personalbostad</i> , innehållande en dubblett och 10 bostadsrum	60,000
	Kronor 770,000

I syfte att närmare undersöka de olika möjligheter till ordnande av den föreliggande förlägningsfrågan, vilka varit under överbägande, har jag besökt såväl S:ta Maria som Västra Marks och Vipeholms sjukhus. Jag har därvid kommit till den uppfattningen, att de betänkligheter, som av överläkaren vid och direktionen för förstnämnda sjukhus anförts mot den föreslagna paviljongens anknytning till detsamma, måste anses så vägande, att jag icke finner mig böra framlägga förnyat förslag av denna innebörd. Vad Västra Marks-alternativet angår, torde det icke kunna bestridas, att möjlighet föreligger, att till området för sagda sjukhus, eventuellt utvidgat med viss del av den tidigare kaserntomten, förlägga en paviljong av den storlek 1934 års riksdag ifrågasatt. Emellertid förutsätter en sådan förläggning nödvändigtvis en förhållandevis omfattande och dyrbar utbyggnad av nuvarande economicentraler. Beträffande slutligen Vipeholms-alternativet vill jag framhålla, att starka skäl tala emot ett provisoriskt apterande av någon av de redan uppförda paviljongerna för nu åsyftade ändamål. Om därvid den för det oroliga klientelet avsedda paviljongen disponerades för de kvinnliga patienterna, skulle detta vara ägnat att sönderbryta den uppgjorda vårdplanen. Och mot förläggning av dessa senare patienter till någon av övriga paviljonger talar med styrka såväl planläggningen av desamma som ock promenadgårdarnas för en sådan anordning olämpliga förläggning. Däremot lär det få anses ostridigt, att disponibla tomtutrymmen medgiva uppförande inom området av en ny paviljong, avsedd för vård av kvinnliga patienter. Då medicinalstyrelsen upplyst, att economicentralerna äro tillräckliga även vid en dylik utbyggnad och ur synpunkten av sjukhusets omfattning och karaktär avgörande betänkligheter icke möta mot en dylik åtgärd, torde det trängande behovet av vårdplatser för denna kategori sinnesslöa för närvarande bäst tillgodoses genom en utbyggnad av Vipeholmssjukhuset. Den utredning, som av medicinalstyrelsen och byggnadsstyrelsen senast framlagts rörande en dylik lösning av frågan, har ådagalagt, att en paviljong, avsedd för 150 patienter kan uppföras inom sjukhusområdets östra del för en preliminärt beräknad kostnad av 695,000 kronor, vilket för vårdplats ej oväsentligt understiger kostnaderna för paviljongen vid S:ta Maria. Även om härvid tages i betraktande, att en såsom nödvändig ansedd komplettering av köksinredningen samt uppförande av personalbostäder föranleda en kostnad av sammanlagt 75,000 kronor, skulle kostnaden för vårdplats med omkring 200 kronor understiga vad som beräknats för Hälsingborgsalternativet. Därtill kommer, att jämväl driftkostnaderna, enligt vad medicinalstyrelsen framhållit, skulle ställa sig förhållandevis lägre, i det att en ökning av vårdpersonalen utöver det för den mindre paviljongen beräknade sannolikt icke komme att visa sig behövlig. De av medicinalstyrelsen antydda olägenheter, som här ifrågavarande förläggning skulle kunna innebära för en lämplig disposition av det planerade nya sinnessjukhuset i nedre Norrland, synas mig icke kunna uppväga de fördelar, som i övrigt vinnas. Jag anser mig alltså böra förorda, att Vipeholmssjukhuset utökas med en paviljong av föreslagen storlek. Likaledes finner jag mig böra tillstyrka, att medel anvisas för uppförande av de föreslagna personalbostäderna samt för komplettering av köksinredningen. Mot kostnadsberäkningarna har jag ingen erinran att framställa. För ett rationellt bedrivande av

byggnadsarbetet skulle, efter vad jag inhämtat, för nästa budgetår erfordras 500,000 kronor. För budgetåret 1935/1936 torde alltså böra beräknas sagda belopp.

Personalbostäder vid Salberga sjukhus i Sala.

I skrivelse den 9 februari 1935 har medicinalstyrelsen gjort framställning om anvisande av medel för uppförande vid Salberga sjukhus i Sala av två byggnader för personalbostäder.

Medicinalstyrelsen hänvisar i sin skrivelse inledningsvis till att i kasernkommitténs förslag till omändring av Västmanlands trängkårs kasernetablisserment i Sala till anstalt för manliga asociala imbecilla, numera Salberga sjukhus i Sala, upptogs familjebostäder, utom för läkare och syssloman, allenast för sammanlagt 12 befattningshavare tillhörande sjukvårds- och ekonomipersonalen. Samtliga lägenheter skulle inredas i befintliga byggnader utom två, avsedda att anordnas i en ny portvaktssstuga. Det anmärktes i förslaget, att tillgång till bostäder, inberäknat jämväl bostadsrum för ogift personal, icke komme att täcka det erforderliga behovet, utan att en del av personalen bleve hänvisad att hyra bostäder i staden. Förslaget blev i denna del godkänt av statsmakterna.

Styrelsen erinrar vidare om att vid sjukhuset, som öppnades hösten 1930, antalet manliga befattningshavare, fränsett läkare och syssloman, vore fastställt till 94, av vilka 75 tillhörde sjukvårds- och 19 ekonomipersonalen.

I skrivelser till medicinalstyrelsen den 4 juni 1931 och den 13 juni 1933 hade, meddelar styrelsen, personalföreningarna vid sjukhuset gjort framställningar om anordnande av ytterligare personalbostäder vid sjukhuset. Beträffande dessa framställningar och med anledning av dem verkställd utredning anför medicinalstyrelsen följande.

I *personalföreningarnas skrivelse till medicinalstyrelsen den 4 juni 1931* uttalades bekymmer över bostadsbristen och framhölls, att de lägenheter, som bleve lediga till uthyrning, ej vore av sådan beskaffenhet, att personalen kunde använda sig av desamma, ävensom att de fyra bostadslägenheterna, som vore förlagda i den sjukhuset tillhöriga Väsby Kungsgård, befunno sig i dåligt skick. Då behovet av lämpliga bostäder för den gifta personalen vore stort och någon som helst hjälp från Sala stad ej vore att påräkna, samt då vidare sjukhuset förfogade över lämplig mark för bostäder åt nämnda personal. hemställde föreningarna, att styrelsen ville vidtaga nödiga åtgärder för uppförande vid sjukhuset av fyra bostadshus med omkring sexton lägenheter om ett och två rum med kök.

Sjukhusdirektionen anförde i yttrande häröver, att av sjukhusets sjukvårdspersonal 19 och av ekonomipersonalen 11 befattningshavare förhörde i staden och dess omgivning lägenheter, av vilka en stor del måste — med tanke på nutida krav — anses mycket bristfälliga. Bättre lägenheter av samma storlek funnes icke eller betingade för högt hyrespris. De fyra lägenheterna i Väsby Kungsgård ansåges kunna med så småningom skeende renovering komma att bliva ganska goda. Det faktum kvarstode emellertid, att stor brist på någorlunda trivsamma mindre familjebostäder till ordinärt pris förefunnes i staden. Med hänsyn därtill ävensom till det faktum, att ganska stora olägenheter vore förknippade med att många av såväl sjukvårds- som ekonomipersonalen vore nödvungna att bo långt från sjukhuset, tillstyrkte direktionen personalens hemställan om byggande av en del bostadshus å lämplig plats å sjukhusets mark.

Medicinalstyrelsen ansåg framställningen icke för det dåvarande böra föranleda någon dess åtgärd.

I *skrivelsen den 13 juni 1933* hade *sjukvårdspersonalens förbundsavdelning vid sjukhuset* hos medicinalstyrelsen gjort ny framställning i samma syfte. Avdelningen hade däri framhållit, att genom inflyttningen av sjukvårdspersonal i Sala stad och sjukhusets närmare omgivningar brist uppstått på goda familjebostäder för den gifta sjukvårdspersonalen vid sjukhuset, och att denna brist icke kunde antagas under de närmaste åren komma att minskas utan i stället ytterligare ökas. Även framhölls änyo att bostadslägenheterna i Väsby Kungsgård till följd av byggnadens höga ålder icke kunde betecknas som goda bostäder. Det fåtal goda bostäder, som funnes till uthyrning i Sala stad och sjukhusets omgivningar, betingade hyror, som ej stode i rimlig proportion till sjukvårdspersonalens löneinkomster.

Sjukhusdirektionen anförde i yttrande den 27 juni 1933, bland annat, att avdelningens uttalande om förefintlig brist på goda bostäder i staden och dess närmare omgivningar för den gifta personalen vore överdrivet, ehuru det vore givet, att fullt moderna lägenheter måste ställa sig högre i pris än äldre sådana. De i Väsby Kungsgård befintliga fyra bostäderna vore nog på grund av byggnadens höga ålder i viss mån bristfälliga, men bostäderna vore icke större än att de åtminstone delvis kunde botas genom reparationer, så att lägenheterna bleve fullt beboeliga. Direktionen ansåge visserligen, att det för det dåvarande icke funnes samma svårigheter för uppbringande av lämpliga bostäder som vid tiden för framställningen år 1931, men i anseende därtill att förbundsavdelningens framställning ändock i huvudsak icke kunde anses sakna fog samt då vid de flesta övriga sinnessjukhus personalhus vore uppförda, ävensom på grund av de ökade arbetstillfällena, som ett beslut om byggande av dylika bostäder skulle medföra, samt till sist med hänsyn till fördelen av att personalen i så fall finge sina bostäder i närheten av sjukhuset, ville direktionen tillstyrka framställningen.

Efter anmodan av medicinalstyrelsen att inkomma med *uppgifter om antalet gifta utom sjukhuset boende befattningshavare samt om läge, storlek och hyrespris för av dem innehavda lägenheter*, överlämnade direktionen med skrivelse den 2 september 1933 ifrågavarande uppgifter rörande envar av lägenheterna. Ur dessa uppgifter inhämtades bland annat följande.

Antalet manliga utom sjukhuset boende gifta befattningshavare hade ökat till 46, av vilka 32 tillhörde sjukvårds- och 14 ekonomipersonalen. 6 befattningshavare bebodde egna lägenheter, 40 förhyrde dylika. Av dessa senare omfattade 1 tre rum och kök, 16 två rum och kök och 23 ett rum och kök. Tvårumslägenheternas utrymme var 30—66, i medeltal 45.7 kvm., enrumslägenheternas 21—76, i medeltal 32.5 kvm. Årshyran för de förra utgjorde i medeltal 435 kronor, för de senare i medeltal 340 kronor. Anteckningar om lägenheternas värme- och sanitärutrustning utvisade, att endast 7 voro försedda med värmeledning och ett tiotal med vattenklosetter; likaledes ett tiotal saknade vattenledning. Avståndet till sjukhuset var i 6 fall under 1,000 m., i 3 fall 1,000 intill 1,500 m., i 3 fall 1,500 intill 2,000 m., i 16 fall 2,000 intill 2,500 m., i 5 fall 2,500 intill 3,000 m. och i 7 fall 3,000 m. och därutöver.

Medicinalstyrelsen förklarar, att styrelsen funne bostadsförhållandena för den gifta personalen vid sjukhuset vara sådana, att ett ingripande från statens sida till deras förbättrande måste anses påkallat. Sjukhuset tillhandahåller, framhåller styrelsen, för gifta befattningshavare tillhörande sjukvårds- och ekonomipersonalen, vilkas antal för närvarande vore 63, allenast 12 lägenheter, av vilka 4, belägna i Väsby Kungsgård, icke vore tillfreds-

ställande. Icke mindre än 51 av dessa befattningshavare vore sålunda hänvisade att skaffa sig lägenheter utom sjukhuset. Svårigheten att erhålla lämpliga lägenheter till överkomligt pris hade av personalen, anför styrelsen vidare, såväl kort efter sjukhusets öppnande som även två år senare i framställningar till styrelsen framhållits och av direktionen, om ock med en anmärkning om att förhållandena i nämnda avseende förbättrats, vitsordats. De uppgifter, som vid den nyss berörda detaljerade utredningen framkommit, syntes styrelsen ägnade att bekräfta, att de förhyrda bostäderna i många fall icke motsvarade den bostadsstandard, som sinnessjukhusens personal på andra håll i regel kunde ernå. Påtagligt vore vidare, anser styrelsen, att bostädernas avstånd från sjukhuset i ett stort antal fall vore större än vad som kunde anses såväl för personalen som även för sjukhuset lägligt.

Under hänvisning till det nu anförda har medicinalstyrelsen underställt Kungl. Maj:ts prövning förslag till uppförande vid sjukhuset av två bostadshus, vardera med 8 lägenheter om två rum och kök.

I samband härmed har styrelsen framhållit, att styrelsen den 9 februari 1935, under förutsättning att dessa bostadshus komme till stånd, hos Kungl. Maj:t tillstyrkt en av Salabygdens fornminnesförening gjord framställning om överlåtelse till föreningen av Väsby Kungsgård, varigenom de förut nämnda fyra i denna byggnad inrymda lägenheterna icke vidare bleve av sjukhuset disponerade.

Styrelsen meddelar, att förslaget uppgjorts av arkitekten H. Ahlberg beträffande byggnadsarbetena, av ingenjören H. Theorell i fråga om värme- och sanitetsanläggning samt av Elektriska prövningsanstalten beträffande elektrisk utrustning.

Med avseende å utformningen av förslaget har styrelsen lämnat i huvudsak följande redogörelse.

Byggnaderna hade ansetts lämpligast bära förläggas mittemot sjukhuskomplexet på andra sidan om den förbi sjukhuset löpande landsvägen, parallellt med och på c:a 50 meters avstånd från denna. Marken vore här odlad och sålunda lämplig för plantering och trädgårdsländ.

Byggnaderna avsåges uppförda i trä med utvändig panel och invändig puts under tak av tegel, i två våningar jämte källare och vind.

Bostadslägenheterna vore sinsemellan lika och innehölle ett rum om c:a 20 kvm., ett rum om c:a 12.5 kvm., kök om c:a 11.5 kvm. samt tambur, skafferi, två garderober och w. c.; sammanlagda ytan c:a 55 kvm. I källarvåningen mat- och vedkällare för varje familj samt i vartdera huset ett badrum, dessutom i det ena tvättstuga med torkrum. Vindskontor anordnades för varje familj. Vartdera huset hade två trappuppgångar, envar gemensam för två lägenheter i nedre och två i övre våningen.

Lägenheternas utrustning motsvarade vad vid nyare bostäder av denna art vid sinnessjukhusen tillämpats.

För uppvärmningen hade tvenne alternativ undersökts, det ena med anslutning till sjukhusets värmecentral, det andra med lokalpanna i ena byggnadens källare. Anläggningskostnaden bleve i förra fallet 9,200 kronor större än i det senare.

Kostnaderna för förslagets genomförande har styrelsen beräknat till följande belopp.

	Alt. I	Alt. II
Byggnadsarbeten (enligt ingenjör Öhman)	135,000	136,200
Värme-, vatten- och avloppsledningar (enligt ingenjör Theorell)	54,800	44,400
Elektriska installationer (enligt Elektriska provningsanstalten)	7,400	7,400
Oförutsedda utgifter, ritningar, administration och kontroll	10,000	10,000
Summa kronor	207,200	198,000

Byggnadsstyrelsen har i utlåtande den 5 november 1934 förklarat sig icke hava något att erinra vare sig beträffande förslaget till byggnaderna eller de därför beräknade kostnaderna.

Sjukhusdirektionen har i yttrande den 8 november 1934 uttalat vissa önskemål beträffande bostadshusens storlek, placering, byggnadsmaterial och värmeledning. Direktionen anför bland annat följande.

Direktionen hade beslutit uttala sig för det önskemålet, att i stället för två bostadshus med 8 lägenheter i varje om 2 rum och kök *fyra mindre bostadshus med 4 lägenheter i varje om två rum och kök* måtte uppföras. Om emellertid denna förändring ej låte sig göra, ville direktionen framhålla, att *placeringen* av de båda bostadshusen borde ändras så till vida, att de båda byggnaderna uppfördes å var sin sida om den biväg, som från stora landsvägen ledde till maskinmästarens bostad. Om byggnaderna finge det av arkitekten Ahlberg planerade läget, skulle det komma att verka alltför koncentrerat och trångt på det lilla avgränsade område, där byggnaderna nu vore avsedda att uppföras. Värme- och vattenledningar, särskilt värmeledningen, komme visserligen att bli längre vid den av direktionen förordade placeringen av bostadshusen, men kostnaderna skulle med all sannolikhet icke bli avsevärt ökade, om ock helt nya ledningar i ny kulvert måste dragas från värmecentralen till den ena av byggnaderna, enär om ledningarna, såsom i förslaget omnämmts, skulle dragas från panncentralen till sjukhuspaviljongens sydvästra flygel, ledningen i detta fall från värmecentralen till flygeln måste helt omläggas i den gamla kulverten och sedan ny ledning i ny kulvert dragas från sydvästra flygeln förbi den nordöstra till en av byggnaderna. Vid den av direktionen föreslagna placeringen av byggnaderna på var sin sida om den lilla bivägen skulle den stora magasinsbyggnaden av plåt komma att ligga mellan järnvägen till Krylbo och det ena bostadshuset. Någon rivning av ifrågavarande spannmålsmagasin skulle icke behöva företagas, då avståndet från magasinsbyggnaden till bostadshuset komme att bli tillräckligt stort. Enligt arkitekten Ahlbergs förslag skulle bostadshusen placeras omkring 50 meter från stora landsvägen, och om byggnaderna placerades på var sin sida om bivägen, syntes deras läge komma att bli i rät linje med varandra i samma riktning som den av arkitekten föreslagna samt avståndet till stora landsvägen från byggnaden på andra sidan om bivägen även komma att utgöra omkring 50 meter. Avståndet från magasinsbyggnaden till det ena bostadshuset komme då att bli så pass stort, att någon plantering säkerligen kunde göras bakom bostadshuset för att i någon mån isolera byggnaden från magasinet.

Direktionen hade dessutom beslutit uttala sig för det önskemålet, att byggnaderna måtte uppföras av *högpöröst tegel* i stället för trä, på den grund att direktionen genom noggranna underrättelser på platsen afarit, att merkostnaden för detta byggnadsmaterial i sämsta fall syntes komma att belöpa

sig till endast några få procent, i bästa fall bliva billigare än hus av trä. Dessutom syntes byggnaderna härigenom beträffande kommande reparationskostnader sannolikt ej bliva så dyrbara, som om husen uppfördes av trävirke, vilket genom hoptorkning troligtvis skulle kräva större reparationer än de av tegel uppförda. Ännu en sak, som talade för att kostnaden för uppförandet av tegelbyggnader ej skulle bliva så särskilt mycket dyrbarare, vore den, att tegelmaterialet tillverkades på platsen.

Enligt byggnadsförslaget vore två alternativ föreslagna beträffande *värmeledningen*, nämligen alt. I med huvudvärmeledning från panncentralen och alt. II med pannrum i ettdera av bostadshusen. Enligt kostnadsberäkningen skulle alt. I ställa sig några tusen kronor dyrare. Arkitekten uttalade som sin mening, att ur värmeekonomisk synpunkt någon skillnad icke syntes föreligga mellan de båda alternativen, men att ur personalsynpunkt alt. I vore att föredraga. Mot detta hade direktionen ingenting att invända särskilt med tanke på att om alt. II komme till utförande, detta med all sannolikhet med tiden bleve dyrbarare på den grund, att det i så fall erfordrades extra arbete med skötandet av värmepannan, vilket helt och hållet bortföle, om värmen komme direkt från stora panncentralen.

Tre medlemmar av direktionen hade reserverat sig med yrkande på bestämt avstyrkande av förslaget till byggande av åttafamiljshus.

Medicinalstyrelsen har med anledning av sjukhusdirektionens yttrande anført följande.

Invändningarna mot åttafamiljshus funne styrelsen icke böra godtagas. Med sitt läge i nära grannskap till sjukhusets stora byggnader och med den yttre och inre utformning som föreslagits syntes det styrelsen vara väl sörjt för såväl estetiska som trevnadskrav. De ökade byggnads- och ledningskostnader, som uppdelningen i fyrafamiljshus skulle medföra, borde enligt styrelsens mening vara avgörande i denna fråga. Dessutom vore sjukhusets område på denna sidan landsvägen icke större än att man hade anledning fara varligt fram med utrymmet, med tanke på eventuellt framtida behov av tomter för personalbostäder, vartill detta område vore synnerligen lämpligt. Av sistnämnda skäl kunde styrelsen *ej heller förorda att området norr om vägen till maskinmästarebostaden toges i anspråk för den ena av de nu föreslagna byggnaderna*, från vilken med det av direktionen föreslagna läget utsikten dessutom skulle skymmas av det stora plåtmagasinet. Även skulle uppvärmningen från en gemensam i ena byggnaden förlagd panna försvåras och fördyras på grund av det större avståndet mellan byggnaderna. Även ledningskostnaderna vid alternativt ifrågasatt anslutning till sjukhusets värmecentral måste bliva ökade i jämförelse med ifrågavarande kostnader vid byggnadernas av styrelsen föreslagna läge, oavsett om anslutningen ordnades på annat sätt än det av ingenjör Theorell ifrågasatta.

För *värmeledningsanläggningen* ansåge styrelsen, att alternativet II (lokal pannanläggning i ett av husen) borde komma till utförande med hänsyn till den avsevärda besparingen i anläggningskostnader, vilken näppeligen kunde komma att uppvägas av extra kostnader för eldningen, då denna väl kunde tänkas ombesörjd, såsom i patienternas sysselsättning ingående handräkningsarbete samt av yttre nattvakten.

Beträffande byggnadernas av direktionen ifrågasatta uppförande av *högporöst tegel* i stället för trä ville styrelsen hemställa, att denna fråga måtte få bli beroende av närmare utredning i samband med byggnadsarbetets utförande, med rätt för den myndighet, som komme att omhändervada detsamma, att inom ramen för det beviljade anslaget använda det av de ifrågavarande byggnadsämnen, som befunnes fördelaktigast.

Medicinalstyrelsen har slutligen anfört, att anslag till byggnadsarbetet lämpligen syntes böra fördelas på två år med ett belopp av 100,000 kronor för budgetåret 1935/1936 samt hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen besluta att tvenne byggnader för personalbostäder vid sjukhuset finge uppföras i huvudsaklig överensstämmelse med det av styrelsen överlämnade förslaget för en beräknad kostnad av 198,000 kronor samt för ändamålet bevilja för budgetåret 1935/1936 ett anslag av 100,000 kronor.

Den föreliggande utredningen har övertygat mig om att kravet på uppförande av ytterligare personalbostäder vid sjukhuset är berättigat i den utsträckning, medicinalstyrelsen funnit påkallat. Jag biträder alltså förslaget att nu vidtaga åtgärder för anordnande av 16 nya sådana bostäder om vardera 2 rum och kök. I fråga om anordningen av desamma har viss meningskiljaktighet yppat sig såtillvida, att direktionens majoritet betonat önskemålet om uppförande av 4 bostadshus — tre ledamöter hava dock härutinnan framställt ett uttryckligt krav — medan medicinalstyrelsen fasthållit vid det av arkitekt Ahlberg ursprungligen framlagda förslaget om bostädernas fördelning på allenast 2 byggnader. Vidare har direktionen dels uttalat sig för visst ändrat läge å tomten för de ifrågavarande bostäderna, dels gjort gällande en avvikande åsikt rörande byggnadsmaterialet och sättet för uppvärmningens anordnande.

För min del håller jag före, att direktionen i själva huvudfrågan, bostadslägenheternas fördelning på olika enheter, anfört goda skäl för sin ståndpunkt. Jag har från arkitekten Ahlberg infortrat en p. m. med utredning rörande den kostnadsökning, som skulle uppkomma vid den avvikelser från den framlagda planen, att i stället 4 hus med vardera 4 lägenheter uppfördes, så utrustade att varje lägenhet försåges med särskild ingång. Utredningen, som varit föremål för prövning å byggnadsstyrelsens byggnadsbyrå, har givit vid handen, att kostnadsökningen skulle utgöra 12,000 kronor. Denna merkostnad finner jag väl uppvägas av den större trevnad för lägenheternas innehavare, som genom ett dylikt byggnadssätt vinnes. Chefen för byggnadsstyrelsens byggnadsbyrå har i detta sammanhang fäst min uppmärksamhet på att varje lägenhet skulle kunna förses med badrum — enligt förslaget skulle anordnas gemensamma badrum i källarna — för en merkostnad, som endast uppginge till sammanlagt 7,000 kronor, vilket efter 6 procent ränta m. m. motsvarade en hyresökning per år av tillsammans 420 kronor eller omkring 26 kronor per lägenhet. En dylik förbättring av bostäderna finner jag i hög grad önskvärd. Staten bör i sina bostadspolitiska åtgöranden låta sig angeläget vara att handla föredömligt. Den beräknade merkostnaden lär till fullo motsvaras av de fördelar, som på detta sätt inredda bostäder erbjuda. Vad angår förslaget att använda tegel i stället för trä såsom byggnadsmaterial, föranleder detta ingen erinran från min sida, därest byggnadsstyrelsen vid den slutliga prövningen skulle finna, att så kan ske, utan att den beräknade kostnadsramen därigenom överskrides. I fråga om sättet för lägenheternas uppvärmning kan jag däremot icke finna några

egentliga olägenheter av att i detta avseende det billigare alternativet väljes. Vad slutligen beträffar bostadshusens förläggning å tomten, torde ett definitivt ståndpunktstagande i denna fråga kräva ytterligare övervägande.

Enligt föreliggande beräkningar skulle byggnadskostnaderna belöpa sig till 198,000 kronor. Med de jämkningar i planen, som jag nyss förordat, inträder en ökning med 19,000 kronor och det erforderliga beloppet skulle sålunda utgöra 217,000 kronor. För budgetåret 1935/1936 torde böra beräknas 110,000 kronor.

Anslutning av avloppsledning för S:t Lars sjukhus i Lund till Lunds stads avloppsledning och reningsverk.

I skrivelse den 15 februari 1935 har *medicinalstyrelsen* gjort framställning om anvisande av medel för anslutning av avloppsledning för S:t Lars sjukhus i Lund till Lunds stads avloppsledning och reningsverk.

I skrivelsen yttrar sig styrelsen inledningsvis angående de förhållanden som givit anledning till styrelsens framställning. Styrelsen anför härom i huvudsak följande.

Sjukhuset avledde för närvarande sitt avloppsvatten utan föregående rening till den genom sjukhusområdet flytande Höjeå. Länsstyrelsen i Malmöhus län hade emellertid förstärkt sjukhuset att vidtaga sådana åtgärder, att sjukhusets spillvatten antingen underkastades tillräcklig rening, innan det utsläpptes i ån eller ock avleddes till havet i lämplig ledning. Lunds stad, som tidigare också utsläppt avloppsvatten i ån, hade ävenledes ålagt att anlägga antingen reningsverk, varigenom kloakvattnet från staden på ett tillfredsställande sätt renades, innan det utsläpptes i ån eller ock lämplig ledning, varigenom kloakvattnet avleddes till havet. Medicinalstyrelsen hade hållit sig angelägen om av staden vidtagna utredningar och åtgärder i denna angelägenhet, när styrelsen från början ansett sannolikt, att en anslutning från sjukhusets sida till den anordning, som staden beslöte sig för, borde innebära den för sjukhuset lämpligaste lösningen av avloppsfrågan för sjukhusets del. Staden hade numera anordnat en reningsanläggning invid Höjeå nedströms om sjukhusets område, till vilken stadens avloppsvatten leddes genom en huvudledning, som passerade sjukhusområdet nära dess gräns.

Sedan våren 1929, då staden beslöt anlägga sitt reningsverk, hade förhandlingar pågått mellan stadens drätselkammare och ingenjören John Bergström såsom ombud för styrelsen angående villkoren för anslutning. Styrelsen anför härom följande.

En överenskommelse på grundval av ett proportionellt deltagande från sjukhusets sida i stadens kostnader för reningsverkets anläggning och drift hade visat sig vansklighet att få till stånd, därvid det från styrelsens sida ansetts betänkligt att göra bestämda utfästelser, när styrelsen icke kunde förväntas komma att öva inflytande på anläggningens art, dess utbyggande i händelse av mindre tillfredsställande effektivitet och kostnaderna för dess drift.

Styrelsen hade därför inriktat sig på att söka träffa ett avtal av sådan innebörd, att sjukhuset mot viss anslutningsavgift och viss driftkostnads-

ersättning finge avbörda sitt avloppsvatten till stadens huvudledning att ingå som tillskott till stadens avloppsvatten, varigenom sjukhuset befriades från befattning med och ansvar för reningsförfarandet.

Förhandlingarna hade lett till, meddelar medicinalstyrelsen, att styrelsen och Lunds stads drätselkammare, som därtill erhållit bemyndigande av stadsfullmäktige, under förutsättning av Kungl. Maj:ts godkännande, den 17 december 1934 och den 4 januari 1935 träffat ett avtal om anslutning.

Avskrift av detta avtal torde få såsom bilaga fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende.

Beträffande huvudpunkterna i avtalet må anföras, att staden förbinder sig att såsom eget avloppsvatten mottaga spill-, dränerings- och nederbörds-vatten från sjukhusområdet till viss kvantitet, som enligt vad medicinalstyrelsen uppgiver motsvarar sjukhusets beräknade behov. Såsom gottgörelse härför skall staten erlägga dels anslutningsavgift dels ock driftkostnadsersättning. Anslutningsavgiften utgår med ett engångsbelopp av 60,000 kronor, driftkostnadsersättningen med ett årligt belopp av 1,000 kronor. Under särskilt angivna omständigheter skola vissa förhöjda belopp utgå.

Vad angår bestämmelserna i fråga om avtalets giltighetstid och uppsägning anför medicinalstyrelsen följande.

Med hänsyn till att stadens kostnader för eventuellt erforderlig utbyggnad av reningsanordningarna och för driften av desamma ännu icke kunde med någon säkerhet överblickas, hade avtalets giltighetstid begränsats till tio år, varefter det kunde uppsägas med från styrelsens sida ett års, från stadens sida tre års uppsägningstid. Uppsades avtalet av staden, skulle staden ersätta styrelsen för havda utgifter för anslutningen, nämligen anslutningsavgiften och visst belopp för anslutningsledningskostnader, dock med avräkning enligt en till 20 år fastställd amorteringstid. Enär från styrelsens sida anledning till uppsägning näppeligen syntes ifrågakomma, hade en i avtalet intagen, från stadens sida påyrkad bestämmelse, att medicinalstyrelsen i händelse av uppsägning från dess sida icke skulle äga återbekomma anslutningsavgiften eller del därav, av styrelsen ansetts godtagbar.

Medicinalstyrelsen framhåller, att de kostnader, för vilka sjukhuset genom denna överenskommelse under avsevärd tid framåt skulle få frågan om rening av sitt avloppsvatten ordnad, vore synnerligen måttliga i jämförelse med vad en i eget verk anordnad fullständig rening — den enda lösning som enligt styrelsens mening eljest kunde ifrågakomma — skulle kosta i anläggning och drift. Avtalet innebure icke ett mindre gynnsamt utgångsläge för sjukhuset vid nya förhandlingar efter eventuell uppsägning av avtalet, enär sjukhuset därvid skulle få skälig ersättning för sina havda engångskostnader. Det kunde även anmärkas, att anordnandet av pumpstation med tillhörande ledningar, vilket erfordrades för anslutning, även vore ett nödvändigt led i en egen reningsanläggning för sjukhuset.

Styrelsen erinrar i detta sammanhang om att för avtalets giltighet erfordrades, att det av Kungl. Maj:t godkänts före utgången av år 1935 och att anslutningen trätt i funktion senast inom utgången av år 1936.

Beträffande de anordningar, som måste från sjukhusets sida vid-

tagas för ifrågavarande anslutning och kostnaderna för dessa anordningar, vilka uppskattades till 98,500 kronor, anför medicinalstyrelsen i huvudsak följande.

Styrelsen hade genom ingenjören Bergström låtit uppgöra ett vid styrelsens skrivelse fogat, den 31 januari 1935 dagtecknat förslag till de anordningar, som måste från sjukhusets sida vidtagas för ifrågavarande anslutning. På grund av höjdförhållandena måste avloppsvattnet från sjukhuset genom pumpning överföras till stadens ledning. Till pumpstationen samlades vattnet genom tvänne huvudledningar, en för vart och ett av de å ömse sidor om ån belägna sjukhuskomplexen. Härtill komme anslutningsledningar från pumparna till stadens ledning.

Kostnaderna beräknades av Bergström bliva följande.

<i>Avloppsledningar på västra sidan.</i>	Kronor
57 m. 300 mm. betongrör och 38 m. 300 mm. stålrör med nedstigningsbrunn, schaktning, muddring, återfyllning, spåntning m. m.	6,800
<i>Avloppsledningar på östra sidan.</i>	
170 m. 450 mm., 55 m. 300 mm., 100 m. 225 mm. betongrör med nedstigningsbrunnar, schaktning, återfyllning, spåntning m. m. ...	12,000
<i>Pumphus med pumpverk, transformator m. m.</i>	
Pumphus av tegel med källare och behållare av armerad betong ...	26,800
Tre elektromotordrivna pumpverk för avloppsvatten med vertikala axlar samt anordnade för automatisk drift medelst flottörströmbrytare, elektriska ledningar, rörledningar och ventiler m. m.	19,000
Transformator med instrumentering, elektrisk utvändig ledning samt belysningsanläggning m. m.	4,500
220 m. 51 mm. vattenledning av galvaniserade smidesjärnsrör, lägges i samma rörgrav som avloppsledningen på östra sidan	1,800
<i>Tryckledningar från pumphuset till stadens avloppsledning.</i>	
425 m. 300 mm. och 425 m. 250 mm. asfalterade gjutjärnsrör med schaktning och återfyllning, nedstigningsbrunnar, förbindelse med stadens avloppsledning m. m.	27,600
	Summa kronor 98,500

I de beräknade kostnaderna inginge ritningar, kontroll, diverse och oförutsedda kostnader.

Byggnadsstyrelsen har, efter remiss från medicinalstyrelsen, den 7 februari 1935 såsom yttrande över förslaget till anslutning och därmed sammanhängande pumpanläggning åberopat innehållet i en inom styrelsen upprättad promemoria, vari anfördes följande.

Om avloppsvattnet såsom av handlingarna framginge måste renas, syntes den föreslagna anslutningen till stadens avloppsledning vara avgjort att föredraga framför alternativet med egen reningsanläggning.

De angivna anläggningskostnaderna förefölle normalt beräknade.

Vid förslagets utarbetande och sedan priset på den för pumpverket disponibla elektriska energin fastställts, borde det givetvis närmare undersökas, huruvida de för tryckledningarna föreslagna dimensionerna vore de mest ekonomiska eller om någon jämkning borde företagas.

Medicinalstyrelsen framhåller, att pumpstationen syntes kunna utföras åtminstone i allt väsentligt inom tiden intill den 1 juli 1936. Anslag för budgetåret 1935/1936 vore således erforderligt till hela det för anläggningen beräknade beloppet, 98,500 kronor. Anslutningens trädande i funktion kunde beräknas äga rum först efter sagda dag, varför medel för täckande av anslutningsavgiften, 60,000 kronor, icke syntes behövas dessförinnan.

Styrelsen har på grund härav hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen dels besluta, att anslutning av avloppsledning för S:t Lars sjukhus i Lund till Lunds stads avloppsledning och reningsverk finge anordnas i enlighet med det mellan medicinalstyrelsen och staden den 17 december 1934 och den 4 januari 1935 träffade avtalet samt i huvudsaklig överensstämmelse med det av ingenjören John Bergström den 31 januari 1935 upprättade förslaget för en beräknad kostnad av 158,500 kronor, dels för sagda ändamål bevilja för budgetåret 1935/1936 ett anslag av 98,500 kronor.

Av den föreliggande utredningen framgår, att sjukhuset av länsstyrelsen i Malmöhus län förständigats att vidtaga sådana åtgärder, att sjukhusets spillvatten antingen underkastas tillräcklig rening, innan det utsläppes i Höjeå, eller ock avledes till havet i lämplig ledning. *Medicinalstyrelsens* med anledning härav framlagda förslag, att sjukhusets avloppsfråga skulle lösas genom anslutning av sjukhusets avloppsledning till Lunds stads avloppsledning och reningsverk, anser jag mig böra tillstyrka. Det med staden preliminärt ingångna avtalet, enligt vilket staten förbinder sig att såsom gottgörelse för anslutningen erlægga bland annat en anslutningsavgift av 60,000 kronor, torde böra godkännas. Mot det av medicinalstyrelsen förordade förslaget till pumpanläggning för anslutningens genomförande har jag icke något att erinra. Kostnaderna för denna anläggning synas böra uppskattas i överensstämmelse med medicinalstyrelsens av byggnadsstyrelsen godkända kalkyler till 98,500 kronor.

Departements-
chefen.

Då pumpanläggningen, såsom medicinalstyrelsen uppgivit, åtminstone i allt väsentligt skulle kunna färdigställas under budgetåret 1935/1936, tillstyrker jag, att för ändamålet för nämnda budgetår beräknas ett belopp av 98,500 kronor. Med hänsyn till att anslutningen torde träda i funktion först efter den 1 juli 1936 synas medel för täckande av anslutningsavgiften icke behöva beräknas för nästa budgetår.

Psykiatrisk klinik vid universitetet i Uppsala.

Den 28 februari 1930 anbefallde Kungl. Maj:t medicinska fakulteten vid Uppsala universitet samt medicinalstyrelsen att vardera utse en representant med uppdrag att dels överväga möjligheterna för inrättande och upprätthållande av en i samband med akademiska sjukhuset i Uppsala förlagd psykiatrisk klinik, dels ock till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag av såväl ekonomisk som organisatorisk innebörd, som därav kunde påkallas. Den 30 juni 1933 anbefallde Kungl. Maj:t direktionen för akademiska sjuk-

huset i Uppsala att utse en representant att tillsammans med de förenämnda fullgöra ifrågavarande uppdrag, med bemyndigande för dem att därvid låta upprätta fullständigt av ritningar och kostnadsberäkningar åtföljt förslag till uppförande av omförmälda klinik.

Till delegerade utsågos av medicinska fakulteten professorn Alfred Petréon och, sedan denne år 1932 avgått från sin befattning, professorn B. Jacobowsky, av medicinalstyrelsen överinspektören för sinnessjukvården Ernst Göransson och, sedan denne likaledes år 1932 avgått från sin befattning, medicinalrådet E. Lauritzen samt av direktionen för akademiska sjukhuset professorn Gunnar Nyström.

Med skrivelse den 10 januari 1935 hava de delegerade överlämnat utredning och förslag i ämnet.

Innan jag går in på detta förslag, ber jag att till en början få erinra om att i den i propositionen nr 165 till 1928 års riksdag framlagda planen för anskaffande av nya platser för den statliga sinnessjukvården bland annat ingick anordnande av en psykiatrisk klinik med 100 platser för var och en av rikets medicinska högskolor. I skrivelse den 1 juni 1928, nr 287, uttalade riksdagen, att vad anginge grunddragen i det framlagda förslaget rörande sättet för platsanskaffningen riksdagen, såvitt då kunde bedömas, icke funnit anledning till erinran däremot.

Beträffande uppkomsten och den tidigare utvecklingen av frågan om inrättande av en psykiatrisk klinik vid universitetet i Uppsala vill jag hänvisa till den redogörelse härvidlag, som lämnats i den till 1928 års riksdag avlåtna propositionen, nr 205, angående inrättande av en psykiatrisk klinik vid universitetet i Lund. Till belysning av de huvudprinciper, som vid frågans behandling då företrädde av föredragande departementschefen vill jag här endast erinra om att denne bland annat uttalade följande:

Av såväl medicinalstyrelsen som universitetsmyndigheterna hade med enstämighet uttalats, att den nuvarande sammankopplingen av professorer i psykiatri och överläkartjänster innebure mycket allvarliga olägenheter både för den psykiatriska undervisningen och för administrationen av vederbörande sjukvårdsanstalter. På grund av den stora omfattning, som statens sinnessjukvårdsanstalter vid Uppsala och Lund under årens lopp erhållit, hade dessa olägenheter gjort sig mest kännbara i fråga om överläkarbefattningarna vid nämnda anstalter. Antalet vårdplatser uppginge för det dåvarande vid Uppsala hospital och asyl till 1,246 samt vid Lunds hospital och asyl, sedan de s. k. C-paviljongerna därstädes blivit omändrade, till 1,306. Överläkartjänsterna vid dessa anstalter vore således i och för sig synnerligen krävande och kunde beräknas väsentligen taga sina innehavares tid och arbetsförmåga i anspråk. Samtidigt hade den starka utvecklingen och den alltjämt ökade betydelse, som psykiatrin såsom vetenskap under de senare årtiondena vunnit, i så avsevärd grad stegrat de anspråk, som måste ställas på de medicinska högskolornas professorer i nämnda ämne, att det uppenbarligen bleve allt svårare för dessa professorer att utöva den undervisning och den vetenskapliga forskning, som i nämnda egenskap ålåg dem vid sidan av vederbörande överläkarbefattning. Det måste därför anses vara i hög grad önskvärt, att professorerna i psykiatri befriades från den stora

arbetsbörda, som den administrativa ledningen av omfattande sjukvårdsanstalter och ansvaret för sjukvården därstädes innebure. Den lämpligaste lösningen syntes vara, att professorernas sjukvårdsverksamhet inskränktes till att omfatta kliniker för vård av allenast så stort antal psykiskt sjuka, som erfordrades för att vid undervisningen bereda studiematerial i fråga om de olika psykiska sjukdomsformerna.

Riksdagen anförde i skrivelse i ämnet den 1 juni 1928, nr 302, bland annat följande.

Riksdagen delade den av departementschefen och de i ärendet hörda myndigheterna uttalade uppfattningen, att den psykiatriska undervisningen och forskningen skulle vinna på, om någon avlastning kunde åvägbringas i de arbetskrävande ekonomiska administrativa uppgifter, som vore knutna till de med professur i ämnet förbundna överläkaretjänsterna vid de till universitetsstäderna förlagda hospitalen. Jämväl syntes kunna göras gällande, att den omedelbara ledningen av det praktiska sjukvårdsarbetet vid ett sjukhus av den storlek, varom nu vore fråga, måste verka splittrande och därmed utöva en menlig inverkan på arbetsresultatet beträffande såväl professuren som överläkartjänsten. Enligt riksdagens mening föreläge därför goda skäl för en ändring i nu berörda förhållanden.

Riksdagen vore jämväl i princip ense med departementschefen därom, att anordnandet av en klinisk institution av mindre omfång skulle vara till fördel för den psykiatriska undervisningen och forskningen vid respektive universitet. Vad beträffade läget för den nu vid Lunds universitet föreslagna psykiatriska kliniken, funne riksdagen fullgoda skäl anförda för förslaget att anordna densamma i anslutning till universitetets övriga kliniker å Malmöhus läns sjukvårdsanstalter i Lund. Med sådan förläggning, som stode i överensstämmelse med den princip, vilken i andra länder blivit tillämpad vid upprättandet av psykiatriska kliniker, vunnnes nämligen den enligt riksdagens mening stora fördelen, att ett intimt samarbete kunde upprätthållas mellan den psykiatriska forskningens representanter och de andra medicinska vetenskapsgrenarnas utövare. Vidare syntes det i propositionen uttalade önskemålet om tillämpandet av friare intagningsformer i sådan omfattning, att den psykiatriska kliniken erhöles tillräckligt omväxlande undervisningsmaterial, bliva bäst tillgodosett, därest densamma bleve förlagd till ett vanligt sjukvårdsetablissemang.

Medicinska fakulteten vid universitet i Uppsala, som tidigare tagit upprepade initiativ i frågan om anordnande av en psykiatrisk klinik vid universitetet, gjorde den 21 oktober 1929 en förnyad framställning i ämnet hos större akademiska konsistoriet. Fakulteten hänvisade till den år 1928 av statsmakterna i princip godkända planen för sinnessjukvårdens utbyggande, i vilken inginge uppförandet av psykiatriska kliniker om 100 platser vid universiteten i Uppsala och Lund samt Karolinska institutet, ävensom till beslutet om inrättandet av en dylik universitetsklinik vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund. Under framhållande av de fördelar, vilka vore förenade med en anslutning till universitetets övriga kliniker, anhöll fakulteten om åtgärder för utseende av representanter för såväl medicinalstyrelsen som fakulteten i och för uppgörande av förslag till anordnande av en psykiatrisk klinik vid universitetet.

Den 9 november 1929 gjorde det större akademiska konsistoriet vid universitetet framställning hos Kungl. Maj:t i berörda hänseende.

I utlåtande häröver den 31 januari 1930 uttalade *medicinalstyrelsen* sin anslutning till framställningen, vilken den 15 februari 1930 tillstyrktes även av *kanslern för rikets universitet*.

Med anledning härav föranstaltade *Kungl. Maj:t* på sätt inledningsvis anförts om utredning i ämnet genom delegerade för medicinska fakulteten, *medicinalstyrelsen* och *direktionen för akademiska sjukhuset*.

De delegerade hava nu, såsom tidigare nämnts, den 10 januari 1935 överlämnat utredning och förslag angående en psykiatrisk klinik vid akademiska sjukhuset i Uppsala. *De delegerade* meddela, att byggnadsförslaget uppgjorts av arkitekten G. Birch-Lindgren, förslaget till anordningar för uppvärmning, vatten, gas, avlopp och sanitär utrustning av ingenjören H. Theorell samt förslaget till den elektriska utrustningen av Elektriska provningsanstalten.

Över de delegerades utredning och förslag har *medicinalstyrelsen* efter byggnadsstyrelsens hörande avgivit utlåtande den 8 februari 1935.

De delegerade understryka i sin utredning till en början behovet av ifrågavarande klinik. *De* anföra härom följande.

Angelägenheten av inrättande av särskilda psykiatriska kliniker vid landets medicinska högskolor hade genom tidigare utredningar tillfullo klarlagts och av statsmakterna bekräftats.

Lunds universitet hade fått sin klinik. För Karolinska institutet hade en provisorisk lösning av frågan kommit till stånd, i det att ett hundratal platser vid det allenast 250 platser omfattande Psykiatriska sjukhuset i Stockholm ställts till klinikens disposition med rätt till intagning efter samma regler som vid vanliga sjukhus, och samarbetet med övriga kliniker underlättades genom sjukhusets belägenhet inom staden; klinikens förläggning vid det under byggnad varande undervisningssjukhuset vore i princip beslutad. I Uppsala vore anordnandet av ett liknande provisorium uteslutet enbart genom det för den kliniska undervisningen därstädes tillgängliga Ulleråkers sjukhus' storlek och avlägsenhet.

Uppsalauniversitetets i jämförelse med de övriga medicinska högskolornas underlägsna utrustning för psykiatrisk undervisning och vetenskapsutövning vore särskilt menlig på den grund, att universitetet hade att tillgodose samma för landets läkare obligatoriska utbildning i psykiatri som de övriga högskolorna. Och till belysning av angelägenheten av att denna universitetets funktion bibehöllles ville *de delegerade* anföra, att under tioårsperioden 1925—1934 i allt 382 medicine kandidater, genomsnittligt sålunda 19.1 per lästermin, deltagit i ifrågavarande utbildningskurser. I detta sammanhang kunde ock nämnas, att under samma tioårsperiod ett stort antal vetenskapliga undersökningar angående olika psykiatriska ämnen vid universitetet utförts, däribland fyra avhandlingar för vinnande av medicinsk doktorsgrad.

Beträffande förläggningen av kliniken anföra *de delegerade*, att uppförande av densamma inom akademiska sjukhusets nuvarande område befunnits uteslutet. Såsom byggnadsplats föreslå *de delegerade* ett område av stadsägorna 690 och 367, som vore beläget sydost om sjukhusområdet och avskuret från detta genom infartsvägen till staden söderifrån, den s. k. sjukhusvägen. *De delegerade* anföra härom följande.

Ifrågavarande stadsägor låge naturligt till för en utvidgning av sjukhuset. Om förvärv av norra (nordöstra) delen för sjukhusets räkning föreläge redan tidigare framställning från medicinska fakulteten; denna frågas lösning sam-

manhänge emellertid med pågående förhandlingar mellan vederbörande myndigheter om ny sträckning för infartsvägen till staden söderifrån och sjukhusvägens införlivande med sjukhusområdet. Den södra (sydvästra) delen av de nämnda stadsägorna erbjöde, enligt vad de delegerade i samråd med arkitekten funnit, lämpligaste platsen för klinikkens förläggning. Detta område tillhörde arméns underofficersskola och upptoges av parkanläggning och planteringsland för skolans personal. Det hade en mot norr utskjutande ungefär rätvinklig spets och raka gränslinjer i nordväst mot sjukhusvägen och på andra sidan om denna det blivande centralsanatoriets område, i nordost mot den nyss omförmälda för akademiska sjukhusets utvidgning avsedda delen av stadsägorna. Mot söder föresloges en rak gränslinje mot underofficersskolans kvarvarande område. Den psykiatriska klinikkens område skulle därigenom i stort sett få formen av en rätvinklig triangel med en baslinje i söder av omkring 270 meters längd och en höjd av omkring 170 meter. Dess storlek bleve fullt tillräcklig för föreslagna byggnader samt park och jordområde för patienternas sysselsättning utomhus. Klinikens läge bleve på lämpligt sätt avskilt från övriga delar av sjukhuset och dock så närbeläget, att anslutning till sjukhusets transportkulvertsystem kunde ernås medelst en kulvert av omkring 250 meters längd.

Av underofficersskolans byggnader skulle, anförda de delegerade, blott en mindre träbyggnad, den s. k. paviljongen, tidigare använd som sjukhus, komma att ligga inom det föreslagna klinikområdet. Vid förhandlingar hade från de militära myndigheternas sida uttalats önskemål om provisoriskt bibehållande för skolans disposition av paviljongen jämte ett mindre parkområde därinvid, upptagande västra triangelspetsen av den föreslagna tomten. De delegerade hade icke velat motsätta sig denna anordning, men funne sig böra bestämt hävda nödvändigheten av att kliniken framdeles — och så snart vissa av militärmyndigheterna ifrågasatta komensationer, såsom ordnandet av nytt park- och planteringsområde, bragts till utförande, samt de berörda vägfrågorna vunnit sin lösning — finge disponera området i dess helhet.

Införlivandet av sjukhusvägen i akademiska sjukhusets område vore, anförda de delegerade vidare, givetvis för kliniken med föreslagen förläggning av synnerligen stor betydelse. Då dittills förda förhandlingar därom givit all anledning antaga, att så komme att ske, och då en lämpligare förläggning av kliniken, även för den händelse sjukhusvägen för längre tid framåt komme att bibehållas som allmän väg, enligt de delegerades förmenande i allt fall icke stode att ernå, hade de ansett, att klinikanläggningen icke borde fördröjas i avvaktan på denna vägfrågas lösning samt hos vederbörande universitetsmyndigheter gjort framställning om åtgärder för områdets förvärvande för ändamålet.

Med anledning av de delegerades framställning hemställde *medicinska fakulteten* den 3 oktober 1934 hos det större konsistoriet vid universitetet om utverkande, att det av de delegerade föreslagna området måtte upplåtas till universitetet såsom tomt för en blivande psykiatrisk klinik. Fakulteten anförde därvid bland annat följande.

Enligt fakultetens mening skulle detta område väl lämpa sig för det avsedda ändamålet, då det å ena sidan skulle giva möjlighet till tillgodoseendet av det viktiga kravet på en jämförelsevis nära och bekväm administrativ

såväl som medicinsk-teknisk anslutning till sjukhuset och å andra sidan lämna dels ett tillräckligt utrymme, dels — under förutsättning att den föreslagna omläggningen av infartsvägen söderifrån till Uppsala komme till stånd — den relativa avskildhet som en specialavdelning av detta slag vore i behov av.

Fakulteten ville därför i princip biträda det av de delegerade framlagda förslaget angående den blivande psykiatriska kliniken förläggning och ville i överensstämmelse med de delegerades uppfattning betona önskvärdheten av en snabb lösning av kliniken tomtfråga. De av de delegerade föreslagna gränserna för det blivande klinikområdet hade vunnit fakultetens fulla gillande.

Fakulteten hade emellertid under hand inhämtat, att de militära myndigheterna, vilka ställt sig förstående och tillmötesgående inför fakultetens krav, betonat önskvärdheten av att vid en överlåtelse av ifrågavarande område den västra delen av detsamma, vilket icke omedelbart syntes bliva erforderligt för kliniken behov, inklusive det område, som nu upptoges av den s. k. paviljongen, tillsvi vidare måtte få disponeras av arméns underofficersskola. Fakulteten ansåge sig kunna biträda de militära myndigheternas i detta avseende uttalade önskan. Fakulteten föreslog, att mellan det område, vilket redan nu måste disponeras för klinikbyggnaden och det område, som tillsvi vidare måste disponeras av de militära myndigheterna, droges den gränslinje om vilken de delegerade och de militära myndigheterna överenskommit.

Ett oeftergivligt villkor för att den ifrågavarande tomten skulle kunna nyttjas som område för den psykiatriska kliniken vore emellertid, framhåller fakulteten, att den föreslagna omläggningen av infartsvägen söderifrån till Uppsala komme till stånd, då givetvis förefintligheten av en starkt trafikerad huvudväg alldeles inpå knutarna till den nya kliniken måste bliva i hög grad störande för dennas verksamhet.

Efter tillstyrkan av *universitetets drätselnämnd* hemställde det *större akademiska konsistoriet* den 20 oktober 1934 hos kanslern för rikets universitet om utverkande, att det för kliniken föreslagna området måtte upplåtas till universitetet. Konsistoriet anförde därvid följande.

Upplåtelsen borde ske med skyldighet för universitetet att tills vidare, intill dess hela markområdet erfordrades för kliniken, till arméns underofficersskola avstå dispositionsrätten till den del av det ifrågavarande området, varom överenskommelse träffats mellan de militära myndigheterna och de delegerade och vilket område funnes utmärkt å en handlingarna i ärendet bifogad karta.

Beträffande den av de militära myndigheterna ifrågasatta compensationen för i framtiden förlorat parkområde ville konsistoriet, som funne det fullt rimligt, att sådan tillerkändes arméns underofficersskola, föreslå, att föreskrift lämnades, att i kostnadsförslagen för den ifrågasatta nybyggnaden för den psykiatriska kliniken vid akademiska sjukhuset upptoges kostnader för plantering och inhägnad av ett område, som till storleken motsvarade det förutnämnda område, som enligt konsistoriets förslag skulle tillsvi vidare disponeras av arméns underofficersskola.

I skrivelse den 29 oktober 1934 har *kanslern för rikets universitet* hemställt, att Kungl. Maj:t måtte meddela beslut i enlighet med den av konsistoriet gjorda framställningen.

Arméförvaltningens fortifikationsdepartement har den 8 december 1934 avgivit utlåtande i fråga om upplåtelse av det för kliniken föreslagna området.

Fortifikationsdepartementet meddelar till en början, att departementet inhämtat yttranden från chefen för östra arméfördelningen, chefen för Upplands regemente och chefen för arméns underofficersskola, till vilka yttranden fortifikationsdepartementet hänvisade.

Chefen för Upplands regemente framhåller, att frågan om upplåtande av stadsägorna 690 och 367 icke direkt berörde regementet. Det hörn av regementets område, som skulle komma att ingå i parkanläggningen för arméns underofficersskola vore icke av någon betydelse för regementets övningar.

Chefen för arméns underofficersskola anför, att han med hänsyn till svårigheten att finna annan lämplig plats för kliniken ansåge sig böra tillstyrka avstående av ett område, beläget mellan körvägen till skolan — sjukhusvägen—Stockholmsvägen och en vinkelrätt mot denna senare väg söder om den s. k. paviljongen dragen linje — å yttrandet bifogad skiss in-tecknat med rött och blått — enligt nedan angivna närmare villkor.

1) Det med rött betecknade området — D — överlämnades till och disponerades av universitetet omedelbart efter det Kungl. Maj:tt avgjort ärendet.

2) Det med blått betecknade området — E — överlämnades likaledes omedelbart till universitetet, men disponerades tillsvidare av skolan (se nedan punkt 5). Gränsen mellan områdena D och E sammanföle med den av medicinska fakulteten föreslagna.

3) Den inom området E belägna paviljongen kvarbleve i skolans ägo och överlämnades till universitetet samtidigt med att skolans dispositionsrätt till området E upphörde.

4) Innan universitetet erhöle dispositionsrätt till området E skulle

a) för skolans räkning en ny byggnad av minst samma storlek som paviljongen vara uppförd i närheten av skolans etablissement och försedd med erforderliga anordningar för avlopp, belysning, w. c. m. m. Byggnadens uppförande skulle ske utan kostnad för lantförsvaret samt

b) ett område, till storlek ungefär motsvarande E, beläget öster om skolans etablissement, vara inhägnat och ordnat såsom skolan tillhörig park — å bifogad skiss betecknat med grönt och littererat A, B och C.

Kostnaden för parkens ordnande skulle bestridas av annan myndighet än lantförsvaret och anläggandet påbörjas samtidigt som området D toges i anspråk för byggnadsändamål. Anläggningskostnaderna beräknades till cirka 5,000 kronor.

Av det tilltänkta parkområdet tillhörde endast det med A betecknade skolan. Det med B betecknade tillhörde I 8, men hade chefen för I 8 förklarat hinder icke möta för områdets överlämnande till skolan. Området C tillhörde Kronan, men syntes vara ställt under domänstyrelsens förvaltning — handlingar utvisande gränsen i öster för skolans område saknades.

5) Den tidpunkt, då området E finge disponeras av universitetet borde icke sättas tidigare än att den nya planteringen erhållit karaktär av verklig park — d. v. s. tidigast 10 år efter planteringen utförande.

Chefen för östra arméfördelningen tillstyrker överlämnande av det för kliniken föreslagna området. I fråga om dispositionsrätten tills vidare beträffande områdets västra del, uppförande av en ny paviljong och anordnande av visst parkområde anslöte sig arméfördelningschefen till vad chefen för arméns underofficersskola anförte. Härutöver ville arméfördelningschefen framhålla önskvärdheten av att såväl paviljongens uppförande som parkområdets anordnande måtte tillkomma arméförvaltningens fortifikationsdepartement

Chefen för Upplands regemente, chefen för arméns underofficersskola och chefen för östra arméfördelningen, hava alla avgivit sina yttranden under den uttryckliga förutsättningen, att med marköverlämnandet icke sammanhänge frågan om sjukhusvägens omläggning enligt visst alternativ, som angäves å en handlingarna i ärendet vidfogad karta och som för lantförsvarets del ansågs icke kunna godtagas.

Arméförvaltningens fortifikationsdepartement understryker, att nämnda alternativ för sjukhusvägens omläggning icke vore förenligt med lantförsvarets intressen. Vore en vägomläggning enligt detta alternativ ett oeftergivligt villkor för områdets användande såsom kliniktomt, ansåge sig departementet icke kunna tillstyrka bifall till framställningen. Under förutsättning åter, att man från universitetets sida förklarade sig vid en eventuell omläggning av den nuvarande vägen kunna godtaga en ur lantförsvarets synpunkt nöjaktig lösning av vägfrågan, hade departementet intet att i princip erinra mot ett avstående av ifrågasatta markområden, på villkor i övrigt, som av de militära myndigheterna föreslagits. Departementet anför vidare följande.

På ärendets nuvarande stadium hade departementet ansett sig sakna anledning att närmare beröra de särskilda detaljspörsmål, som stode i samband med den ifrågasatta markupplåtelsen och vilka delvis syntes tarva närmare överenskommelse mellan departementet och Uppsala universitet.

I detta ärende syntes emellertid även böra upptagas till behandling frågan om ersättning till lantförsvaret för den till avstående ifrågasatta, synnerligen värdefulla marken, utöver den mindre compensation, som innefattades i universitetets åtagande att iordningställa ett nytt parkområde för underofficersskolans räkning samt de universitetets prestationer i övrigt, vilka föreslagits av chefen för östra arméfördelningen och chefen för arméns underofficersskola. Med beaktande av det stora allmänna intresse, som den ifrågasatta markupplåtelsen avsåge att tillgodose, ville emellertid departementet, som icke vore i tillfälle att i ärendets nuvarande läge framlägga något närmare utformat förslag i fråga om ersättning till lantförsvaret, icke ifrågasätta, att markupplåtelsen skulle fördröjas i avvaktan å en utredning i sådant avseende, utan föresloge allenast, att Kungl. Maj:t måtte hänskjuta frågan härom till förhandlingar mellan departementet och universitetet för att densamma sedermera måtte underställas Kungl. Maj:ts avgörande.

Med anledning av fortifikationsdepartementets uttalande beträffande omläggningen av sjukhusvägen har *medicinska fakulteten* i skrivelse den 17 december 1934 framhållit, att å den vid fakultetens framställning fogade kartan funnes inlagt ett av de alternativa förslag, som uppgjorts för omläggning av infartsvägen, men att fakulteten därmed ingalunda tagit ställning till detta alternativ, som sedermera borde bliva föremål för ingående prövning. Fakulteten hade endast sett sig nödsakad angiva som en oavvislig förutsättning för det ifrågasatta markområdets användning som tomt för kliniken, att den nuvarande sjukhusvägen erhöle en annan sträckning.

Byggnadsstyrelsen framhåller, att det vid förberedande undersökningar, varav styrelsen tidigare tagit del, framgått, att någon fullt lämplig mark icke funnes tillgänglig för utvidgning av sjukhusområdet. Sålunda medförde terrängförhållandena även inom det för kliniken föreslagna området vissa

svårigheter och vore grundens beskaffenhet åtminstone delvis mindre god, vilket allt vore ägnat att öka byggnadskostnaderna. Då emellertid, såsom de delegerade framhållit, någon lämpligare förläggning icke kunde ernås, därest kliniken skulle anslutas till akademiska sjukhuset, funne även byggnadsstyrelsen, att den föreslagna förläggningen av kliniken borde godtagas, oavsett berörda olägenheter.

Frågan om sjukhusvägens införlivande med sjukhusområdet syntes emellertid byggnadsstyrelsen ännu vara alltför outhärdad för att man med någon säkerhet skulle kunna bedöma möjligheterna för en tillfredsställande lösning av densamma och i varje fall, när en dylik lösning kunde komma att genomföras. Med den av de delegerade föreslagna placeringen av klinikbyggnaden, vilken placering valts med hänsyn till rådande grundförhållanden, skulle byggnaden, framhåller styrelsen, komma på endast sex meters avstånd från ifrågavarande starkt trafikerade infartsväg med såväl spårvägs- som omnibuslinjer. Denna omständighet måste anses innebära så stor olägenhet för kliniken, att byggnadsstyrelsen icke kunde finna det välbetänkt, att frågan om en förläggning av kliniken till det föreslagna området företoges till slutligt avgörande, förrän garantier från stadens sida erhållits för att den s. k. sjukhusvägen inom viss, icke alltför lång tid komme att införlivas med sjukhusområdet.

Medicinalstyrelsen anför, att styrelsen i likhet med de delegerade ville framhålla, att den föreslagna byggnadsplatsen, som enligt styrelsens förmenande i och för sig vore fullt tillräcklig med avseende på sin storlek, dock måste inom icke allt för avlägsen framtid kunna påräknas vara disponibel i sin helhet för klinikens behov, även om områdets västligaste del under en kortare övergångsperiod allt fortfarande kunde få disponeras av arméns underofficersskola.

Ehuru icke något annat område för den föreslagna kliniken syntes kunna påräknas och klinikens tillkomst skulle fylla ett i flera avseenden trängande behov, hyste emellertid medicinalstyrelsen i likhet med byggnadsstyrelsen betänkligheter mot ett godtagande av den föreslagna byggnadsplatsen, innan frågan om dess omedelbara anslutning till det nuvarande sjukhusområdet genom sjukhusvägens omläggning erhållit en tillfredsställande lösning. Enligt vad numera framkommit ansåge styrelsen möjligheterna härför allt fortfarande vara något osäkra.

I skrivelse den 11 februari 1935 har *medicinska fakulteten* gjort ytterligare följande uttalande i frågan om klinikens förläggning.

Fakulteten, som redan i skrivelse den 3 oktober 1934 till det större akademiska konsistoriet förklarar sig i princip biträda det av de delegerade då framlagda förslaget angående den blivande psykiatriska klinikens förläggning, vore alltjämt av den mening att den föreslagna byggnadstomten på grund av de topografiska förhållandena vore den enda, som kunde tänkas komma ifråga, därest man ville följa den enligt fakultetens mening fullt riktiga principen att förlägga den psykiatriska kliniken i anslutning till sjukhusets övriga kliniker. Då emellertid ej blott den nu föreslagna byggnadstomten utan även det angränsande området, om vars införlivande med sjukhus-

området fakulteten tidigare gjort framställning, vore skild från det nuvarande sjukhusområdet genom en sträcka av infartsvägen från Stockholm med tillhörande spårvägslinje, den s. k. sjukhusvägen, hade fakulteten tidigare gjort framställning om omläggning av ifrågavarande vägsträcka med tillhörande spårvägslinje. Denna vägomläggningsfråga hade också varit föremål för upprepade överläggningar mellan de intresserade parterna, Uppsala stad, länsstyrelsen i Uppsala län, Upplands regemente, arméns underofficersskola, akademiska sjukhuset, Ulleråkers sjukhus och Ulleråkers vägdistrikt och hade gjorts till föremål för olika utredningar, men någon för alla de intresserade parterna godtagbar lösning hade ännu icke ernåtts. För att icke onödigtvis fördröja klinikfrågans lösning hemställde därför fakulteten i skrivelse den 3 oktober 1934 hos det större akademiska konsistoriet om vidtagande av åtgärder för förvärvande av den föreslagna kliniktomten utan hinder därav att vägomläggningsfrågan icke syntes kunna erhålla en omedelbar lösning.

Fakulteten betraktade alltjämt omläggningen av sjukhusvägen såsom en viktig förutsättning för att den föreslagna tomten skulle kunna på ett fullt tillfredsställande sätt motsvara de krav, som borde ställas på den såsom plats för en psykiatrisk klinik. Men då av de nu föreliggande ritningarna framginge, att inga sjukrum eller sovrum vette mot landsvägen, och då av planritningen vidare framginge, att *möjlighet finnes att genom byggnadskroppens förskjutning åt söder öka avståndet till landsvägen med åtminstone 10—15 meter*, syntes olägenheterna kunna reduceras så långt, att enligt fakultetens mening vägens kvarliggande under någon tid framåt ej borde utgöra hinder för klinikkens omedelbara uppförande och ibruktagande. Denna fakultetens ståndpunkt bestämdes ej minst av de försäkringar fakulteten fått mottaga av Uppsala stads drätselkammare angående dess medverkan till vägrfrågans snara lösning, och fakulteten hade grundad anledning antaga, att därvid en även från militär synpunkt acceptabel lösning skulle kunna ernås.

Beträffande drätselkammarens ställning till vägrfrågan återopade fakulteten en skrivelse den 1 juni 1934 från drätselkammaren. I denna anfördes bland annat följande.

I drätselkammaren hade de olika förslagen till vägens sträckning den 1 juni 1934 varit under behandling, varvid kammaren beslutat inhämta kompletterande uppgifter angående vissa kostnader m. m. Drätselkammaren ville emellertid redan meddela fakulteten, att kammaren vore beredd att snarast möjligt hos stadsfullmäktige framlägga förslag om den nuvarande sjukhusvägens slopande och — i huvudsaklig överensstämmelse med något av de alternativ, som framginge av kammarens skrivelse bifogade kartor — sådant förslag till ny sträckning av Stockholmsvägen, att fakultetens önskemål beträffande ytterligare mark för akademiska sjukhusets och psykiatriska klinikkens behov kunde tillgodoses i enlighet med de synpunkter, som från fakultetens sida genom dess representanter vid hållna överläggningar framkommit.

Vad angår klinikkens omfattning hava de delegerade beräknat, att den skulle rymma 122 vårdplatser. Denna avvikelse från den av statsmakterna år 1928 i princip godkända planen för sinnessjukvårdens utbyggande beror i huvudsak på att de delegerade föreslå, att vid kliniken jämväl anordnas en barnavdelning om 18 platser. I fråga om barnavdelningen anför de delegerade följande.

De synpunkter, som varit bestämmande för de delegerade vid framläggandet av förslag om en särskild barnavdelning funnes angivna i följande av professorn Jacobowsky gjorda uttalande i en uppsats i Nordisk medicinsk tidskrift 1933, sid. 531.

En vetenskaplig bearbetning av barnålderns psykopatologi vore en av de vägar den nutida psykiatrin måste gå fram vid lösandet av några av sina viktigaste och mest aktuella problem: Frågan om den s. k. schizoidiens eventuella processgenes i barnåren, uppkomstmekanismen av vissa former av intellektuell efterblivenhet, vilka kunde misstänkas vara defekttillstånd efter juvenila processer av schizofren eller liknande art, den psykopatologiska analysen av de ungdomliga psykopaternas aktuella tillstånd och av deras vidare utveckling in i vuxen ålder, betydelsen av våra psykoterapeutiska åtgöranden för de ungdomliga psykopaternas vidare utveckling såsom totalpersonligheter och för utvecklingen av personlighetens enskilda komponenter, för att nu nämna några av de mest aktuella frågorna. För psykiatrin i dess helhet vore därför en systematisk bearbetning av även barnålderns psykopatiska tillstånd av synnerlig betydelse, och psykiatriens behov av studiematerial på detta område måste därför vid undervisningens ordnande vinna tillbörligt beaktande. För en rationell lösning av denna undervisningsfråga syntes inrättandet av psykiatriska barnavdelningar vara den enda riktiga vägen.

Medicinalstyrelsen uttalar, att klinikens utbyggande jämväl med en barnavdelning om 18 platser vore en komplettering, som styrelsen funne ur flera synpunkter mycket önskvärd.

Med avseende å utformningen av byggnadsförslaget, som omfattar en klinikbyggnad och två bostadshus för personal, lämna de delegerade i huvudsak följande redogörelse.

Klinikens fördelning på olika vårdavdelningar framginge av följande översikt.

A v d e l n i n g a r .	P l a t s e r .			Summa.
	Män.	Kvinnor.	Barn.	
För högre betalande (»rumspatienter»)	4	4	—	8
» lugna	15	15	—	30
» halvlugna	16	16	—	32
» malariabehandling	2	2	—	4
» halvroliga och oroliga	15	15	—	30
Barnavdelning	—	—	16 (+ 2 isol. rum)	18
	52	52	18	122

Därjämte upptog förslaget en rymlig poliklinik samt erforderliga undervisnings- och laboratorielokaler.

Personalbostäder hade föreslagits inrättade dels för tvenne ogifta läkare, dels för kvinnlig sjukvårds- och städerskepersonal till det antal, som efter vid akademiska sjukhuset tillämpade normer ansetts behöfligt. Erforderlig manlig sjukvårdspersonal ansåges lämpligen böra hänvisas att förhyra bostäder utom sjukhuset.

För personalens måltider vore sjukhusets härför inrättade matsalar tillfyllest.

Samtliga patientlokaler jämte poliklinik, undervisnings- och laboratorielokaler samt bostäder för läkarna och ett fåtal personalrum — för polikliniksköterska och några städerskor — vore inrymda i en enda byggnad med fyra våningar samt källarvåning. Vind saknades däremot, och det plana takutrymmet, jämte terrasser invid den icke i husets hela längd utbyggda fjärde våningen, avsåge att bereda utrymmen för patienternas vistelse i det fria.

Särskild byggnad för oroliga sjuka hade sålunda icke föreslagits. För att undvika störande inverkan av dessa patienter på de lugnare sjuka vore avdelningarna för oroliga förlagda längst ut i ena ändan av byggnaden.

För bedömande av utrymmena i den föreslagna klinikbyggnaden i jämförelse med motsvarande utrymmen i ett för en psykiatrisk klinik i Stockholm uppgjort förslag och i den för kort tid sedan uppförda psykiatriska kliniken i Köpenhamn hänvisade de delegerade till följande av arkitekten Birch-Lindgren uppgjorda sammanställning.

Lokalgrupp	Uppsala 122 sängar (104 vuxna + 18 barn)	Stockholm 102 sängar	Köpenhamn 110 sängar
Allmänna vårdavdelningen för vuxna samt privatavdelningen 104 sängar	2,655 kvm.	2,540 kvm. ⁴⁾	2,680 kvm.
Barnavdelningen 18 sängar	345 »	—	—
Poliklinik	390 »	—	—
Laboratorier, undervisnings- samt behandlingslokaler	575 » ¹⁾	890 kvm. ²⁾	1,200 kvm. ¹⁾
Bostäder (exkl. tillhörande korridor)	205 »	200 »	265 »
Summa yta	4,170 kvm. ³⁾	3,630 kvm.	4,145 kvm.

För personalen hade tvenne bostadshus föreslagits, ett för översköterskor och ett för den övriga personalen. Arkitekten hade funnit, att denna lösning med hänsyn till olikheten i de båda rumskategoriernas storlek och plananordning varit byggnadstekniskt ändamålsenlig och ekonomiskt ingalunda ofördelaktig.

De delegerade föreslå anordnande av en gångbar kulvert för anslutning till sjukhusets täckta förbindelsegångar. Sådan anslutning för patient- och personaltrafik och för transporter av mat, tvätt m. m. samt för placering av huvudledningarna av skilda slag hava de delegerade ansett nödvändig, anföra de, dels för att tillförsäkra kliniken den omedelbara och intima anslutning till sjukhusets övriga kliniker, som varit en av de ledande principerna vid dess planläggning, dels på den grund att införlivandet i sjukhusets område av den mellan sjukhuset och kliniktomten framgående starkt trafikerade landsvägen, den förut omtalade sjukhusvägen, icke kunde anses säkerställt.

De delegerade förordade vidare klinikens anslutning till akademiska sjukhusets ekonomicalentraler samt föreslå, att universitetet erhåller en engångsersättning härför med 140,000 kronor. Denna ersättning borde enligt de delegerades mening upptagas i anläggningskostnaderna för kliniken. De delegerade anföra härom närmare följande.

¹⁾ Laboratorierna belägna huvudsakligen i bottenvåningen.

²⁾ Laboratorierna belägna huvudsakligen i källarvåningen utmed en enkelkorridor. Sistnämnda förhållande bidrager till att giva relativt stor yta. Fotografirum med mörkrum samt ämnesomsättningsrum saknas.

³⁾ Exklusive i källaren inrymda förbindelsegång till kulvert, djurstall, rum för smutskläder, intagningsbad, förråd för patienternas kläder m. m. samt disponibla utrymmen vilka utelämnats, då de sänkades i Stockholmsförslagets klinikbyggnad.

⁴⁾ Varav c:a 170 kvm. arbetssalar inom vårdavdelningarna.

Kliniken hade såvitt möjligt tänkts ansluten till akademiska sjukhusets ekonomicalentraler, sedan det av vederbörande sakkunniga påvisats, att anläggning och drift av egen köks- och tvättinrättning, lokaluppvärmning etc. skulle draga väsentligt större kostnader än de av anslutningen betingade.

Förhållandena låge emellertid här icke lika gynnsamt till som för förläggningen av psykiatriska kliniken i Lund vid därvarande sjukhusinrättningar, vilkas ekonomicalentraler hade tillräcklig kapacitet för att utan nyanläggningar eller utvidgningar tillgodose den nya klinikens behov. Så vore här icke fallet. Redan den av statsmakterna år 1934 beslutade merbelastningen med det nya centralsanatoriets försörjning i nämnda hänseenden betingade utvidgningar av sjukhusets ekonomicalentraler, för vilka universitetet av landstinget skulle ersättas med ett engångsbelopp av 140,000 kronor. Ytterligare utvidgningar bleve nödvändiga genom anslutning jämväl av psykiatriska kliniken. Med ledning av de beräkningar, som lagts till grund för nämnda ersättning för centralsanatoriet, vilket i avseende på byggnadskropp, patientantal och personal kunde anses nära jämförligt med den föreslagna psykiatriska kliniken, hade det ansetts skäligt att samma belopp, 140,000 kronor, beräknades som ersättning till universitetet för klinikens anslutning. Möjligheten hade diskuterats att kalkylera detta belopp som driftkostnader, men då universitetet saknade medel för det erforderliga kapitalutlägget och då förräntning och amortering icke ansetts kunna täckas inom den driftkostnadsersättning, som de delegerade ämnade föreslå, syntes det ifrågavarande beloppet böra upptagas i anläggningskostnaderna för kliniken.

Beträffande de beräknade anläggningskostnaderna åberopa de delegerade följande sammanställning.

<i>I. Klinikbyggnaden.</i>	Kronor.
a) Byggnadskostnad	655,000
b) Elektriska installationer enligt beräkningar av Elektriska prövningsanstalten	67,300
c) Värme, ventilations- och sanitära anordningar enligt be- räkningar av Hugo Theorells ingenjörbyrå	187,200
d) Linoleummattor	16,800
<i>II. Bostadshus för assistentsköterskor, elever och städerskor.</i>	
a) Byggnadskostnad	92,000
b) Elektriska installationer enligt beräkningar av Elektriska prövningsanstalten	12,000
c) Värme, ventilations- och sanitära anordningar enligt be- ning av Hugo Theorells ingenjörbyrå	25,500
d) Linoleummattor	3,000
<i>III. Bostadshus för översköterskor.</i>	
a) Byggnadskostnad	47,000
b) Elektriska installationer enligt beräkningar av Elektriska prövningsanstalten	5,600
c) Värme, ventilations- och sanitära anordningar enligt be- räkningar av Hugo Theorells ingenjörbyrå	12,700
d) Linoleummattor	2,000
<i>IV. Huvudledningar och schaktning till bostadshusen</i>	10,000
<i>V. Kulvert (gångbar)</i>	72,000
<i>VI. Rörkulvert till bostadshusen</i>	3,000
<i>VII. Kostnad för oförutsett, arvoden etc.</i>	118,900

	Kronor.
VIII. Vågarbeten	10,000
Planering, plantering och yttre rörgravar	11,000
Inhågnader	6,000
IX. Kostnad för anslutning till akademiska sjukhusets ekonomi- centraler	140,000

Summa kronor 1,497,000

Byggnadsstyrelsen har i huvudsak icke något att erinra mot byggnadsförslaget men finner det välbetänt, att den beräknade kostnadssumman ökas med 100,000 kronor till 1,597,000 kronor. Styrelsen anför närmare följande.

Beträffande den föreslagna poliklinikbyggnaden hade byggnadsstyrelsen vid den granskning, som den korta remisstiden medgivit, icke funnit något i huvudsak att erinra. Vid förslaget vidare utarbetande syntes dock böra beaktas önskvärdheten av att föreläsningssal och tillhörande kapprum erhölle bättre belysningsförhållanden, att åtgärder för fullt tillfredsställande ljudisolering vidtoges i bjälklag över och under de avdelningar för oroliga patienter, som enligt förslaget skulle förläggas mellan bostadsutrymmen och barnavdelningen, samt att tillträdet till stora hissen förbättrades i vissa våningar. Ifråga om de båda bostadsbyggnaderna hade byggnadsstyrelsen icke något att erinra.

Byggnadsstyrelsen hade visserligen icke varit i tillfälle att verkställa en ingående granskning av föreslagna konstruktioner och kostnadsuppgifter, då några detaljerade kostnadsutredningar rörande arbetena icke förelågo och den knappt tilltagna tiden för avgivande av yttrande i ärendet icke medgivit en grundligare genomgång av de olika, i den framlagda kostnadsupställningen upptagna posterna. Emellertid ville det synas styrelsen, att de angivna kostnaderna för själva byggnadsarbetena vore väl knappt beräknade, varför styrelsen, som förutsatte att detaljerade kostnadsberäkningar uppgjordes före byggnadsföretagets igångsättande, under förhandenvarande förhållanden funne det välbetänt, att den beräknade kostnadssumman ökades med 100,000 kronor till 1,597,000 kronor.

Medicinalstyrelsen anför beträffande byggnadsförslaget följande.

Med avseende på den föreslagna klinikbyggnadens plandisponering hade medicinalstyrelsen vid genomgående av skissritningarna visserligen funnit, att vissa erinringar kunde göras i fråga om mindre väsentliga detaljer, men hade styrelsen icke funnit anledning i frågans nuvarande läge närmare utveckla sina synpunkter i nämnda hänseende, då styrelsen förutsatte, att tillfälle skulle beredas styrelsen, innan huvudritningar definitivt fastställdes, taga del av desamma och då framlägga detaljgranskning. Styrelsen ville dock redan nu i likhet med byggnadsstyrelsen understryka vikten av att åtgärder för fullt tillfredsställande ljudisolering vidtoges i bjälklag över och under de avdelningar för oroliga patienter, som enligt förslaget skulle förläggas mellan läkarbostäder och barnavdelning.

Jag övergår härefter till frågan om de riktlinjer, som lämpligen böra läggas till grund för klinikens upprättande och drift.

De delegerade föreslå, att staten ombesörjer byggnadernas uppförande och bekostar första uppsättningen av erforderliga inventarier. Kliniken borde enligt de delegerades mening upplåtas utan vederlag för avsett ändamål till akademiska sjukhuset och anknytas till dess administrations- och ekonomilokaler samt ställas under förvaltning av sjukhusets direktion. Professorn

i psykiatri vid Uppsala universitet skulle vara chef för kliniken. Övrig för kliniken erforderlig personal skulle, i den mån avlöning icke utginge från universitetet, avlönas av sjukhuset, som för därav föranledda kostnader samt för övriga utgifter för klinikens drift skulle äga uppbära driftkostnadsersättning av statsverket.

De delegerade anföra beträffande detta förslag följande.

I princip överensstämde de av de delegerade angivna riktlinjerna med dem, som läge till grund för det mellan Kungl. Maj:t och kronan och Malmöhus läns landsting den 24 oktober och den 5 september 1928 träffade avtalet angående anordnande och upprätthållande av en psykiatrisk klinik vid landstingets sjukvårdsinrättningar i Lund (Lunds lasarett).

Akademiska sjukhuset hade emellertid i förhållande till universitetet och Uppsala läns landsting en helt annan ställning än vad Lunds lasarett hade till Lunds universitet och Malmöhus läns landsting, vilket betingade vissa avvikelser från nyss nämnda avtal.

Akademiska sjukhuset ägdes av Uppsala universitet, under det att Lunds lasarett ägdes av Malmöhus läns landsting. Uppsala läns landsting hade för fullgörande av sina skyldigheter beträffande den slutna kroppsvården för länet träffat avtal med universitetet om vård å allmän sal av till länet hörande sjuka mot en för varje år fastställd avgift för varje underhållsdag, under de senare åren uppgående till 4 kronor per dag. I avräkning återbures till landstinget de för de sjuka å allmän sal från länet av sjukhuset uppburna legosängsavgifterna. Förlust å sjukhusets driftkostnader täcktes till lika delar av staten och landstinget. Universitetet bekostade yttre reparationer av sjukhusbyggnaderna med bidrag från landstinget av 7,500 kronor per år, men övriga underhållskostnader fördes på sjukhusets stat. Landstingets förvaltningsutskott skulle äga tillfälle att yttra sig över förslag till stat för sjukhuset, innan detta förslag stadfästes av det mindre akademiska konsistoriet.

Då sjukhuset ägdes av universitetet, framhålla de delegerade, syntes avtal beträffande den nya psykiatriska klinikens uppförande och drift böra träffas mellan Kungl. Maj:t och Uppsala universitet. Men då Uppsala läns landsting i vissa avseenden vore ekonomiskt ansvarigt för sjukhusets driftkostnader och det förutsattes, att den nya kliniken administrativt skulle äga samma ställning som övriga avdelningar av sjukhuset, måste detta avtal vara godkänt av landstinget.

I anslutning till det nu anförda hava delegerade uppgjort utkast till »Avtal mellan Kungl. Maj:t. och kronan och Uppsala universitet såsom huvudman för akademiska sjukhuset i Uppsala angående anordnande och upprätthållande av en psykiatrisk klinik vid sjukhuset.»

Vid förslaget uppgörande hade de delegerade, anföra de, sökt anpassa avtalsbestämmelserna så nära som möjligt efter det förut nämnda avtalet angående inrättandet av kliniken i Lund. Enär den nu föreslagna kliniken såsom ägd av staten och driven av en statlig institution måste anses vara ett statens sjukhus och — i den mån sinnessjuklagens bestämmelser bleve å kliniken tillämpliga — ett statens sinnessjukhus, hade dock en del administrativa bestämmelser måst givas en från nämnda avtal avvikande formulering, varvid de delegerade i tillämpliga delar tagit hänsyn jämväl till de

av Kungl. Maj:t genom brev den 23 januari 1931 fastställda bestämmelserna angående anordnande av klinisk undervisning i psykiatri vid psykiatriska sjukhuset i Stockholm.

De delegerades utkast till avtal är av den lydelse, som i det följande anges. Av de delegerade lämnade kommentarer till de särskilda bestämmelserna i avtalet hava anförts i samband med respektive bestämmelser.

Utkast

till

Avtal

mellan Kungl. Maj:t och kronan och Uppsala universitet såsom huvudman för akademiska sjukhuset i Uppsala angående anordnande och upprätthållande av en psykiatrisk klinik vid sjukhuset.

§ 1.

Kungl. Maj:t och kronan åtager sig att på ett åt universitetet upplåtet, tidigare av arméns underofficersskola disponerat område, omfattande i areal omkring 25,000 kvm. — av vilka dock arméns underofficersskola tillsvidare äger disponera visst område av omkring 8,000 kv:m:s storlek — och beläget vid sydvästra hörnet av det för akademiska sjukhuset disponerade tomtområdet, uppföra en sjukhusbyggnad, rymmande minst 120 vårdplatser och avsedd till psykiatrisk klinik, samt bostadshus för vid kliniken anställd personal.

Områdets planering och inhägnad ombesörjes av Kungl. Maj:t och kronan.

Kungl. Maj:t och kronan ombesörjer därjämte anordnandet av transportkulvert mellan klinikbyggnaden och akademiska sjukhusets kulvertsystem av denna art samt anslutning av för kliniken erforderliga ledningar för värme, gas, vatten, avlopp och elektrisk energi till sjukhusets respektive Uppsala stads ledningar. Tillika ersätter Kungl. Maj:t och kronan universitetet kostnaderna för de utvidgningar av sjukhusets economicentraler, som på grund av klinikens anslutning till sjukhuset bleve erforderliga, med ett belopp av högst 140,000 kronor.

Kungl. Maj:t och kronan bestrider ävenledes kostnaderna för anskaffande genom universitetets försorg av första uppsättningen nödiga inventarier för kliniken. Förslag till dylik uppsättning uppgöres av akademiska sjukhusets direktion i samråd med klinikchefen och underställes Kungl. Maj:ts prövning.

De delegerade. Då kliniken såväl i sin egenskap av sinnessjukhus som i sin egenskap av medicinsk undervisningsanstalt avsåge att tillgodose intressen, för vilka staten vore målsman, borde samtliga kostnader för dess uppförande, däri inbegripet jämväl det behövliga tomtområdets iordningställande och inhägnad, bestridas av statsverket, så ock kostnaderna för anskaffande av den första inventarietrustningen. För den föreslagna ersättningen med 140,000 kronor för anslutningen till sjukhusets economicentraler hade delegerade tidigare redogjort.

§ 2.

Nyttjanderätten till nämnda område samt de därå uppförda byggnaderna med inventarier upplåtes efter avsyning till universitetet med skyldighet för detta att där anordna sjukvård för det ändamål och i den utsträckning,

som nedan sägs, och att upplåta kliniken i dess hela omfattning för den medicinska undervisningen vid universitetet.

De delegerade. Bestämmelserna vore lika med motsvarande i Lundaavtalet.

§ 3.

Kliniken skall i administrativt hänseende utgöra en avdelning av akademiska sjukhuset och anslutes i enlighet härmed till sjukhuskontoret och övriga för sjukhusets avdelningar gemensamma anordningar

Förvaltningen av kliniken ankommer å akademiska sjukhusets direktion, som vid behandling av frågor rörande kliniken utökas med en av Kungl. Maj:t utsedd ledamot.

De delegerade. Sjukhusets direktion vore sammansatt av tre representanter för universitetet och tre för landstinget. Till likhet med förhållandena i Lund hade adjungerandet av särskild av Kungl. Maj:t utsedd ledamot vid behandling av klinikens angelägenheter föreslagits.

§ 4.

Professorn i psykiatri vid Uppsala universitet skall vara självskriven överläkare vid kliniken och ansvarig för sjukvården därstädes. I sina befogenheter såsom överläkare och sin ställning till universitetet och direktionen skall han vara jämställd med övriga såsom överläkare vid sjukhuset tjänstgörande universitetsprofessorer.

Vid kliniken skola därjämte anställas underordnade läkare och sjukvårdspersonal till erforderligt antal. Beträffande dessa befattningshavare skall gälla vad som finnes bestämt om motsvarande befattningshavare vid sjukhuset i övrigt. De underordnade läkarna skola av sjukhuset åtnjuta samma förmåner som vid sjukhuset anställda biträdande läkare.

De delegerade. Professorn i psykiatri borde givetvis vara klinikens chef. Han borde ifråga om kontanta löneförmåner vara jämställd med övriga universitetsprofessorer, och hela lönen syntes böra utgå från universitetets stat. Beträffande befogenheter som överläkare borde han intaga samma ställning som övriga överläkare vid sjukhuset.

Av 1934 års riksdag beviljades lön åt en amanuens vid psykiatriska kliniken med ett belopp av 3,000 kronor om året jämte dyrtidstillägg såsom för reglerade statstjänster samt fri bostad och kost. Jämte denne amanuens, som givetvis borde tillhöra den nya kliniken, behövdes emellertid ytterligare minst en läkare. Denne borde äga en mognad och erfarenhet, som gjorde honom skickad att vid behov inträda i chefens ställe. I likhet med den vid akademiska sjukhusets övriga avdelningar genomförda anordningen borde denna läkare ha högre lön än amanuensen och kallas underläkare. De delegerade föresloge för honom samma lön som för övriga underläkare vid sjukhuset, för närvarande 3,600 kronor om året med dyrtidstillägg såsom för reglerad statstjänst. Av denna lön skulle enligt de delegerades förslag hälften utgå av statsmedel och den andra hälften uppföras på akademiska sjukhusets stat. Såväl underläkare som amanuens skulle tillförsäkras samma förmåner som övriga underläkare och amanuenser vid sjukhuset.

§ 5.

Kliniken skall vara avsedd för undersökning, behandling och vård av alla former av sinnessjukdom.

De delegerade. Lika med bestämmelserna för klinikerna i Lund och Stockholm.

§ 6.

På det att intagning å kliniken i visst fall må kunna medföra den särskilda befogenhet, som avses i 4 § 1 mom. 2 stycket sinnessjuklagen, skall kliniken vara sinnessjukhus.

Intagning å kliniken skall kunna ske jämväl utan att medföra nämnda befogenhet och utan iakttagande av de former, som i sinnessjuklagen finnas föreskrivna i fråga om intagning å sinnessjukhus. I sådant fall skall det ankomma på överläkaren vid kliniken att, på anmälan eller skriftlig ansökan av den sjuke själv eller annan, besluta om intagning med hänsyn till den sjukes behov av vård å kliniken och till den psykiatriska undervisningens intressen, och skall utskrivning ske, då den intagne därom gör framställning eller han befinner icke lida av sjukdom, som berättigar till vård å kliniken.

De delegerade. Intagnings- och utskrivningsbestämmelser, som i sak överensstämde med motsvarande föreskrifter beträffande Lundakliniken, men på förut angivna grunder formulerats till likhet med bestämmelserna för kliniken å psykiatriska sjukhuset i Stockholm.

Föreskrifter angående patienters förflyttning mellan kliniken och andra statens sinnessjukhus, meddelade i § 7 av avtalet angående kliniken i Lund och närmast avseende beredande av evakueringsmöjligheter för kliniken, vore här icke behöfliga, då medicinalstyrelsen jämlikt sinnessjukstadgan ägde att i fråga om statens sinnessjukhus överhuvudtaget bestämma om sådan förflyttning.

§ 7.

Kliniken må, i dess egenskap av statens sinnessjukhus, kunna anlitas för sådan observation och undersökning, som i 4 och 6 kapitlen sinnessjuklagen avses.

De delegerade. Bestämmelsen avsåge att uttryckligen angiva klinikens befogenhet i fråga om observations- och undersökningsfall, vilka, enär kliniken i Lund vore att anse som kommunalt sinnessjukhus, jämlikt sinnessjuklagens bestämmelser icke inge intagas därstädes.

§ 8.

Vad i reglementet för akademiska sjukhuset är föreskrivet skall i tillämpliga delar lända till efter rättelse i avseende å kliniken; dock skall därvid följande iakttagas:

1) Kliniken skall stå under tillsyn av överinspektören för sinnessjukvården i riket i enlighet med vad i instruktionen för honom finnes stadgat.

2) Överläkaren vid kliniken åligger att, om vid kliniken inträffat händelse, som är av mera anmärkningsvärd art och har betydelse för sjukvården, därom ofördröjligen underrätta överinspektören för sinnessjukvården i riket.

3) Beträffande å kliniken enligt sinnessjuklagens bestämmelser intagen skall vad i 36 §, 37 § 1 mom. under 1), 2), 3), 7), 8), 10) och 11), 73 §, 74 §, 82 § och 85 § i stadgan angående sinnessjukvården i riket är stadgat i tillämpliga delar lända till efter rättelse. Därjämte skola i nämnda stadga intagna särskilda bestämmelser angående hjälpverksamhet äga tillämpning vid kliniken, varvid ifrågavarande hjälpverksamhet skall anknytas till motsvarande verksamhet vid Ulleråkers sjukhus i enlighet med närmare bestämmelser, som utfärdas av medicinalstyrelsen.

De delegerade. Här upptoges bestämmelser som med hänsyn till klinikkens karaktär av sinnessjukhus borde iakttagas jämte det för sjukhuset fastställda reglementet. En särskild bestämmelse hade införts angående tillförsäkrandet åt kliniken av den kontakt med utskrivna patienter m. m., som en enligt sinnessjukstadgans bestämmelser anordnad hjälpverksamhet innebure.

§ 9.

Legosängsavgifter för de på kliniken intagna sjuka fastställas av Kungl. Maj:t och uppbäras av sjukhuset på enahanda sätt, som gäller beträffande övriga legosängsavgifter därstädes.

De delegerade. Lika med motsvarande bestämmelse i Lundaavtalet.

§ 10.

Vid ombesörjande av klinikkens drift bestrider akademiska sjukhuset kostnaderna för byggnadernas, tomtens och inventariernas underhåll, erforderlig nyanskaffning av inventarier utöver den första uppsättningen, avlöning åt personalen (med undantag för avlöningar som utgå på Uppsala universitets stat) och övriga driftkostnader, inklusive kostnad för brandförsäkring av byggnad och inventarier till belopp, motsvarande desammas värde, allt mot ersättning av staten enligt de under § 11 angivna grunderna.

§ 11.

Kungl. Maj:t och kronan skall erlägga driftkostnadsersättning för varje underhållsdag för på kliniken vårdade sjuka med ett belopp, motsvarande kostnaden per underhållsdag på akademiska sjukhuset enligt dess räkenskaper för det år ersättningen avser, beräknad såsom kvoten av sjukhusets totala driftkostnader för året, dividerade med totala antalet underhållsdagar för året, vid vilka beräkningar de för Uppsala läns landstings centralsanatorium gällande siffrorna ej medtagas. Dock må driftkostnadsersättningen ej utgå med högre belopp för underhållsdag, än som motsvarar medelkostnaden per dag för samma år enligt föreliggande officiella uppgifter för samtliga lasarett i riket, förhöjd med 20 %. Från det enligt nämnda regler beräknade ersättningsbeloppet skola avräknas de vårdavgifter, som under året i fråga skolat gäldas för de på kliniken vårdade sjuka. Reglering av driftkostnadsersättningen i förhållande till lasarettets medelkostnad verkställs i förekommande fall, sedan officiella uppgifter därom blivit tillgängliga. I avbidan härå må dylik ersättning preliminärt utgå enligt akademiska sjukhusets dagskostnad.

De delegerade. I fråga om sjukhusets skyldigheter beträffande bestridandet av driftkostnaderna för kliniken och grunderna för den härför från statsverket utgående ersättningen hade de delegerade icke funnit anledning till avvikelse från vad i dessa hänseenden vore avtalat angående kliniken i Lund. Dock hade en särskild bestämmelse erfordrats om att vid beräkningen av sjukhusets driftkostnader hänsyn icke skulle tagas till den av sjukhuset ombesörjda driften av centralsanatoriet, för vilken kostnaderna fördes å särskild stat.

§ 12.

Avtalet skall gälla tillsvidare. Skulle någondera parten önska ändring i avtalet skola, efter anmälan härom till andra parten, underhandlingar utan dröjsmål upptagas mellan parterna härom. Uppnås härvid enighet, skall

den ändrade bestämmelsen, där ej annat överenskommes, omedelbart träda i tillämpning. Part, som önskar avtalets upphörande i dess helhet, må uppsäga detsamma, och upphör avtalet i så fall att gälla fem år efter utgången av det år, då uppsägning ägt rum. Avtalet skall dock gälla under minst tjugu år från avtalstidens början.

De delegerade. I Lundaavtalet intagna bestämmelser om inlösen och disposition av tomt och byggnader efter eventuell uppsägning av avtalet hade icke ansetts kräva någon motsvarighet i fråga om avtal med universitetet.

De delegerade meddela, att de hos *större akademiska konsistoriet* anhållit om dess uttalande rörande avtalsförslaget. Sedan konsistoriet inhämtat yttranden över förslaget från direktionen för akademiska sjukhuset och universitetets drätselnämnd, hade konsistoriet i skrivelse den 1 december 1934 förklarat sig icke hava något att i princip erinra mot förslaget. Konsistoriet ville dock framhålla att — såsom av direktionen för akademiska sjukhuset påpekats — föreskrift borde utfärdas, att preliminär avräkning mellan universitetet och kliniken skulle ske successivt under budgetårets lopp med åtföljande utbetalningar av på statsverket belöpande kostnader samt att slutlikvid för budgetåret verkställdes efter det att räkenskaperna för året blivit avslutade.

Mot ett tillmötesgående av denna konsistoriets hemställan, anföra de delegerade, hade de intet att erinra.

Vidare hade, meddela de delegerade, *Uppsala läns landstings förvaltningsutskott*, med anledning av en av de delegerade gjord anhållan om ett uttalande rörande avtalsförslaget, i skrivelse den 23 november 1934 tillstyrkt förslaget samt därvid anfört följande.

Enligt de av de delegerade framlagda riktlinjerna för klinikens upprättande och anslutning till akademiska sjukhuset samt drift skulle kostnaderna för byggnadernas uppförande och utrustning bestridas av staten samt akademiska sjukhusets samtliga kostnader för klinikens drift till fullo täckas genom en driftkostnadsersättning från statsverket. Emot denna grundprincip för det av de delegerade framlagda avtalsförslaget, vilken princip avsåge, att inga kostnader av någotdera slaget slutligen skulle belasta sjukhuset och därmed eventuellt kunna drabba landstinget, hade förvaltningsutskottet givetvis intet att erinra.

Huruvida den i avtalet upptagna formen för driftkostnadsersättningens beräkning vore eller under alla förhållanden bleve för landstinget betryggande, vore däremot vanskligare att avgöra. Förvaltningsutskottet intog i denna fråga samma ståndpunkt som dåvarande chefen för socialdepartementet vid framläggande av proposition till 1928 års riksdag i motsvarande fråga rörande den psykiatriska kliniken i Lund, nämligen att den i avtalets § 12 intagna föreskriften om möjlighet till förhandlingar under avtalstiden hade betydelse särskilt för det fall, att de förordade reglerna för driftkostnadsersättningens bestämmande skulle anses leda till olämpligt resultat.

Med hänvisning till att möjlighet till rättelse, om anledning därtill skulle givas, sålunda föreläge, funne sig förvaltningsutskottet oförhindrat att tillstyrka ifrågavarande avtalsbestämmelser och därmed avtalsförslaget i dess helhet.

Medicinalstyrelsen framhåller beträffande avtalsförslaget, att styrelsen endast ville ifrågasätta lämpligheten av en omredigering av den i § 1 första stycket intagna bestämmelsen om bostadshus för personal. Enligt styrelsens förmenande skulle full klarhet om Kungl. Maj:ts och kronans åtagande vinnas, genom förslagsvis följande lydelse: — — — »samt två bostadshus avsedda för vid kliniken anställd personal.» Styrelsen förutsatte, att avtalet innebure rätt för staten att utan ersättning till kliniken draga erforderliga ledningar över sjukhuset tillhörig mark.

Under hänvisning till vad de delegerade i sin utredning anfört föreslå de dels att avtal i huvudsaklig överensstämmelse med av de delegerade föreslagna grunder och i övrigt på av Kungl. Maj:t fastställda villkor träffades med vederbörande huvudmän för akademiska sjukhuset i Uppsala angående anordnande och upprätthållande av en invid sjukhuset förlagd psykiatrisk klinik, dels att, under förutsättning att sådant avtal träffades, byggnader för kliniken uppfördes för en beräknad kostnad av högst 1,497,000 kronor i huvudsaklig överensstämmelse med delegerades förslag, dels ock att för budgetåret 1935/1936 ett anslag av 100,000 kronor för ändamålet anvisades. De delegerade räknade med att under nämnda budgetår väsentligen allenast ordnandet av marköverlåtelse, upprättandet av erforderliga avtal samt uppgörandet av ritningar komme att medhinnas.

För egen del får jag efter samråd med cheferna för försvars- och ecklesiastikdepartementen anföra följande.

Departements-
chefen.

Ur synpunkten av läkarutbildningens vid Uppsala universitet behov kan någon tvekan icke råda därom, att kravet på en psykiatrisk klinik, nära ansluten till universitetets övriga sjukvårdsanstalter, är i hög grad behjärtansvärt. De erfarenheter, som i detta avseende föreligga från Lund och på sätt och vis även från Stockholm (psykiatriska sjukhuset), utgöra ett bestämt stöd för denna uppfattning. Jag anser mig därför i princip böra biträda det förslag till frågans lösning, som från vederbörande myndigheter framställts och som närmare utformats av särskilda delegerade.

Det föreslagna tomtområdet synes mig lämpligt valt och besitta erforderlig storlek. Beträffande upplåtelsen av detsamma torde Kungl. Maj:t framdeles fatta beslut.

Vid remissbehandlingen ha visserligen inga erinringar framställts mot byggnadsförslaget såsom sådant. Däremot har såväl byggnadsstyrelsen som medicinalstyrelsen uttalat betänkligheter emot omedelbara åtgärder för planens realiserande. Motivet för denna ståndpunkt är att söka i det ovissa läge, vari frågan om en ur den psykiatriska klinikens synpunkt nödvändig omläggning av den södra infartsvägen till Uppsala befinner sig. Efter vad jag inhämtat torde det emellertid numera kunna förväntas, att en tillfredsställande lösning av denna vägfråga utan alltför stort dröjsmål skall kunna uppnås. Huvudsaken är uppenbarligen, att i denna sak ett avtal med staden kan komma till stånd, som garanterar att vägomläggningen verkställts, då klinikbyggnaden står färdig att tagas i bruk.

Då denna förutsättning, som nämnts, torde föreligga, saknas anledning att uppskjuta avgörandet i huvudfrågan. Jag utgår givetvis ifrån att åtgärder för byggnadsarbetenas påbörjande få anstå, tills de förhållanden, som sammanhånga med klinikens förläggning, på ett betryggande sätt ordnats.

Såsom av den föregående redogörelsen framgår, har ett utkast till avtal uppgjorts, avsett att träffas mellan Kungl. Maj:t och kronan och Uppsala universitet, såsom huvudman för akademiska sjukhuset, angående anordnandet och upprätthållandet av den blivande psykiatriska kliniken. Anledningen till att en sådan form valts för de bestämmelser, som skulle gälla i avseende å förhållandet mellan den nya kliniken och akademiska sjukhuset, läser vara hänsyn till landstingets ekonomiska intressen i sjukhuset. På grund av det mellan universitetet och landstinget träffade avtalet angående akademiska sjukhuset är det från landstingets synpunkt av vikt, att den psykiatriska kliniken anslutning till sjukhuset sker enligt på förhand fastställda grunder, innebärande garantier för att icke någon del av driftkostnaderna för kliniken skall kunna framträda såsom brist å akademiska sjukhusets stat och därmed delvis drabba landstinget.

Ehuru jag icke har något i sak att erinra mot de i avtalsutkastet upptagna principerna, torde ett avtal mellan kronan och universitetet angående psykiatriska kliniken upprättande och drift icke vara en lämplig form för åsyftade bestämmelser. Jag föreslår därför, att riksdagens godkännande inhämtas rörande de i avtalsutkastet upptagna grunderna för anordnande och upprätthållande av kliniken såsom avdelning av akademiska sjukhuset, såvitt dessa grunder äro av natur att inverka på landstingets ekonomiska intressen (§§ 1, 3, 9, 10 och 11). Därest förslaget om kliniken uppförande vinner riksdagens bifall, torde Kungl. Maj:t böra i sinom tid utfärda erforderliga bestämmelser i överensstämmelse med dessa grunder. Frågan om utfärdande av föreskrifter även rörande andra i avtalsutkastet behandlade ämnen torde få upptagas till särskild prövning i annat sammanhang.

I fråga om den allmänna planläggningen av kliniken, har jag i huvudsak ingen erinran att framställa. Man kan visserligen känna en viss tvekan, huruvida icke densamma beräknats för ett större antal patienter än som synes oundgängligen erforderligt. Men å andra sidan finner jag särskilt välbetänkt, att speciella barnplatser beretts inom densamma, vadan en eventuell reduktion icke lär böra gå ut över dessa. Jämväl lär det få anses erforderligt, att särskilda bostäder uppföras för kliniken personal i den utsträckning förslaget avser.

Kostnaderna anser jag böra uppskattas till det av byggnadsstyrelsen angivna beloppet, 1,597,000 kronor. För nästa budgetår torde därav böra beräknas 100,000 kronor.

Renovering av Ulleråkers sjukhus vid Uppsala.

Vid anmälan den 4 januari 1935 av under socialdepartementets handläggning hörande ärenden angående utgifter för kapitalökning under budgetåret 1935/1936 anförde jag vid punkten 2, bland annat, att medicinalstyrelsen

anmält, att styrelsen hade för avsikt att för nästa budgetår äska 1,560,000 kronor för renovering av Ulleråkers sjukhus vid Uppsala. Jag ansåg mig då preliminärt böra räkna med ett utgiftsbehov motsvarande nämnda summa och beräknade anslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus i anslutning härtill.

Med skrivelse den 12 februari 1935 har medicinalstyrelsen avlämnat slutlig utredning i ärendet och därvid hemställt om förslag till riksdagen rörande renovering av sjukhuset för en beräknad totalkostnad av 5,850,000 kronor.

Vid den prövning, jag varit i tillfälle att ägna ärendet, sådant det numera Departements-
chefen. föreligger, har jag funnit förslag däri icke lämpligen böra föreläggas årets riksdag. Jag har förvissat mig om att ett uppskov på något år med renoveringsplanens förverkligande icke medför alltför stora olägenheter.

Inlösen av vårdplatser vid sinnessjukhusen.

Enligt såväl 1901 års sinnessjuk- och lasaretsstadgor som dessförinnan gällande bestämmelser ålåg det landsting samt städer, som ej deltaga i landsting, att bereda tillfällig vård av sinnessjuka. Denna skyldighet har ett flertal landsting fullgjort därigenom, att upptagningsanstalt upprättats i samband med något statens hospital.

I förevarande hänseende gäller numera 22 § i lagen den 22 juni 1928 (nr 302) om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus. Enligt detta lagrum kunna landsting och städer, som ej deltaga i landsting, av Kungl. Maj:t erhålla befrielse från skyldigheten att bereda tillfällig vård av sinnessjuka.

Vid upprättandet av upptagningsanstalter vid statens hospital har tillgått så, att efter medgivande av riksdagen mellan statlig myndighet och vederbörande landsting träffats avtal med innehåll bland annat, att landstinget skulle uppföra och underhålla viss sjukvårdsbyggnad vid hospitalet och mot en av Kungl. Maj:t fastställd dagavgift erhålla vård för visst antal patienter, samt att staten och landstinget skulle äga rätt att uppsäga avtalet med viss uppsägningstid, varefter staten skulle vara skyldig ersätta landstingets kostnad för byggnaden med visst belopp.

I 1928 års plan för anskaffande av nya vårdplatser vid sinnessjukhusen ingick, att staten skulle övertaga ifrågavarande upptagningsanstalter. Samtliga vid statens sinnessjukhus förlagda länsupptagningsanstalter hava också numera övertagits av staten.

På grund av uppsägning från Uppsala läns landstings sida av avtal rörande landstingets upptagningsanstalt för sinnessjuka vid Ulleråkers sjukhus vid Uppsala inträder under budgetåret 1935/1936 skyldighet för staten att inlösa anstalten.

I skrivelse den 21 september 1934 har *medicinalstyrelsen* — under hänvisning till avtalsuppsägningen — anført, dels att det belopp, som statsverket hade att erlægga för inlösen av anstalten kunde på grund av bestämmelserna i det uppsagda avtalet uppskattas till 55,917 kronor 5 öre, dels ock att er-

sättningen skulle gäldas under budgetåret 1935/1936. På grund härav har styrelsen hemställt, att för ifrågavarande ändamål måtte anvisas ett belopp av i runt tal 55,920 kronor.

Medicinalstyrelsen meddelar i detta sammanhang tillika, att utöver det sålunda begärda anslaget ytterligare medel icke syntes erfordras för inlösen av länsupptagningsanstalter vid statens sinnessjukhus.

Departements-
chefen.

Emot medicinalstyrelsens hemställan har jag icke något att erinra. För nästa budgetår torde alltså för inlösen av ifrågavarande upptagningsanstalt böra beräknas 55,920 kronor.

Ersättning till staden Lund.

Den 4 september 1930 har Kungl. Maj:t godkänt ett mellan fortifikationsdepartementet, å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar, samt Lunds stads drätselkammare, å stadens vägnar, den 28 juli och den 23 augusti 1930 upprättat avtal avseende reglering av vissa ersättningsanspråk i anledning därav, att Södra skånska infanteriregementet i samband med genomförandet av 1925 års härordning förflyttats från Lund. Enligt nämnda avtal har kronan förbundit sig att för tiden från och med den 1 juli 1930 och intill dess Vipeholms sjukhus i Lund blivit färdigt och tagits i bruk, till staden betala ersättning, som skulle utgå för tiden till och med den 30 september 1934 med belopp, beräknat efter 12,000 kronor för helt år, samt för tiden efter den 30 september 1934 med belopp, beräknat efter 20,000 kronor för helt år.

Den staden Lund enligt ifrågavarande avtal tillkommande ersättningen för tiden till och med den 30 september 1934 bestreds av ett för ändamålet å riksstaten uppfört extra anslag under fjärde huvudtiteln. Staden tillkommande ersättning för tiden efter sistnämnda dag till och med utgången av detta budgetår utgår av det under femte huvudtiteln uppförda anslaget till inlösen av vårdplatser vid sinnessjukhusen m. m.

Enligt vad jag inhämtat, kan Vipeholms sjukhus icke beräknas bliva färdigt att tagas i bruk förrän under första kvartalet av budgetåret 1935/1936. Med hänsyn därtill föreslår jag, i anslutning till statsverkspropositionens kalkyler beträffande det under femte huvudtiteln (punkt 89) preliminärt upptagna anslaget till inlösen av vårdplatser vid sinnessjukhusen m. m. (jfr utgifter för kapitalökning, bilaga 2 s. 3), att i nu förevarande sammanhang medel beräknas för gäldande av statsverkets ersättning till staden Lund för tiden 1 juli—30 september 1935. Då enligt avtalet ersättning numera skall utgå efter 20,000 kronor för år, utgör det för angivna tid erforderliga beloppet 5,000 kronor.

Sammanfattning.

I enlighet med vad jag i det föregående anfört skulle för nästa budgetår medel behöva anvisas till arbeten vid följande anstalter med här angivna belopp.

S:t Sigfrids sjukhus:	Kronor
a) ny- och ombyggnader	254,750
b) renoveringsarbeten	350,000
Vipeholms sjukhus:	
a) sjukhusets fullbordande enligt fastställd plan	350,000
b) paviljong för sinnesslöa kvinnor m. m.	500,000
S:t Olofs sjukhus	950,000
S:t Lars » :	
a) omändringsarbeten	210,000
b) avloppsanordning	98,500
Säters sjukhus:	
a) reningsverk	180,000
b) w. c.-anläggning	120,000
Salberga sjukhus	110,000
Psykiatrisk klinik vid universitetet i Uppsala	100,000
	Summa kronor 3,223,250

Vidare erfordras under nästa budgetår *dels* för inlösen av vårdplatser vid sinnessjukhusen ett belopp av 55,920 kronor, *dels* för ersättning till staden Lund ett belopp av 5,000 kronor, *dels ock* för vissa utredningar m. m. ett belopp av 18,000 kronor.

I detta sammanhang vill jag meddela, att å de för anordnandet av Ryhovs sjukhus i Jönköping anvisade anslagen uppkommit vissa besparingar, men att jag efter samråd med chefen för finansdepartementet funnit dessa icke böra tagas i anspråk för nu ifrågavarande byggnadsändamål. Beträffande dessa besparingar ber jag få hänvisa till en av byggnadsstyrelsen i skrivelse den 20 december 1934 gjord anmälan i ämnet. Byggnadsstyrelsen framhåller däri i huvudsak följande.

Enligt Kungl. Maj:ts beslut finge sammanlagda kostnaderna för byggnadsföretaget utgöra högst 6,860,000 kronor. Kostnaderna hittills för byggnadsföretaget samt vissa ännu icke verkställda likvider uppginge tillhopa till 6,106,494 kronor 52 öre. Vissa arbeten återstode emellertid att utföra, såsom vissa mindre kompletteringsarbeten inom de olika byggnaderna, väg- och stängselarbeten samt komplettering av ytterbelysningen, för vilka arbeten styrelsen beräknade 93,000 kronor. I denna summa inginge ett beräknat belopp av 3,000 kronor för det fall att anordnandet av utfartsväg från Smålands arméartilleriregementes övningsfält till den genom sjukhusområdet planerade nya vägen Jönköping—Ljungarum skulle bekostas av statsmedel. Sammanlagda kostnaderna för byggnadsföretaget belöpte sig således till (6,106,494: 52 + 93,000) 6,199,494 kronor 52 öre. Då de genom försäljning av äldre, överblivna materialier influtna medlen uppginge till 29,214 kronor 68 öre, utgjorde utgifterna (6,199,494: 52 — 29,214: 68) 6,170,279 kronor 84 öre. Å de anvisade anslagsmedlen kunde således för närvarande beräknas en besparing av (6,860,000 — 6,170,279: 84) 689,720 kronor 16 öre. Under byggnadstiden hade härjämte i hyres- och arrendemedel influtit sammanlagt 29,106 kronor 97 öre. Av de besparade anslagsmedlen anhölle emellertid byggnadsstyrelsen att få använda *dels* i mån av behov ett belopp av högst 75,000 kronor för bestridande av kostnader för erforderliga kompletterings- och justeringsarbeten under åren 1935 och 1936, vilken period syntes kunna jämföras

med en byggnadsentreprenörs ansvarstid, dels ock högst 36,000 kronor för utförande av värmeledningsanläggningar samt varmvattenledningar till tvättstugor inom förutvarande underofficersbyggnaden samt de s. k. bageribyggnaderna vid sjukhuset. Vid bifall härtill skulle alltså, framhölle byggnadsstyrelsen, av de för byggnadsföretaget auvisade anslagsmedlen återstå odisponerat omkring 579,000 kronor, vartill komme de till 29,106 kronor 97 öre uppgående hyres- och arrendemedlen.

Med anledning av byggnadsstyrelsens anmälan har *medicinalstyrelsen* i utlåtande den 9 februari 1935 anfört i huvudsak följande.

Styrelsen vore icke för närvarande i tillfälle att bedöma, huruvida de av byggnadsstyrelsen reserverade beloppen för bestridande av kostnader dels för vissa angivna återstående arbeten, dels ock för eventuella kompletterings- och reparationsarbeten under åren 1935 och 1936 komme att visa sig tillräckliga. Av byggnadsstyrelsen ifrågasatta värmeledningsanläggningar samt vissa kompletteringsarbeten i de förutvarande underofficersbyggnaderna för en beräknad kostnad av 36,000 kronor ansåge styrelsen synnerligen önskvärda och ville därför livligt förorda dessa arbetens utförande. I övrigt hade medicinalstyrelsen icke funnit något att erinra.

Till denna framställning vill jag endast knyta den erinran, att det ifrågasvarande förslaget synes mig välbetänkt. Jag har också för avsikt att, därest riksdagen ej däremot har något att erinra, av den betydande anslagsreservationen ställa de begärda beloppen, tillhoppa 111,000 kronor, till förfogande för ändamålet.

Jämväl torde, därest så vid en närmare prövning skulle visa sig påkallat, för anläggande av utfartsväg från Smålands arméartilleriregementes övningsfält till nya Ljungarumsvägen kunna tagas i anspråk det därför av byggnadsstyrelsen beräknade beloppet av 3,000 kronor.

Den i förut angivna tablå upptagna summan av 3,223,250 kronor torde få utgå från ett bland utgifter för kapitalökning under rubrik »Statens allmänna fastighetsfond» anvisat reservationsanslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus, medan de återstående kostnaderna synas böra gäldas från ett under femte huvudtiteln uppfört reservationsanslag till inlösen av vårdplatser vid sinnessjukhusen m. m. å 79,000 kronor, vilket preliminärt beräknats till 81,000 kronor.

Med avseende å fördelningen av medlen under först omförmälda anslag torde få nämnas, att den angivna beräkningen självfallet icke avser att vara i detalj bindande för medlens disposition. I den mån så med hänsyn till sättet för byggnadsarbetenas bedrivande eller eljest kan befinnas lämpligt, torde en ökning av beräknad medelsdisposition för ett visst ändamål kunna ske mot det att motsvarande minskning vidtages i de anvisade medlen för ett annat ändamål.

Departementschefens hemställan.

Under åberopande av vad jag i det föregående anfört får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

I) besluta, att vid S:t Sigfrids sjukhus vid Växjö skola i huvudsaklig överensstämmelse med av mig förordad förslag verkställas vissa renoveringsarbeten för en beräknad kostnad av högst 1,165,000 kronor;

II) besluta, att vid Vipeholms sjukhus i Lund skall i huvudsaklig överensstämmelse med av mig förordad förslag uppföras en paviljong för svårskötta obildbara sinnesslöa kvinnor jämte ett bostadshus för personal för en beräknad kostnad av tillhoppa högst 770,000 kronor;

III) besluta, att vid Salberga sjukhus i Sala skall i huvudsaklig överensstämmelse med av mig förordad förslag uppföras fyra bostadshus för personal för en beräknad kostnad av tillhoppa högst 217,000 kronor;

IV) besluta, att anslutning av avloppsledning för S:t Lars sjukhus i Lund till Lunds stads avloppsledning och reningsverk skall i huvudsaklig överensstämmelse med av mig förordad förslag anordnas för en beräknad kostnad av högst 158,500 kronor;

V) besluta, att vid akademiska sjukhuset i Uppsala skall i huvudsaklig överensstämmelse med av mig förordad förslag upprättas en psykiatrisk klinik, förlagd å det för densamma föreslagna området av stadsägorna 690 och 367, dock under förutsättning att sådan omläggning av södra infartsvägen till Uppsala beslutas, att det för kliniken avsedda området ej av nämnda väg skiljes från akademiska sjukhusets område, samt Uppsala stad förbinder sig att hava fullbordad vägomläggningen till dess kliniken är färdig att tagas i bruk,

besluta, att klinikens anslutning till akademiska sjukhuset och dess upprätthållande såsom avdelning av sjukhuset sker enligt av mig förordade grunder,

ävensom besluta, att byggnader för kliniken och till densamma hörande personalbostäder skola i huvudsaklig överensstämmelse med av mig förordad förslag uppföras för en beräknad kostnad av högst 1,597,000 kronor;

VI) bland utgifter för kapitalökning under rubrik »Statens allmänna fastighetsfond» till Vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 3,223,250 kronor, att utgå av lånemedel samt

VII) under femte huvudtiteln, avdelningen medicinalstaten samt hälso- och sjukvården, underavdelningen sjukvårdsanstalterna, till Inlösen av vårdplatser vid sinnessjukhusen m. m. för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 79,000 kronor.

Kungl. Maj:ts proposition nr 163.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Bertil Wirseen.

Avskrift.

Bilaga.

Avtal.

Sedan stadsfullmäktige i Lund genom beslut den 14 innevarande december uppdragit åt drätselkammaren att träffa avtal rörande anslutning för Sankt Lars sjukhus i Lund till stadens avloppsledning, har under förutsättning av Kungl. Maj:ts godkännande mellan Kungl. Medicinalstyrelsen, här nedan kallad Kronan, och drätselkammaren i Lund, här nedan kallad staden, ingåtts följande avtal rörande sagda anslutning.

1:o) Lunds stad förbinder sig att på i det följande närmare angivna villkor vid en å bifogad karta utmärkt punkt i sin avloppsledning såsom eget avloppsvatten från sjukhusets nuvarande område mottaga spillvatten och dräneringsvatten intill en mängd, i medeltal för år räknat av 400 liter per dygn och person, bosatt inom området, samt nederbördsvatten intill en myckenhet, som tillsammans med spill- och dräneringsvattnet ej överstiger 360 liter per sekund.

2:o) Det ankommer på staden att besluta om och bekosta de åtgärder, som erfordras för avloppsvattnets rening.

3:o) Såsom gottgörelse härför skall Kronan erlägga dels anslutningsavgift dels ock driftkostnadsersättning.

Anslutningsavgift erlägges, då anslutningen trätt i funktion, vilket skall ske senast inom 1936 års utgång, i den mån force majeure icke föranleder försening, med ett engångsbelopp av sextiotusen (60,000) kronor, driftkostnadsersättning från och med samma tid med ett årligt belopp av ettusen (1,000) kronor att utgå i efterskott, så länge avtalet är gällande.

Skulle mängden av sjukhusets avloppsvatten för visst år överstiga vad här ovan under 1:o) sägs, skall driftkostnadsersättningen för sagda år ökas i proportion härtill.

Skulle antalet personer, som äro bosatta inom sjukhusets område, sjukhusets patienter häri inbegripna, komma att överstiga tvåtusen (2,000), skall för ökning utöver nämnda tal med intill 200 personer och därefter för varje ytterligare ökning med intill sistnämnda tal dels särskild anslutningsavgift erläggas med ett årligt belopp av 300:— kronor att utgå i efterskott, dels ock driftkostnadsersättningen ökas med 100:— kronor för år, allt så länge avtalet är gällande. För bestämmandet av dessa årliga belopp skall personantalet vid driftsårets början ligga till grund.

4:o) Inkopplingen av sjukhusets avloppsledning på stadens skall utföras på av staden godkänt sätt och på Kronans bekostnad.

Den pumpbrunn, som sjukhuset anordnar för magasinering av avloppsvatten, avsett att medelst pumpning tillföras stadens ledning, må rymma högst 10 kbm.

5:o) Staden medgiver Kronan rätt att utan ersättning till staden nedlägga, bibehålla och underhålla anslutningsledningen från sjukhusets gräns till stadens avloppsledning.

6:o) Avtalet är gällande för en tid av tio (10) år från ikraftträdandet och därefter till dess uppsägning från någondera parten sker i enlighet med vad nedan sägs.

Har uppsägning skett från Kronans sida, varvid en uppsägningstid av minst ett år skall iakttagas, äger Kronan icke återfå någon del av erlagda ersättningsbelopp, vare sig dessa utgjorts av anslutningsavgifter eller driftkostnadsersättningar.

Har uppsägningen skett från stadens sida, varvid en uppsägningstid av minst tre år skall iakttagas, skall staden vid tidpunkten för avtalets upp-

hörande till Kronan erlægga dels det under 3:o) här ovan omförmälda engångsbeloppet å 60,000 kronor, dels, såsom ersättning för Kronans kostnad för sjukhusets anslutningsledning, ett belopp av 23,000 kronor, dock med avdrag av fem procent för år å det sammanlagda beloppet, 83,000 kronor, för tiden från det anslutningen trätt i funktion intill dess avtalet upphört att gälla.

Staden berättigas att, därest ersättning för nämnda anslutningsledning sålunda av staden erlagts, upptaga och tillgodogöra sig densamma, med skyldighet att återställa den mark inom sjukhusets område, där ledningen varit förlagd, i före upptagandet befintligt skick.

7:o) För avtalets giltighet förutsättes, att det godkänts av Kungl. Maj:t före utgången av år 1935.

Stockholm den 4 januari 1935.

För Kungl. Medicinalstyrelsen:

EINAR EDÉN.

E. LAURITZEN.

/ J. Hedqvist.

Lund den 17 december 1934.

För Lunds stad
å dess drätselkammarers vägnar:

SVANTE HOLMGREN

/ Gösta Wetterlöf.

Bevittnas:

M. Adler.

M. Andersson.

Bestyrkes å tjänstens vägnar:

Daniel Heilborn.